

Recensie van Inzicht¹ⁱ

Deel II²

door

Rafael Benjamin

biol. docts., philos. docts.

Inleiding

Gezien het nog altijd, ook in Schriftgelovige kringen, helaas overheersende idee, dat het nieuwe altijd ook het betere is, is het goed dat er een bundel verschenen is over het bovenstaande thema, ondanks dat de meeste gedachten in het verleden ook al zijn geuit³. Ook hierom is dit goed, gezien de stroom van theïstisch-evolutionistische publicaties van de tegenstander waarmee getracht wordt twijfel en ongeloof te zaaien onder de christenen en hun kinderen. De inleiders nemen dit gevaar van het ontstaan van verwarring ook al waar blijkens p. 7 van het 'Woord vooraf', alwaar te lezen valt:

'Andere christenen raken verward door wetenschappelijke uitspraken over de oorsprong van het heelal, over de evolutietheorie, over het ontstaan van de Bijbel en over buitenaards leven, met als gevolg dat zij gaan twijfelen aan de Bijbel'.

Mijn bespreking in dit tweede deel zal er dan ook één zijn vanuit een welwillende, sympathetisch-kritische grondhouding. Temeer, daar de scribenten uit wensen te gaan van het bestaan van een kosmische wetsorde/goddelijke scheppingsorde, die ten grondslag ligt aan de schepping, die hierdoor zelve niet heilig of goddelijk is:

'Omdat God de Schepper is en Hij deze wereld onderhoudt, is er orde en kan de wetenschap wetmatigheden onderzoeken'⁴.

Dit sluit meteen ook alle hedendaagse groene klimaatreligie en New Age-achtige Moeder Aarde cultus, die via het verschijnsel 'Groene Kerk' zelfs in steeds meer

---

¹ M.-J. Paul, W. de Vries, B. Zuiddam en J. van Meerten (red.): *'Inzicht – Wetenschap voor Gods aangezicht'*, Labarum Academic, Apeldoorn (2023).

² Dit deel II is ook te vinden op de webstek van Jan van Meerten, genaamd Fundamentum: <https://oorsprong.info/kritische-bespreking-door-drs-rafael-benjamin-van-de-bundel-inzicht-deel-2/> Deel I is op Hervormingsdag 2023 verschenen op Fundamentum: <https://oorsprong.info/kritische-bespreking-door-drs-rafael-benjamin-van-de-bundel-inzicht-deel-1/>

³ Deze bundel is mogelijk geïnspireerd op de Amerikaanse publicatie *'Theistic Evolution – A Scientific, Philosophical and Theological Critique'* (J.P. Moreland e.a. (red.), Crossway, Wheaton, Illinois). Ook daarin is een driedeling op grond van drie vakgebieden aanwezig, met een groot aantal specialisten die ieder een eigen hoofdstuk geschreven hebben. Hetzelfde geldt trouwens voor het Britse boekje van Norman C. Nevin (red.): *'Should Christians embrace Evolution?'*, Inter-Varsity Press, Nottingham (2010).

⁴ p. 9, zie ook een passage p. 8

kerken Christus uit het centrum van de aandacht probeert te stoten, bij voorbaat uit, wat natuurlijk pure winst is. Maar dan, gezien bovenstaande belijdenis dat God de Schepper deze wereld onderhoudt, is het wel een beetje vreemd dat er een scribe is in dit christelijke boek die tamelijk klimaat-alarmistisch van leer trekt en lijkt te menen, dat het helemaal mis zal gaan met de aarde, tenzij *wij mensen* haar redden.

Een andere reden voor mijn welwillendheid is, dat deze broeders in de Heer ernst maken met de realiteit van de zondeval zonder in fatalisme, zoals zichtbaar is in bv. het klimaat-alarmisme, te vervallen (misschien op die ene na dan, die overigens ook in de redactie zit). Namelijk doordat zij ook wijzen op de komende vernieuwing, herschepping van deze hemel en deze aarde door God (en dus niet door menselijke zorg-inspanningen) in Jezus Christus:

'Wij zijn er tevens diep van doordrongen dat de zonde de hele schepping en samenleving ontworicht heeft. Daarom is niet alles in deze wereld mooi en goed. Het christelijk geloof biedt echter ook zicht op de genade door Jezus Christus en op de herschepping'⁵.

Een beetje uit de toon valt dan ook het doen alsof de schepping toevertrouwd is aan de zorg van ... *de mens*, alsof er geen natuurverbond/regenboogverbond na de zondvloed door God met Noach afgesloten is waarbij God belooft om Zelf voor de aarde te zorgen, terwijl de mens er is om over de aarde te *heersen* en deze te *vervullen tot dat de aarde van hem wemelt*, en om de aarde te *onderwerpen* (Gen. 9), wat dus een herhaling en zelfs verdere aanscherping is van het bevel aan de mens uit Gen. 1. Wij zinspeelden hier zo juist al op. Het woordje 'zorg', en het woordje, of zelfs maar het begrip, 'rentmeesterschap', kom ik nergens tegen in Genesis. En dat 'de aarde moeten bebouwen en bewaren' dan? Dat bebouwen betekent zoveel als het in *cultuur* brengen, en dat bewaren staat voor het *beschermen van de Hof van Eden* tegen binnendringing van satan. Maar dat laatste is dus sedert de zondeval mislukt *en geldt daarom niet meer*⁶: het kwaad is in deze schepping binnengedrongen. En de natuurlijke, niet particulier begenadigde mens is geworden tot bondgenoot van satan.

Deze bundel bestaat uit een groot aantal wat kortere hoofdstukjes, elk geschreven door een christelijke wetenschapper over datgene waar hij in is gespecialiseerd. *Deze hoofdstukjes hangen daardoor niet samen*. Iedere lezer(es) kan hierdoor datgene eruit pikken en zich toe-eigenen waaraan hij of zij behoefte heeft. Wel is het geheel gevierendeeld, waarbij aan het begin niet een filosofisch (wat men zou verwachten), maar een theologisch fundament (meerdere fundamenten zelfs, afgaande op de titel in de inhoudsopgave, wat ook al duidt op voornoemde afwezigheid van samenhang) wordt gelegd. Iets wat mij bevreemdt, aangezien onderaan p. 7 anders gesuggereerd wordt. Daar staat immers:

---

⁵ p. 9

⁶ Van het volgens Krüger een 'balans' moeten zien te vinden tussen bouwen en bewaren (zie p. 315) kan dan ook geen sprake zijn.

'Wat zijn de vooronderstellingen en welke filosofische overtuigingen liggen ten grondslag aan de vakwetenschappen?'

Op deze basis wordt een deel (kerk)geschiedenis gelegd, al schrijft dr. M. Klaassen over iets actueels. Vervolgens komt een deel met bijdragen over achtereenvolgens de relatie tussen geloof (wat voor geloof dan ook) en wetenschap, wetenschapssociologie, en de relatie tussen geloof en wiskunde (dat niet zozeer thetisch als wel historisch van aard is en men hierom eerder bij het voorgaande, tweede deel zou verwachten).

Het bovenste deel van het gebouw, als we ons zo mogen uitdrukken, bestaat grotendeels uit hoofdstukken die allerlei nieuwe informatie geven over de huidige stand van zaken in de natuurwetenschappen, waarbij de inkadering in een christelijk-wetenschappelijk raamwerk niet ontbreekt.

Dit boek leent zich dan ook duidelijk voor een zodanige bespreking, dat elk hoofdstukje apart mijn aandacht krijgt. Vanwege de uitgebreidheid van mijn bespreking van de bijdrage van dr. Henk Jochemsen liet ik die afzonderlijk reeds in het eerste deel van deze recensie het licht zien⁷.

Dr. Piet de Vries - De aard van het Schriftgezag, toegespitst op de historiciteit

Heel verhelderend legt dr. P. de Vries het, het geloof in de H. Schrift ondermijnende, perspectivisme uit, dat mij doet denken aan de Duitse theoloog Rudolf Bultmann: de heilsboodschap in de Bijbel (die de theoloog De Vries helaas als een stuk *theologie* in plaats van als een *voor-theoretisch* stuk *geloof* opvat, waardoor bemiddeling door theologen in de relatie tussen de eenvoudige gelovige en zijn Heer en Heiland op de loer ligt, en wij zo weer in Rooms vaarwater, met het onderscheid tussen clerus en leken, terecht komen⁸) moet los gepeld worden van alle Bijbelse mededelingen van historische en ethische aard, waardoor men afkomt van de lastig te begrijpen wonderen ('ontmythologisering') en van ethische normen die de moderne mens, die zichzelf als maat van alle dingen beschouwt (wat echter een mentaliteit is die al zo oud is als de zondeval) niet meer zo goed uit komen, zoals die betrekkelijk de man-vrouw-verhouding. Terecht schrijft hij, dat de Bijbelse boodschap onlosmakelijk verbonden is met de feitelijkheden in de Bijbel, zoals de kruisdood en opstanding van Jezus Christus⁹. En op p. 19 heet het:

'De boodschap van de Bijbel is zozeer verbonden met de realiteit van Gods handelen in de geschiedenis dat het relativiseren van de historische werkelijkheid van dit handelen gevolgen heeft voor de weergave van deze boodschap'.

---

⁷ Zie voetnoot 2.

⁸ Op p. 25 spreekt hij ook, theologistisch, over de synoptische evangeliën als *theologische* kronieken, en het Johannes-evangelie als een 'theologische verhandeling'! Niet zo fraai.

⁹ pp. 15-16

Helaas moest ik in mijn recensie-exemplaar de woordjes 'de weergave van' tussen haakjes plaatsen om een kloppende zin te verkrijgen. Want door deze zin zonder haakjes, dus zoals die nu in het boek staat, te lezen, wordt het in deze zin gewraakte relativeren toch weer wat minder ernstig. Want wij kunnen deze zin als volgt analyseren:

- 1) 'De boodschap van de Bijbel is verbonden met de realiteit van Gods handelen in de geschiedenis'.

Ik zeg hierop: een prima bewering!

- 2) 'Het relativeren van de historische werkelijkheid van dit handelen heeft gevolgen voor *de weergave van* deze boodschap'.

Maar hierop zeg ik: als dat zo is, dan blijft die boodschap zelve in elk geval ongeschonden. Dan hoeven theologen zoals P. de Vries ons alleen maar uit te leggen hoe dan die relativering (slechts) *de weergave* beïnvloedt.

Zulk proza doet mij denken aan de tijd, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland door de theologen werden gesloopt¹⁰. Met als dieptepunt in 1980 het rapport '*Over de aard van het Schriftgezag*'. Het zij *verre* van mij om P. de Vries in diezelfde hoek te scharen, maar de dubbelzinnigheid in bovenstaande zin van hem doet mij gewoon hieraan denken.

Mijn vraag is dan ook: zou Piet de Vries het soms niet *aangedurfd* hebben om het volgende te beweren:

'De boodschap van de Bijbel is zozeer verbonden met de realiteit van Gods handelen in de geschiedenis, dat het relativeren van de historische werkelijkheid van dit handelen gevolgen heeft voor deze boodschap'?

Vindt hij dit misschien te direct?

En dan nog even over de inhoud van die boodschap van de Bijbel. De Vries schrijft hierover op p. 19:

'De Bijbelse geschiedschrijving staat namelijk binnen het kader dat zij ons wordt geboden om God te leren kennen en tot Zijn eer te leven. Gebeurtenissen uit het verleden worden verhaald om een venster te geven op God Zelf en opdat wij weten op welke wijze wij in de wereld moeten staan'.

Ik vind het niet eenvoudig om uit dat 'God te leren kennen' en uit dat 'een venster te geven op God' de evangelie-boodschap van onze redding van de zonde door het geloof in Christus' verlossingswerk af te leiden. Had dit niet wat directer kunnen worden opgeschreven? En dan dat 'tot Zijn eer te leven' en, toegespitster, dat 'opdat

---

¹⁰ Zie bv. voor meer informatie over hoe je een kerk moet slopen: ds. A.M. Lindeboom: '*De theologen gingen voorop - eenvoudig verhaal van de ontmanteling van de gereformeerde kerken*', uitgeverij J.H. Kok, Kampen (1987), en J. Ph. Huijzer: '*Het verwordingsproces in de gereformeerde kerken, deel I De regerende klasse, + deel II De invloed van de tijdgeest*', Buijten en Schipperheijn, Amsterdam (z.j.)

wij weten op welke wijze wij in de wereld moeten staan'. Dat komt, althans op mij, nogal als de introductie van alweer die werkheiligheid, van activisme, van een 'wij moeten', over. Ik weet dat hieraan ook wel een uitleg gegeven kan worden die perfect past binnen een orthodox plaatje, *maar gezien de tijdgeest waarin wij leven ben ik er beducht voor, dat hier eerder gevreesd moet worden voor een oproep tot alarmistisch klimaat-activisme, waarbij samen met extreem-links opgetrokken wordt binnen het kader van een klimaatreligie, die, in combinatie met het wokeïsme, best wel eens de manifestatie zou kunnen blijken te zijn van de religie van de antichrist, die men tracht - in ons land via het initiatief 'de Groene Kerk' (satan doet zich voor als een engel des lichts) - in onze kerken in de plaats te stellen van de christelijke godsdienst. Daardoor wordt onze christelijke aandacht afgeleid van de enige Heer der kerk, van het Hoofd der gemeente, Jezus Christus, Die men dus tracht uit de kerk te verdrijven. Maar hopelijk heeft degene die dit door mij te ver gezocht vindt, gelijk.*

Gelukkig corrigeert de heer P. de Vries zichzelf op de volgende bladzijde, alwaar de zinsnede voorkomt:

'(...) en daarom verzoening en verlossing nodig hebben'.

Ik ben wel blij met P. de Vries' op p. 21 erop wijzen, dat de taal van de dagelijkse ervaring in de Bijbel gebezigd wordt, en niet de taal der natuurwetenschap. En ook, dat de Bijbel, als stem van de levende God, onkritisch moet worden aanvaard zoals die zich aandient. Dit houdt in, dat de menselijke rede er niet, rationalistisch, boven staat. En dat men de wonderen niet moet willen begrijpen¹¹. Het is waar: wonderen kunnen niet verklaard worden 'vanuit het ons bekende natuurwetenschappelijke kader'. Sterker nog, zo voeg ik toe: vanuit *geen enkel* natuurwetenschappelijk kader. Dus ook niet na vordering van de natuurwetenschap. Immers, wonderen zijn inbreuken in de goddelijke scheppingsorde, dat is in de kosmische wetsorde, door de Schepper van diezelfde wetsorde, en voldoen dus niet aan de natuurwetten.

Positief te waarden is voorts:

- a) P. de Vries' lineaire geschiedopvatting (p. 23), die uitloopt op de Dag des Oordeels. De tijd heeft dus ook volgens hem een eindpunt;
- b) Het inzicht dat Gen. 1-11 de geschiedenis van de gehele mensheid, die uit enen bloede is want afstamt van Adam en Eva¹², beschrijft, nog voordat Abraham geroepen werd (p. 24). De buiten-Bijbelse parallellen ervan vat ook hij op als mythische vervormingen van de openbaring van de vroegste mensheidsgeschiedenis;
- c) Het onderstrepen van het belang van de moederbelofte, gedaan aan Eva via de woorden tot de slang, dat uit haar zaad de Verlosser zal voortspuiten. Alleen onnodig om hier de geschiedenis als strijd tussen vrouwenzaad en

---

¹¹ pp. 22-23

¹² Al zou ik, met Paul en Koorevaar (zie p. 40 en p. 42), ook Noach en zijn gezin genoemd hebben, waarbij immers rekening gehouden wordt met de enorme breuk (flessehals, noemt de populatiebiologie dat) van de zondvloed.

slangenzaad te *beperken* tot de *Bijbelse* geschiedenis. Deze religieuze antithese loopt door tot aan de Jongste Dag! Want op Golgotha werd weliswaar de *principiële* overwinning op satan behaald ('D-Day'), maar satans rijk zal voortduren de gehele mensheidsgeschiedenis door, totdat Hij op de wolken wederkomt als hoogste Rechter om te oordelen de levenden en de doden, om de Babelcultuur te vernietigen, en hemel en aarde te vernieuwen ('V-Day'). Gelukkig corrigeert hij zich ook nu weer door¹³ te schrijven, dat Lucas

'de heilsgeschiedenis (verbindt) met de wereldgeschiedenis en (...) zo (laat) zien dat de heilsgeschiedenis het hart van de wereldgeschiedenis is'.

- d) De Vries' onderstreping op pp. 27-28, dat niet alleen Gen. 1-11, maar het hele O.T. volwaardige geschiedschrijving is, en geen product is van menselijke verbeelding, dat in dit laatste geval niet normatief zou zijn voor latere generatiën. Daarmede neemt De Vries een standpunt in, dat het tegenovergestelde is van het subjectivistische standpunt van Gijsbert van den Brink in zijn theïstisch-evolutionistische *'En de aarde bracht voort'*.

Dr. Mart-Jan Paul en dr. Hendrik Koorevaar - De historiciteit van Genesis 1-11

Dit tweede hoofdstuk vind ik beter dan het eerste hoofdstuk. Ik stem geheel in met de inhoud. Ik wil de volgende pluspunten er speciaal uit lichten:

- p. 30, p. 34: Mozes is de auteur van Genesis en heeft ook gebruik gemaakt van overleveringen uit de tijd van voor de zondvloed. Dit zullen mondelinge en/of schriftelijke overleveringen zijn geweest. Deze laatste dan in de vorm van kleitabletten. Deze beschouwingwijze benadrukt het hoge niveau van ontwikkeling van de mensheid uit de oudste tijden en wijst dan ook in de richting van een degeneratieproces sinds/na de zondeval. Terecht zien de auteurs dat ook terug in Adams alles behalve primitieve taxonomische capaciteiten bij de naamgeving aan de dieren en in zijn dichterlijke kwaliteiten bij het bezingen van zijn vrouw Eva (p. 36).
- p. 32, p. 35: Er is maar één scheppingsverhaal.
- p. 32: Sterk vind ik het wijzen op God als een (na de zondeval) verkiezende God. Wat je terugziet in de keuzen voor respectievelijk Abel, Seth, Sem, Izaäk en Jakob. Uitverkiezing is een terugkerend verschijnsel binnen het christelijk geloof¹⁴!
- p. 32: Er bestaat niet zoiets als een *prehistorie*, die dan zou worden beschreven in Gen. 1-11. De geschiedenis vormt een continuüm, vanaf de schepping tot nu toe, en pas eindigend met de Dag des Oordeels. Wel lijkt het mij goed om zeer scherp de flessehals der zondvloed op het netvlies te houden, toen de

---

¹³ op p. 26

¹⁴ Zie ook E. Smit: *'Twee natiën zullen zich scheiden'*,

mensheid uit nog maar acht personen bestond. Wie de pre-diluviale tijd dan als oer-geschiedenis, als *protohistorie* wil beschouwen, kan bij mij op begrip rekenen¹⁵.

- p. 33, p. 35: dat de aarde in den beginne woest en ledig was wordt beter weergegeven, omschreven, met het woordje 'ongevormd' dan met het woordje 'chaos'. Ik verwijs hierbij graag naar Abraham Kuyper, die in dit verband in zijn *Dictaten Dogmatiek* erop wijst, dat 'vormen' in het Engels 'to shape' is, en dat dit laatste woord verwant is met het Nederlandse 'scheppen'. 'Ongevormd' is dus hetzelfde als 'ongeschapen'. Scheppen betekent dus vormen, i.c. van ongevormde, reeds aanwezige materie¹⁶. Dit sluit meteen ook de deur voor het misverstand, dat scheppen hetzelfde is als iets tot stand brengen *vanuit het niets*: de *creatio ex nihilo*. Alles, dus ook de materie, is juist uit, door en tot God. God schiep vanuit Zijn wil en kracht, dus vanuit Zichzelf, dus niet vanuit het niets, alles buiten Zichzelf:

*'De creatio wordt in de Heilige Schrift niet als een creatio e nihilo in absoluten zin geleerd, maar als een creatio e nihilo existente per omnipotentiam, voluntatem et sapientiam Dei. Ze staat dus over tegen alle denkbeeld, vooreerst van een formatie uit **ongeschapen** (vet R.B.) stof, en evenzeer tegen het begrip van emanatie. Er was eerst niets buiten God, en God deed door Zijn machtswoord de dingen buiten Zich ontstaan'*¹⁷.

Zo ook op pagina 50:

'Maar de Schrift leert, dat de dingen uit den wil en de kracht Gods zijn geschapen. Dus niet e nihilo maar uit de Fontein van oneindige krachten'.

- p. 33, p. 35, p. 39: Triest is het dat ik mij ertoe geroepen voel om in deze barre tijden ook iets als een pluspunt uit te moeten lichten wat eigenlijk een vanzelfsprekendheid zou moeten zijn: de uniciteit van de mens, doordat alleen hij, niet de flora en fauna, geschapen is door een afzonderlijke scheppingsdaad, na Zelfberaad binnen het Goddelijke drie-enige Wezen, naar Gods beeld en gelijkenis, en de levensadem rechtstreeks van God ontving, in plaats van door de aarde voortgebracht is, zoals plant en dier (waarna zijn vrouw later eveneens in een afzonderlijke scheppingsdaad gevormd werd uit Adams rib/zijde, wat inderdaad de onderlinge relatie tussen man en vrouw benadrukt¹⁸). Goed dat de auteurs hierbij wijzen op de

---

¹⁵ Nu even los van de vraag of diegene daar veel om geeft.

¹⁶ Abraham Kuyper: *'Dictaten Dogmatiek'*, afdeling *'Locus de Creatione'* (tweede druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.)): p. 43. Ik noemde dit ook al in deel I van deze boekbespreking.

¹⁷ A. Kuyper, a.w.: p. 42; sporen van de neoplatonische emanatieleer zijn te vinden bij de theïstische emergentie-evolutionisten J. Klapwijk en M.D. Stafleu.

¹⁸ p. 36

onverenigbaarheid hiervan met de evolutionistische visie dat de mens uit het dier is geëvolueerd: van theïstisch evolutionisme kan dan ook geen sprake zijn! Zijn taak is het, om de aarde en de dieren te beheren. Dit vat ik louter op als bebouwen, cultiveren, als het ontsluiten, actualiseren van de in de schepping neergelegde potenties, ter verheerlijking van Gods Naam¹⁹.

In de uitvoering van die andere taak, die van het 'bewaren', dat is bewaken, heeft de mens jammerlijk gefaald. Hij heeft de hof van Eden niet weten te vrijwaren van binnendringing door satan en moest die dan ook verlaten. Na de zondeval *wordt dat 'bewaren' dan ook niet meer door God genoemd* in het natuurverbond oftewel regenboogverbond dat Hij sloot met Noach na de zondvloed. Alleen het de aarde onderwerpen, erover heersen, en het de aarde vervullen totdat die van de mensen wemelt, bleef als taak over. Dat hij zich daarbij wèl moest bekommeren om milieu en klimaat, of moest doen aan geboortebeperving omdat anders Moeder Aarde zoveel mensen niet aan kan, blijkt uit niets. Daarvoor, voor de aarde, zou God wel zorgen, blijkens het voornoemde natuurverbond²⁰. Terecht schrijven Paul en Koorevaar op p. 39 dat God bij Noach

'de scheppingsopdracht tot vermeerdering en vervulling van de aarde herhaalt (Gen. 9:1,7). De afwisseling in seizoenen wordt een teken van de doorgaande zegen en de zorg van God (vet R.B.) (8:22)'

's Mensen rentmeesterschap – wat geen ecologische maar een economische term is! In het Grieks staat er 'oikonomos' voor – duidt op het *woekeren met zijn talenten, zijn gaven*, op het laten renderen dáárvan. Dit blijkt uit de context van Matth. 25: 14-30.

Rentmeesterschap leidt tot meer, meer, meer! Het heeft niets te maken met de 'grenzen aan de groei' van de neomalthusiaanse, eugenetische Club van Rome, die in dezelfde hoek zit als die overige élitistische²¹ clubs zoals het W.E.F., de Bill en Melinda Gates Foundation en de Rockefeller Foundation, en wier agenda satanisch is want dwars ingaat tegen Gods bovengenoemde, in het regenboogverbond geopenbaarde, heilige wil en beloften.

- p. 33: Mee eens dat het 'goed' in het alles goed geschapen hebben niet enkel een 'functioneel goed' is, in de zin van 'geschikt om te ontsluiten', maar ook een absolute goedheid bedoelt. Maar dit laatste mag niet tot verwaarlozing van het cultuurmandaat leiden! Het was Gods bedoeling dat de mens de schepping zou ontsluiten met als

---

¹⁹ Zie hierover vooral ook de schitterende slotalinea van hoofdstuk LXXX, getiteld 'Lijden en Schuld' in Abraham Kuypers *'De gemeene gratie'*, tweede deel, het leerstellig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.), te vinden op pp. 607-608.

²⁰ Waarom zouden calvinisten dan anders nog moeten bidden en danken voor gewas en arbeid, als de mens het toch zelf allemaal in de hand heeft?

²¹ Het tegendeel is 'populistische'. Hoe wilt u het liefste betiteld worden?

eindresultaat een nog heerlijker schepping waarin de mens boven de engelen zou komen te staan. Dit lag besloten in het tussen ons aller Verbondshoofd Adam in de staat der rechtheid en God bestaande werkverbond oftewel het scheppingsverbond²². Dit verbond is weliswaar niet mechanisch gesloten, het feit van de sluiting ervan wordt weliswaar niet beschreven, maar het is organisch in de schepping, organisch in Adams eerst nog zondeloze natuur, vastgelegd en ingeweven²³.

Helaas gooide satan roet in het eten, omdat die niet wilde dat de mens door ontwikkeling uiteindelijk boven hem uit zou komen qua status. Toch bleef het cultuurmandaat uit Gods oorspronkelijke scheppingsplan bestaan. God gaf Zijn oorspronkelijke schepping niet aan satan prijs (vgl. ook de moederbelofte) en schiep niet opnieuw een hemel en een aarde²⁴. God temperde de gevolgen van de val (gemene gratie), en in dat kader bleef het de mens geboden om actief te zijn binnen de schepping. Alleen zou er geen sprake meer zijn van 's mensen heerlijkheid over de schepping, maar zou het vanaf toen meer een moeizaam zwoegen en ploeteren worden om de aarde aan zich te onderwerpen en er van te bestaan. Maar het loon is onder meer, dat hij door cultuurvorming de gevolgen van de val voor zichzelf wist te temperen. Alle rem op cultuurontsluiting en voortplanting, op welke grond dan ook, is uit den boze! Om Kuyper aan te halen:

*'Het was aan satan toen (dat is in het paradijs, R.B.) gelukt, den mensch, kort na zijn optreden in deze wereld, ten val te brengen. Toch slechts gedeeltelijk. Het was zulk een val in 't Paradijs, dat de genade nog in kon treden, om ons geslacht te behouden, en het plan Gods met de menschheid te doen doorgaan. Eensdeels de Algemeene genade en anderzijds de Bijzondere genade maakte dit mogelijk. Toen de geheele toekomst voor ons menschelijk geslacht scheen afgesneden, heeft 't Gode liefd de macht van satan aan den band te leggen, en een rijk zich ontwikkelend menschelijk leven, zij 't dan al geknakt in zijn wortel (de zondeval was dus wel radicaal (radix = wortel), R.B.) mogelijk te maken'*²⁵.

---

²² Cf. Hos. 6:7, Job 31:33

²³ Zie A. Kuyper: *'De gemeene gratie'*, eerste deel, het geschiedkundig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): pp. 162-167

²⁴ Van een 'Build Back Better', van een 'Great Reset', mag er op christelijk standpunt dus nimmer sprake zijn!

²⁵ A. Kuyper: *'Van de Voleinding'*, deel IV, N.V. Uitgeverij J.H. Kok, Kampen (1935): p. 290. Ik ben blij dat ook het laatste deel van het geciteerde er staat. Want anders dan zou men allicht Kuyper ervan kunnen verdenken te menen, dat de val van de mens maar gedeeltelijk was in de zin van niet radicaal en integraal. Dat hij geenszins de radicaliteit en de integraliteit van de val bedoelde te relativieren blijkt bovendien duidelijk elders in zijn oeuvre. Hij benadrukt daar, dat Gods algemeen-begenadigend ingrijpen reeds *direct* na de val plaatsvond, waardoor Adam en Eva *niet direct* dood neervielen, maar het menselijk geslacht door kon gaan. Adam werd ook zeer, zeer oud. Maar de eerste, aardse dood sterven moest hij uiteindelijk wel. Zie bv. in zijn *'De gemeene Gratie'*, deel I (*'Het geschiedkundige gedeelte'*): p. 233: *'Ons standpunt daarentegen is, dat er (...) in het vonnis over Adam en Eva de algemeene genade of de gemeene gratie (doorstraalt)'*.

- p. 37: Helemaal mee eens dat Kaïns vluchten na de moord op Abel uit angst voor bloedwraak geweest zal zijn. We hebben het hier over mensenlevens die eeuwen duurden, en over een veel grotere vruchtbaarheid dan heden doordat de ‘genetic entropy’²⁶ nog maar net begonnen was, waarop door Paul en Koorevaar op deze zelfde pagina 37 gewezen wordt. Het menselijk genoom was net na de val nog maar net begonnen te ‘verkrumelen’²⁷. Men is gewoon om de zondvloed - terecht – als een wereldwijde ramp te zien. Maar Kuyper heeft gewezen op het enorme effect dat de zondeval net zo goed op de hele aarde, natuur, gehad heeft ten gevolge van de vervloeking door God van de aardbodem. Het is fijn om deze notie ook hier, op deze pagina, weer tegen te komen. Ook ikzelf heb het lange tijd niet zo bekeken. Men leest er zo gemakkelijk en onnadenkend overheen.
- pp. 42-43: Ik waardeer het zeer dat de auteurs vermelden, dat de enorme etnologische variatie, rassenrijkdom onder de mensen genetisch goed mogelijk is, uitgaande van een heel rijk beladen oergenoom/baranoom. En dat er sprake is van structurele taaldegeneratie. Laten wij daar tegenin gaan (ik denk dan ook aan redactiebeleid)!
- pp. 43-44: Mijn destijds, toen hij nog bij het Logos Instituut werkte, met Jan van Meerten afgesproken recensie van het door Paul en Koorevaar genoemde werk van Henk Geertsema ligt al een tijdje stil²⁸, maar het is goed, dat ook deze auteurs zo kritisch zijn over dit gevaarlijke, postmoderne werk. Al is hun afwijzing van Geertsema’s schadelijke relativering van Jezus’ kennis van het Oude Testament m.i. veel te lauw. Volgens Kuyper tast deze visie de heiligheid van de Christus aan²⁹.

Dr. Mart-Jan Paul - De ene Schepper en de vele goden

Net zoals over het vorige hoofdstuk, ben ik ook over dit hoofdstuk van de hand van dr. Paul verheugd. Daardoor kan ik het gelukkig kort houden met mijn commentaar.

Wie iets wil beoordelen vanuit christelijk oogpunt hoeft, heel simpel, alleen maar te bepalen of er sprake is van omkering van wat God geopenbaard heeft in Zijn Woord. Hier, in dit hoofdstuk, wordt er terecht door dr. Paul op gewezen, dat sinds de ontwikkelingsgedachte in de negentiende eeuw

---

²⁶ Naar het gelijknamige boek van J.C. Sanford, dat ik een ieder ter lezing aanbeveel (FMS Publications (2014)).

²⁷ A.S. Kondrashov: *‘The crumbling genome’*, Wiley-Blackwell (2017)

²⁸ Onder andere doordat ik andere zaken aandacht wilde geven, zoals het Corona-bedrog en de grove schendingen van onze grondrechten, onze burgerlijke vrijheden, door de door het W.E.F. gepenetreerde kabinetten Rutte III en Rutte IV.

²⁹ A. Kuyper: *‘Van de Voleinding’*, deel IV, N.V. Uitgeverij J.H. Kok, Kampen (1935): p. 14

grootschalig door is gebroken³⁰, ook de godsdienstgeschiedenis hierdoor diepgaand beïnvloed is. De godsdienstgeschiedenis is één van de wetenschapsgebieden die gelegen zijn buiten de modale grenzen van de biologie, één van de disciplines die geesteswetenschappelijk of geschiedwetenschappelijk van aard zijn, die niettemin zwaar door het evolutionistische denken heen gegaan zijn. Niet dat het, de modale grenzen tussen de diverse vakwetenschappen overschrijdende, *evolutionistische* denken (gelieerd aan het begrip ‘macro-evolutie’) wèl op zijn legitieme plaats is binnen de biologie. Dat geldt alleen voor het *evolutionaire* denken (gekoppeld aan het begrip ‘micro-evolutie’), waarmee vooral de populatiebioloog wel wat kan verhapstukken, maar niet veel. Want de biologie is geen geesteswetenschap en is geen geschiedwetenschap. Daar waar er sprake is van ‘natuurlijke historie’ als synoniem voor de biologie váárt men al in evolutionistische wateren. Maar betrekkelijk de geesteswetenschappen c.q. de geschiedwetenschappen bezweren met name de theïstische evolutionisten, die een onzalige synthese beogen tussen het anti-christelijke evolutionisme en het christendom, ons, dat zij de evolutionistische *levensbeschouwing* verwerpen, en de christenen alleen maar de strikt *biologische* evolutietheorie willen laten aanvaarden, zodat wij, christenen, serieus genomen kunnen blijven worden door onze onchristelijke omgeving, en zodat zij zelf zich ook niet zo hoeven te schamen voor hun christelijke geloof en niet hoeven te vrezen voor hun baan en dus voor hun hypotheek etc. (het hemd is immers nader dan de rok). En ook dr. Willem Ouweneel hanteert soms *on-zelf-kritisch* dit op zich terechte onderscheid in zijn boek ‘Adam, waar ben je?’, doordat hij soms niet weten wil van een onderscheid tussen het populatie-dynamische micro-evolutieproces (dat hij - ongelukkig - weergeeft met het niet-dynamische zelfstandige naamwoord ‘variatie’), en een hieruit geëxtrapoleerd, speculatief macro-evolutieproces. Lees maar:

‘Evolutionisten moeten (...) aan creationisten vragen of zij de natuurlijke selectie (...) aanvaarden als een proces waardoor nieuwe soorten kunnen ontstaan. Het spreekt vanzelf dat elke verstandige creationist deze vraag (...) met ja beantwoordt, omdat hij gelooft in biologische variatie (...)’³¹.

Ouweneel vindt het dus ‘verstandig’ voor een creationist om macro-evolutie (~ de speculatieve aanname van de algemene evolutietheorie³²), wat in de kern neerkomt op het kunnen ontstaan, niet van nieuwe variaties, dat zijn variabiliteitstypen, fenotypen, rastypen, maar van *nieuwe soorten*, te aanvaarden *omdat* de creationist immers ook het populatie-genetische fenomeen der micro-evolutie (~ de speciale evolutietheorie³³) aanvaardt!

---

³⁰ Paul noemt niet enkel Darwin. Die gedachte zat in de 19^e eeuw echt in de lucht, en terecht noemt hij de aardwetenschappers Hutton en Lyell, die al voor de verschijning in 1859 van de *Origin of Species* actief waren.

³¹ W.J. Ouweneel: ‘Adam, waar ben je?’, Buijten & Schipperheijn *Motief*, Amsterdam (2018): p. 62

³² a.w.: p. 50

³³ a.w.: pp. 49-50

Ik heb al meer dan eens gewezen op het kunstmatige van dit onderscheid, *niet* bij degenen die geloven in het bestaan van soortgrenzen, dat zijn de creationisten, maar bij degenen die geloven in ook de mogelijkheid van het ontstaan van nieuwe soorten, in plaats van alleen maar in die van het ontstaan van nieuwe variaties *binnen* de grenzen van een bepaald baranoom, dat is van een in den beginne geschapen soort, op het kunstmatige van het onderscheid bij zulken tussen de evolutieer als biologische theorie enerzijds, en het levensbeschouwelijke evolutionisme anderzijds³⁴. Want aangezien een echte, orthodoxe neo-darwinist niet het onderscheid tussen micro- en macro-evolutie zal kunnen en willen aanvaarden, *wil* hij tenminste aan zijn levensbeschouwing trouw blijven, zal hij op dit (ten diepste materie-) monistische standpunt ook niet willen weten van structuur-typische grenzen en zelfs niet van intermodale grenzen tussen wetenschapsgebieden, zoals die tussen de biologie enerzijds en de geesteswetenschappen, zoals de godsdienstwetenschap, anderzijds. Waardoor er niet consequent het standpunt ingenomen kan worden dat men wel de biologische evolutietheorie aanvaardt, maar niet de evolutionistische levensbeschouwing. Want geen enkele aanhanger van het darwinisme, of hij nu atheïstisch of theïstisch is, zal tevreden zijn met de aanvaarding van alleen maar de puur biologische *micro*-evolutieer. Hij wil altijd verder gaan, en zijn apostatische geest zal niet rusten eer het totale gebouw der wetenschap onder het beslag van het evolutionisme is gekomen³⁵. Kuyper:

*‘Denk u nu de ongeloovige wereld, gelijk ze alle vakken van wetenschap in haar macht had en per se tegen God gekant was, nu opeens hoorende van een theorie, waaruit **alles** (vet R.B.) zonder God kon worden verklaard, zoodat ze dus in het volle ongeloof nu toch weer een eenheid van levensbeschouwing had terug gekregen, en men begrijpt het ongelooflijke succes, dat de Darwinistische theorie hebben moest’³⁶.*

Daaruit blijkt het monistische, reductionistische karakter van dit totalitaire, religieuze evolutie-geloof. De theïstische evolutionist zal hierin met zijn atheïstische vrinden, die vaak zijn salaris betalen, mee moeten gaan.

Vandaar, dat ook de godsdienstwetenschap geïnfecteerd is geraakt met dit kwaadaardige ontwikkelingsgedachtengoed (dr. Paul noemt terecht Wellhausen³⁷, De Moor³⁸, en Tylor (1871), die eveneens de ethiek als product

---

³⁴ R. Benjamin: *‘Twee sympathetisch-critische opmerkingen bij dr. W.J. Ouweneels ‘Adam waar ben je?’*: p. 17 <https://gcb.jouwweb.nl/artikelen/wijsbegeerte-van-de-biologie/twee-sympathetisch-kritische-opmerkingen>

³⁵ D.R. Oldroyd: *‘Darwinian Impacts’*, New South Wales University Press Limited, Kensington, Australia (1980)

³⁶ Abraham Kuyper: *‘Dictaten Dogmatiek’*, afdeling *‘Locus de Creatione’* (tweede druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.)): p. 119

³⁷ pp. 57-58

³⁸ De Kampense semiticus, berucht ook als medewerker aan het subversieve rapport uit 1980 *‘Over de aard van het Schriftgezag’*, dat belangrijk is geweest bij de onvergeeflijke ontmanteling van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Het getuigt ook niet van wetenschappelijke oprechtheid dat deze geleerde, blijkens hetgeen Paul zo terecht op p. 58 schrijft, maar ternauwernood melding maakt van de positie van de, door Paul zo genoemde, ‘biblicisten’, dat alles met monotheïsme begon, en dat De Moor dit onbesproken liet. Dit is voor mij een bewijs,

van latere ontwikkeling denatureren³⁹). Wat dus blijkt uit een omkering (we noemden deze term al). Namelijk de theorie, dat het hogere monotheïsme uit het lagere polytheïsme ontstaan zou zijn, in stede van dat het polytheïsme een degeneratieverschijnsel is na de zondeval (heel goed dat ook dr. Paul deze term ‘degeneratie’ noemt)⁴⁰. Natuurlijk roept de evolutionist dit, want stel dat hij het omgekeerde zou beweren. Dan bevestigt hij ongewild de Bijbel, dat er maar één God is. Dr. Paul noemt de juiste namen, zoals, naast de reeds door hem genoemde Tylor, ook Frazer, auteur van ‘The Golden Bough’⁴¹. En ik ben er blij mee, dat ook Paul hiertegenover wijst op de empirie, die duidt op monotheïstische voorstellingen en verhalen bij de oudste volkeren op aarde wereldwijd. Zoals op p. 46:

‘Afgoderij en veelgodendom verschijnen pas later in de geschiedenis’;

‘In Genesis 11 (ten tijde van de torenbouw van Babel, R.B.) (...) is geen sprake van andere goden’⁴²;

‘Op grond van de Bijbel is het beter een ontwikkeling vanuit de verering van één God naar het veelgodendom aan te nemen dan omgekeerd’⁴³.

Paul noemt ook empirisch materiaal vanuit de egyptologie en de sinologie dat de monotheïstische oorsprong van de godsdienst bevestigt⁴⁴, en dus het pas veel later opgekomen zijn van confucianisme, taoïsme en boeddhisme.

Met instemming benoemt hij ook het werk van Wilhelm Schmidt en Winfried Corduan, en laat hij merken ook op de hoogte te zijn van de tegenwerking van de invloed van zendelingen op primitieve culturen die monotheïstisch zijn⁴⁵.

Waardevol is verder Pauls wijzen op de demonische geestelijke realiteit achter de afgoden en achter de vorsten⁴⁶ van de volkeren, en op de strijd in de hemelse gewesten die overal achter zit⁴⁷.

---

dat hij er geen raad mee wist, en de ‘biblicisten’ kennelijk sterke papieren hebben. Geen echte, goede, want eerlijke wetenschapper dus wat mij betreft, die De Moor. Maar meer een ‘science stopper’. En dat is jammer.

³⁹ Paul: p. 55

⁴⁰ Paul, p. 56

⁴¹ Paul: p. 56; cf. H. Dooyeweerd: ‘A new Critique of Theoretical Thought’, volume II, Paideia Press Ltd. (1984): pp. 313-314

⁴² N.B.: hier, evenals bij het volgende citaat, is er geen sprake van *immanente* kritiek vanuit de godsdienstwetenschap zelf op de evolutionistische benaderingswijze daarbinnen, maar van zgn. *transcendente* kritiek, namelijk vanuit, op grond van, de Bijbel. Hetgeen derhalve een kritiek oplevert, die op in ieder geval de *atheïstische* evolutionist weinig indruk zal maken. Maar dit boek ‘Inzicht’ is vooral gericht op christenen, die wel gevoelig (zouden moeten) zijn voor Bijbelse noties en dus voor transcendente kritiek..

⁴³ p. 62

⁴⁴ pp. 60-62

⁴⁵ pp. 56-57

⁴⁶ Men mag hier ook gerust denken aan leiders van supranationale organisatiën zoals het W.E.F., en aan premiers, vice-premiers e.d. van de landen die het heeft gepenetreerd met zijn ‘Young Global Leaders’.

⁴⁷ pp. 52-54

Nog een slotopmerking. Op p. 47 noemt Paul de vermenging in Noachs dagen van de zonen Gods met de dochteren der mensen, wat Gods toorn opriep en uitmondde in de zondvloed. In zijn voetnoot 73 noemt hij twee verklaringsmogelijkheden: de zonen van God zijn gevallen engelen in mensengedaante, of ze zijn sethieten. Ook dr. A. Kuyper heeft hierover nagedacht, en zijn exegese acht ik zeer geloofwaardig. De eerstgenoemde verklaring verwerpt hij, en ook ik vind haar wel heel merkwaardig. De laatstgenoemde verklaring houdt het in, dat de zonen Gods de vromen dier dagen waren en de dochteren der mensen de dochteren die in wereldse kringen optraden. Kuyper legt uit:

Nu is het ontegenzeggelijk, dat de vrouw, vooral de jonge vrouw, in den wereldschen kring iets veel meer verleidelijks heeft dan de jonge dochter in den Christelijken kring, indien men niet let op het innerlijke, maar zich vergaapt aan den schijn. In wereldsche kringen is het jonge meisje gemeenlijk sierlijker gekleed, de jonge dochter in die kringen maakt meer werk van sieraden en opschik, en is er meer bedacht op wat haar vrouwelijke schoonheid en aantrekkelijkheid kan verhoogen. Toch hadden dusver de jonge mannen uit de Sethieten zich hierdoor niet laten verleiden, maar hadden zich vrouwen genomen uit de vrome familiën. Nu echter veranderde dit. Verlokt en verleid door den gemeenschappelijken omgang, begonnen ze thans die afscheiding te verbreken, en de meisjes uit de wereldsche kringen in de eigen familie op te nemen, en dit was het begin van het einde⁴⁸.

Die afscheiding betreft het familieleven tussen gelovigen en ongelovigen, niet de maatschappij:

*‘Er is het leven van **het gezin**, en er is het leven van de **maatschappij**. Uit die **maatschappij** mocht men zich niet terugtrekken, gelijk Paulus zegt, dat ge anders de wereld zoudt moeten uitgaan, maar het huwelijkleven moet iets eigens blijven, een eigen karakter dragen (...) Wie **uit God** leefde, apart, en zij die **uit den mensch** leefden, afzonderlijk. Zoolang deze beiden nu in eere bleven, werd het doordringen van het verderf gestuit, maar toen de kinderen Gods, door vrouwelijke schoonheid verleid, deze afscheiding opgaven, en de vrouw der wereld in het geloovig gezin het bestuur in handen kreeg, sloeg alles om, was er geen stuiten meer aan de verwildering, en klonk welhaast de snijdende klacht van den Heilige: ‘dat de boosheid des menschen menigvuldig was op aarde, en al het gedichtsel van de gedachten zijns harten, ten allen dage alleenlijk boos’. (...) Zoo was het toen, en zoo is het nog. Zoo niet schonden ook later enkele jonge mannen uit Christelijken huize den gulden regel en kozen zich wereldsche vrouwen, of heel het Christelijke leven ging in hun kring te loor. Van daar de regel: ‘Gemeenschap met de wereld in het maatschappelijk leven, maar afscheiding niet alleen persoonlijk, doch ook huiselijk. **Eén** leven, maar in **twee** sferen uiteengaande (...)’⁴⁹.*

---

⁴⁸ A. Kuyper: ‘Van de Voleinding’, deel I, N.V. Uitgeversmij. J.H. Kok, Kampen (1935): p. 287

⁴⁹ A.w.: p. 288

Dr. Gie Vleugels - Het Nieuwe Testament over de vroegste geschiedenis

Dit is een heel nuttig hoofdstuk. Dat het zo helder geschreven is komt, doordat het in de waarheid staat. Als je deze tekst dan plaatst naast hoofdstuk 6 uit het laatste boek van dr. Henk Geertsema over hetzelfde thema⁵⁰, dan valt op hoezeer laatstgenoemde zich in allerlei bochten moet wringen om het tegendeel deugdelijk te kunnen onderbouwen (wat natuurlijk niet goed lukken kan). Ik kan het over dit hoofdstuk van dr. Vleugels dan ook kort houden. Kritiek heb ik niet.

Het is goed, dat Vleugels op p. 68 wijst op de onverenigbaarheid van de Bijbelse openbaring over de oorsprong aller dingen, zoals verwoord is door de apostel Johannes, met de materialistische filosofie, waartoe het evolutionisme terug te voeren is. In dit verband verwijs ik de lezer graag naar een uitstekend werk van de vroegere Leidse hoogleraar De Sopper, bij wie als laatste wijlen dr. C.A. van Peursen gepromoveerd is, genaamd *'Dwaalwegen'*. Een completere, grondiger weerlegging van het materialistisch (en het vitalistisch) naturalisme ken ik niet. In dit verband wil ik er slechts dit uit citeren:

*'Het materialistisch naturalisme met zijn verzakelijking en het vitalistisch naturalisme met zijn verdierlijking, ze zijn in niet geringe mate de mede-oorzaak van de hand over hand voortschrijdende ontmenselijking van den mens. We beleven een soort van 'Götterdämmerung' van het humanisme. Men heeft gepoogd verschillende soorten van humanisme zonder godsdienst en Christendom te handhaven. Zonder succes. Als God uit het leven gebannen is, gaat ten slotte de mens te gronde'*⁵¹.

Daar waar dr. Paul, zoals gezegd in het vorige hoofdstuk, in zijn voetnoot 73 nog twee verklaringsmogelijkheden ziet voor de tekst over de omgang tussen de zonen van God en de dochteren der mensen, gaat Vleugels uit van alleen de interpretatie, dat het hier omgang tussen mensen en engelen betreft, en ook, dat precies dit de aanleiding was tot de zondvloed⁵². Ik verwees voor deze kwestie al in het vorige hoofdstuk naar (mijn instemming met) de exegese van dr. Kuyper.

Uitstekend dat ook Vleugels, op p. 72 en op p. 77, wijst op de kosmische, dus ook de hele mensheid aantastende, gevolgen van de zondeval van het eerste, historische mensenpaar, en, daarmee samenhangende, op het wereldwijde karakter van de zondvloed.

Troostrijk vind ik het ook dat de auteur op dezelfde bladzijde wijst op de voorafbeelding van de toekomst der christenheid (de parousie) in de geschiedenis van de zondvloed: zoals Noach en zijn gezin, als enig overgebleven rechtvaardigen, werden gespaard, zo zal dat ook de uitverkorenen in de eindtijd vergaan.

---

⁵⁰ H.G. Geertsema: *'Bijbel & evolutie'*, Buijten & Schipperheijn *Motief*, Amsterdam (2021)

⁵¹ A.J. de Sopper: *'Dwaalwegen'*, J.N. Voorhoeve, Den Haag (z.j.): p. 162

⁵² p. 71

Waardevol is, dat er gewezen wordt op de onhoudbaarheid van de bewering, dat de auteurs van het N.T. gevangen zouden hebben gezeten in een achterhaald wereldbeeld. Als dit inderdaad zo zou zijn, dan, schrijft Vleugels terecht, vervalt, vanwege verstrengeling, ook hun zonde-, mens- en Godsbeeld⁵³. Geertsema presteert het zelfs in zijn 'Bijbel en Evolutie' om hetgeen de Heere Jezus toen Hij nog kind was zei, te relativieren. De gereformeerde dogmaticus dr. B. Wentsel schrijft over deze houding het volgende:

*'De suggestie dat Jezus en de apostelen zich inzake het beroep op het OT, inzake de leer van de engelen en duivelen en inzake de leer der laatste dingen (eschatologie) om pedagogische of psychologische redenen tegen beter weten in of als kinderen van hun in kennishorizon beperkte tijd aan de toenmalige zogenaamde mythologische voorstellingen zouden hebben aangepast, dient resoluut van de hand gewezen te worden. (...) het OT had voor hen beslissend gezag; de Tora gold als onderricht van Godswege'*⁵⁴.

En Kuiper noemde dit modernistische geluid⁵⁵ in zijn 'Van de Voleinding', zoals gezegd en terecht, Christus ontheiligend.

Even waardevol is het wijzen op Pauls' uitgaan in het kader van de rechtvaardigingsleer van de historiciteit van de eerste mens, Adam, door hem op één lijn te stellen met Jezus Christus als de tweede Adam wanneer het gaat over de historiciteit van de zondeval. Het is alsof Vleugels één voor één de dwalingen van lieden zo als Gijsbert van den Brink en Henk Geertsema afloopt en neutraliseert. Fijn om te lezen!

Dr. Pieter Boonstra - Hermeneutiek heeft uitleg nodig. Over Bijbelse, moderne en nieuwe hermeneutiek

Met veel interesse heb ik deze bijdrage van dr. P. Boonstra over de nieuwe hermeneutiek gelezen. Zelf vond en vind ik deze thematiek altijd wat dor, droog, maar dit maakt het onderwerp niet minder belangrijk. Ik noemde bij de bespreking van de bijdrage van dr. P. de Vries al het G.K.N.-rapport 'Over de aard van het Schriftgezag', en voor de discussie daarover had ik destijds, zo rond 1980, veel belangstelling. Maar nu, bij dr. Boonstra, lees je hoe diep dit alles feitelijk gaat⁵⁶. Hij

---

⁵³ pp. 73-75

⁵⁴ B. Wentsel: 'Dogmatiek deel I: Het Woord, de Zoon en de dienst', Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (1981): p. 203

⁵⁵ Let wel: Geertsema presenteert zichzelf in zijn boek als 'orthodox'!

⁵⁶ Het doet mij terugdenken aan mijn verwondering hoe diep de motivatie achter de seksuele revolutie van de jaren zestig gaat. Ik dacht altijd, dat het alleen maar de bedoeling ervan was om seksueel genot in ongebondenheid en zonder kans te lopen op zwangerschap te kunnen hebben, maar ik las later, dat die hele seksuele 'bevrijding'sbeweging alleen maar door de eugenetische, neomalthusiaanse élites van de Club van Rome e.d. wordt gepropageerd opdat de vervuilende Westerse mens zo min mogelijk kinderen zou krijgen. Vrouwenemancipatie dient hetzelfde doel: een vrouw die haar vruchtbaarste jaren verspilt aan betaalde arbeid buiten de deur zal minder snel aan gezinsvorming denken. Tweeverdieners veel minder belasting laten betalen dan kostwinners ligt ook in deze lijn. Ten diepste gaat het om depopulatie.

legt de theorie en de toepassing ervan helder uit. Wat ik zo goed vind is dat hij toont dat die moderne hermeneutiek, die allerlei, de modernistische mens binnen de kerk onwelgevallige, Bijbelse sociale ethiek, zoals de positie van de vrouw, historiseert en zodoende krachteloos voor onze tijd tracht te maken⁵⁷, forse fundamentele kritiek van onder anderen de bekende Franse protestant Paul Ricoeur te verstouwen heeft gekregen. *Maar dat daarop niet is ingegaan door de modernisten.* Dat is voor mij wel een duidelijke aanwijzing dat de aanhangers van die moderne hermeneutiek, ongeacht of ze toe willen geven die aan te hangen of niet⁵⁸, **te kwader trouw zijn**. Zij zijn, zoals ooit Hendrik de Cock het zo goed zei, 'wolven in de schaapskooi van Christus'. Want zij zijn zeker niet dom. Zij moeten er zo gauw mogelijk uitgebannen worden, uit Christus' kerk. Want als ze integer zouden zijn, dan zouden ze zich ervan hebben laten overtuigen, eventueel na een wetenschappelijke pennenstrijd, dat die nieuwe hermeneutiek niet klopt. Of dat o.a. Ricoeur er helemaal naast zit. Maar ze *negeren* de falsificerende kritiek. Want ze willen domweg vrouwen in het ambt zien, P.K.N.-breed, ongeacht Gods in de Bijbel geopenbaarde, heilige wil. Die Wille zur Macht is het dan. Die Jansen en zijn mede-trawanten⁵⁹ willen met hun eigenmachtige Bijbeluitleg zichzelf tot wet zijn, nee, erger nog: zij willen hun anti-christelijke ketterij opleggen aan de hele P.K.N.! Dan zwijgen zij natuurlijk fundamentele kritiek op hun inferieure exegese dood. Sterker nog: zij vinden, gezien hun kritiek op Hoek en Te Velde, ten diepste dat God Zich voor het zwijgebod voor vrouwen in de gemeente zou hebben moeten verantwoorden tegenover de door de zondeval verduisterde, theologische rede:

*'Ons begrip wordt bij het lezen van de Bijbel de beslissende factor'*⁶⁰.

Want nu is er logischerwijs uit het ontbreken daarvan sprake van laakbaar 'decisionisme' bij Zijn twee dienaren Hoek en Te Velde. Wat mij betreft zijn zulke lieden niet op hun plaats in gereformeerde kerken (dat is inclusief de hervormd-gereformeerde denominatie).

Terecht wordt, ook in kritische zin, in dit hoofdstuk dr. H.G. Geertsema genoemd, die in zijn voornoemde, laatste boek, *'Bijbel & Evolutie'*, ook al naar hartelust die moderne hermeneutiek gebruikt om de christelijke ethiek en historische betrouwbaarheid van de Bijbel, bv. betrekkelijk het bestaan hebben van Adam en Eva, voor onze tijden nietszeggend te maken. Hij waagt het zelfs om niet alleen de kennis van Paulus, als slechts kind van zijn tijd, maar zelfs die van de Zoon van God te relativieren. We noemden het al. Geertsema heeft zo weinig besef van het heilige. Hij is zo weinig geestelijk. Je moet maar durven. Want er is een boek daarboven, met

---

⁵⁷ Zo noemt Boonstra op p. 85 als een uitgangspunt van de moderne hermeneutiek: *'Wij zijn als mensen historisch bepaald. Dat geldt dus ook voor de Bijbelschrijvers'*.

⁵⁸ Zie bv. voetnoot 180 en hoofdtekst pp. 90-91.

⁵⁹ pp. 88-89

⁶⁰ p. 89

zeven zegelen, waarin alles van ieder mens wordt opgetekend. Kuyper schreef over zulke uitleggers:

*'Wel zijn er ook onder de geloovigen enkele uitleggers geweest, die aannamen dat Jezus zich ten deze kon vergist hebben. Hij zou dan op de traditie van Israël zijn afgegaan, en slechts hebben nagesproken, wat in die traditie toen ter tijd als gangbare munt gold. Edoch wel nauwelijks dient hiertegen intusschen opgemerkt, dat wie zoo spreken dorst, Christus in Zijn heiligen persoon aantastte, en Hem in Zijn klare inzichten te na kwam. Wie in den Christus gelooft als in den Zone Gods, die gekomen was, om ons 't volle licht op de openbaring Gods te laten vallen, kan niet aannemen, dat de Christus zich in geheel de opvatting van de profetie ten eenenmale zou vergist hebben. Wie alzo ook maar **durft** oordelen, tast den Christus in Zijn Middelaarschap aan, en maakt Hem, en zulks zelfs op zeer stuitende wijze, feilbaar. Wie zich tot zulk een voorstelling verleiden laat, verliest Zijn Heiland'⁶¹;*

'Ook maar te onderstellen, dat ook de Christus door zulk een bedriegelijke fantasie misleid zou zijn, en zou geëerd hebben als een openbaring Gods, wat dan enkel product van een onheilige fantasie ware geweest, zou niet slechts aan de H. Schrift, maar aan de eere en de majesteit van Christus zelven te kort doen'⁶².

Want Christus was, anders dan wij na de zondeval, zonder zonde, en had daardoor volkomener kennis dan wij:

'Naar de oorspronkelijke Schepping was onze menselijke aanleg veel rijker, dan die sinds werd. Onze menselijke natuur is door den val en de gevolgen daarvan geknakt en verzwakt, en men begrijpt en verstaat Jezus niet, indien men Hem wil afmeten naar datgene, waartoe wij, gewone mensen, thans na en door den val gekomen zijn'⁶³;

'En evenzoo moet Israëls geschiedenis, Israëls eeredienst en de schat der verbonden aan Israël toebetrouwd, door Hem verstaan en in zich opgenomen worden met die onfeilbaarheid van blik, die alleen bij een onzondig gemoedsbestaan denkbaar is. Niet eerst van lieverlede is Hij na vergissing en door gissing tot het recht verstand en de beteekenis der Godsopenbaring doorgedrongen, maar de Schrift heeft Hem toegesproken met onfeilbare gewisheid. De volkomen juiste, diepe en volledige verklaring der Heilige Schrift kon voor geen oogenblik van twijfel onderhevig zijn. Hij kon zich niet vergissen, wijl de zonde die aller vergissing oorzaak is, in Hem niet werd gevonden'⁶⁴.

Op de wijze van de nieuwe hermeneutiek wordt intermenselijke communicatie onmogelijk. Boonstra hiertegen in:

'Wat de tekst zegt, kan door ons gekend worden. Gelukkig maar. Want dit vormt de basis van onze intermenselijke communicatie over taal-, cultuur- en tijdbarrières heen'⁶⁵.

---

⁶¹ A. Kuyper: *'Van de voleinding'*, deel IV, N.V. Uitgeversmij. J.H. Kok, Kampen (1935): p. 14

⁶² A. Kuyper: *'Van de Voleinding'*, deel III, N.V. Uitgeversmij. J.H. Kok, Kampen (1935): p. 301, vgl. ook pp. 312-314

⁶³ A. Kuyper: *'Van de voleinding'*, deel IV, N.V. Uitgeversmij. J.H. Kok, Kampen (1935): p. 13

⁶⁴ A. Kuyper: *'Het heil ons toekomstige'*, J.H. Kok, Kampen (1909): pp. 248-249

⁶⁵ p. 91

Het lijkt mij dan ook het beste, om de werken van lieden zoals Jansen en Geertsema ongelezen terzijde te schuiven. Want gezien de grootste barrière die er kan zijn tussen mensen: die van de religie, is het voor **christenen** onmogelijk om hen te begrijpen. Dan, door dat ongelezen terzijde schuiven, bevestigen wij hun relativistische standpunt, en worden zij zodoende op hun wenken bediend. Boonstra zegt ditzelfde eigenlijk ook al:

*'Deze nieuwe hermeneutiek gaat (...) voorbij aan het belangrijke reformatorisch inzicht, dat de Heilige Geest Zichzelf gebonden heeft aan het door Hem geïnspireerde Woord. Dat betekent dat Hij **christenen** (vet R.B.) nooit in een richting kan leiden die daaraan tegengesteld is'*⁶⁶.

Lieden zoals Jansen en Geertsema zitten wèl in die aan Gods geïnspireerde Woord tegengestelde richting. De logica gebiedt dan te zeggen: zij zijn dus kennelijk geen christenen. Eerder wolven in de schaapskooi van Christus.

Dr. ir. Piet Murre - Een Bijbels mensbeeld en de betekenis voor het onderwijs

Op basis van Gods openbaring in Genesis 1 en 2 dat de mens geschapen is naar Gods beeld en gelijkenis, geeft de auteur Murre informatie over de mens:

*'Als we willen weten wat dat beeld behelst, doen we er goed aan naar de directe context van de eerste hoofdstukken van Genesis te kijken. Daar is te zien hoe God Zich geopenbaard heeft aan de mens. Die omgang zegt dus iets over Zijn beelddrager'*⁶⁷.

Ook ziet hij elders in de Heilige Schrift nog een aantal 'cruciale toevoegingen'.

Het is goed in het hedendaagse, door het evolutionisme verziekte, geestesklimaat om, zoals de auteur doet op p. 94, te beklemtonen, dat er een *essentieel* verschil is tussen mens en dier: dieren zijn geschapen naar hun aard, mensen naar Gods beeld en gelijkenis. En dat de mens Adam, als onderkoning, geroepen is om te *heersen* over de natuur. God is Koning, en de mens, als Zijn beelddrager, weerspiegelt hier iets van in zijn hoedanigheid van onderkoning over de rest van de schepping.

De paradijselijke hof van Eden moet hij bebouwen en bewaren. Het is jammer, dat Murre daarbij meteen 'in de zorgmodus schiet' van het hedendaagse Christen Unie narratief van een verkeerd opgevat rentmeesterschap. Ik kom hier nog op terug.

Maar eerst zou ik bij Murre's tweede aspect, *creativiteit*, genoemd op p. 95, willen opmerken, het er niet mee eens te zijn (al dacht ik er vroeger net zo over), dat God schiep vanuit het niets (*creatio ex nihilo*). Het is heel goed om erop te wijzen, dat God variatie, veelheid, ongelijkheid (grotendeels in potentie) heeft geschapen en dus wil. Hij haat eenvormigheid. Maar Hij schiep niet uit het niets, maar vanuit Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid. Hoe ik mij dit moet voorstellen weet ik niet, maar Gods eeuwige kracht en goddelijkheid zijn in elk geval niet niets! Hij had, zoals een

---

⁶⁶ p. 91

⁶⁷ p. 94

architect, iets in Zijn raad voor ogen voordat Hij het door te spreken realiseerde. God had een doel (telos) voor ogen. Uit, door en tot God zijn alle dingen. Dus ook 'uit'. (Ook) dit heb ik van Abraham Kuyper geleerd. In deel II van zijn 'Dictaten Dogmatiek' schrijft hij (ik herhaal):

*'De creatio wordt in de Heilige Schrift niet als een creatio e nihilo in absoluten zin geleerd, maar als een creatio e nihilo existente per omnipotentiam, voluntatem et sapientiam Dei. Ze staat dus over tegen alle denkbeeld, vooreerst van een formatie uit ongeschapen stof, en evenzeer tegen het begrip van emanatie. Er was eerst niets buiten God, en God deed door Zijn machtswoord de dingen buiten Zich ontstaan'*⁶⁸.

Zo ook:

*'Maar de Schrift leert, dat de dingen uit den wil en de kracht Gods zijn geschapen. Dus niet e nihilo maar uit de Fontein van oneindige krachten'*⁶⁹.

Een soort van uitleg, onderbouwing hiervan, tenslotte, vind ik op pp. 18-19:

'Het decreet Gods is dus maar niet alleen het besluit om een wereld te scheppen, maar deze bepaalde wereld, met haar inhoud en historie. Er komt na de schepping niets meer bij; het beeld is volkomen adaequaat aan die komende wereld zelve. Ze zijn volkomen dezelfde. De cognitio Dei toch is nooit kennis a posteriori, maar altoos a priori. Wil God weten hoe een ding is, dan behoeft Hij niet door waarneming die kennis te verkrijgen, maar dan ziet Hij slechts naar het beeld, dat Hij Zelf in Zichzelf ervan omdraagt.

*Daarmee vervalt de voorstelling, alsof God vóór duizenden van jaren de wereld schiep, en in de daaraan voorafgaande eeuwigheid eigenlijk ledig was. Hij heeft de wereld altoos voor Zich bezeten. Ze is in God eeuwig als God Zelf. (...) De kosmosconceptie was van eeuwigheid af in God volkomen en voltooid present. Bij de Schepping is ze niet volkomener geworden, maar slechts naar buiten gekomen, gelijk een musicus zijn conceptie op het orgel uitspeelt'*⁷⁰.

Dr. R. Seldenrijk schrijft iets dergelijks:

*'De schepping komt voort (niet uit het niets, maar, R.B.) uit Gods gedachten die buiten alle waarnemingshorizonnen liggen. God heeft Zijn gedachten gerealiseerd in onze wereld van ruimte en tijd: in zes dagen (Ex. 20:11)'*⁷¹.

En dr. A.J. de Sopper:

---

⁶⁸ A. Kuyper: 'Dictaten Dogmatiek', afdeling 'Locus de Creatione' (tweede druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.)): p. 42

⁶⁹ A.w.: p. 50

⁷⁰ A.w.: pp. 18-19

⁷¹ R. Seldenrijk: 'Langs natuurwetenschap en evolutie-theorie', Den Hertog B.V., Houten (1988): p. 67

*'(...) in het scheppingsgeloof is de mens niet 'geworpen', maar 'geschapen'. Dat wil zeggen: de mens is niet uit het niets tot het niets, maar uit God en door God en tot God'*⁷².

Verder is het de vraag, of alleen de mens iets schiept 'vanuit bestaand materiaal'. God schiep de mens vanuit de aarde, na hiertoe te hebben besloten na 'intern overleg', als we ons zo uit mogen drukken, in het Goddelijk Drie-enig Wezen. En dat scheppen, dat heeft, zoals gezegd, niets uitstaande met het Griekse creatio ex nihilo. Het woordje 'scheppen' is, zoals gezegd, verwant met het Engelse 'to shape', en betekent iets vormen vanuit voorgegeven, bestaand materiaal. Is de materie waaruit hemel en aarde gevormd werden dan van eeuwigheid? Dat volgt er niet uit. Alle dingen, dus ook de materie, zijn uit God.

Zoals hiervoor genoemd, moet de mens de Hof van Eden niet alleen bebouwen (= ontwikkelen, ontsluiten, cultiveren), maar ook bewaren. Murre schrijft, nog steeds op p. 95, dat niet alleen het de hof bebouwen, maar ook dit paradijs bewaren, *'alles te maken heeft met creatieve en creërende aspect van het beeld en de gelijkenis'*. Maar dat is niet zo. 'Bewaren' betekent, en hierover bestaat, zelfs onder Hollandse theologen, vrij algemene overeenstemming, 'bewaken'. Kuyper:

'Nu was den mensch door God als plicht opgelegd, niet alleen om den hof te bebouwen, maar ook om den hof te bewaren (Gen. 2:15). Bewaren nu onderstelt, dat er een macht was, tegen welke het Paradijs beschermd moest worden'.⁷³;

G. Ch. Aalders:

*'Daarnevens getuigt het 'bewaken', dat er ook een boze macht was, waartegen de mens op zijn hoede moest zijn. Een macht die schade kon aanrichten. Welke die macht was wordt hier niet gezegd. Wij zien de werking van die macht in Gen. 3'*⁷⁴;

J.A. van Rooij:

*'Het 'bewaren' veronderstelt de boze macht, die zich in hst. 3 gaat openbaren'*⁷⁵;

en H.G. Geertsema:

---

⁷² A.J. de Sopper, a.w.: p. 152

⁷³ A. Kuyper: *'De gemeene gratie'*, eerste deel, het geschiedkundig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): p. 193

⁷⁴ G. Ch. Aalders: *'Het boek Genesis'*, Korte Verklaring der Heilige Schrift, deel 1, Uitgeversmaatschappij J.J. Kok, Kampen, negende druk (1985): p. 122

⁷⁵ J.A. van Rooij: *'Genesis'*, in: B. van Oeveren, J. Vlaardingebroek, A. Noordegraaf, J.P. Versteeg (red.): *'Tekst voor tekst – De Heilige Schrift kort verklaard en toegelicht'*, tweede druk, Uitgeverij Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage (1987): p. 5; vgl. W.H. Gispen, H. Ridderbos en R. Schippers: *'Beknopt commentaar op de Bijbel in de nieuwe vertaling'*, tweede druk, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (1985), p. 11: *'bewaren: tegen een niet nader aangeduide boze macht, waarvan het optreden zich in Gen. 3 maar al te duidelijk doet gevoelen'*.

*'En in Genesis 2 is sprake van het bewerken en bewaken van de tuin van Eden. (...) hier wijs ik er alvast op dat deze opdracht ook verband zal houden met de rand van dreiging. Er is sprake van bewaken, van onder gezag brengen'*⁷⁶.

En wel bewaken, bewaren, tegen binnendringing van de duivel. En daarin is Adam niet geslaagd. Dus sinds de zondeval heeft de mens niet meer deze taak, maar alleen die van de cultuurontwikkeling. De hof moest zelfs *tegen* Adam bewaakt worden door een cherub, want sedertdien staat de natuurlijke mens aan de kant van satan tegenover God.

Hiermee vervalt ook hetgeen Murre schrijft op p. 102, dat dat bewaren ook te maken heeft met zorg dragen, en ook, dat Gods zorg en rentmeesterschap met elkaar te maken zouden hebben. Ook dat is, zoals we zagen, niet zo, omdat bewaren bewaken betekent. In de Bijbel komt het woordje '*rentmeesterschap*' alleen maar voor in Luc. 16: 2-4, en de gelijkenis aldaar is gericht tegen verkwisting. Een economisch, niet een ecologisch begrip (Grieks: 'oikonomía') derhalve. Verkwisting zou ik nu niet bepaald willen gelijkstellen met cultuurontwikkeling, met menselijk leven, met het de aarde bebouwen.

En het een goede *rent-meester* moeten zijn heeft ermee te maken, dat de mens moet woekeren met de *hem* van God gegeven *talenten*, deze moet laten *renderen*, 'tot de meeste stichting van anderen', zoals kanttkening 8 bij Matth. 25 het noemt. *Zelfontplooiing* dus. De slechte en luie slaaf deed niets met zijn gaven/talenten, maar begroef die, en ging daarom verloren. Ook in de inleiding op Matth. 25 spreekt de Statenvertaling over talenten die *de dienstknechten* ontvangen hadden om daarmee winst te doen, dus om *die* te laten renderen. Dat we goede rentmeesters *over de aarde* moeten zijn, is een misleidend verzinsel⁷⁷. Dr. B. Wentsel schrijft over dergelijk Schriftgebruik:

*'Wat betreft het beroep op Schriftteksten dienen we rekening te houden met het feit dat de duivel zich gaarne op teksten beroept **die niet op de situatie slaan** (vet R.B.) om ons tot onjuiste beslissingen te brengen (vgl. Mt 4: 1-11). Er woedt rondom de uitlegging en vertolking van de Schriften een felle strijd tussen de Geest der waarheid en de leugengeesten (vgl. Jh 5: 39; 2 Tim 3-4: 8; 2 Pe 3: 16, enz.). De Schriften kunnen misbruikt worden tot handhaving van eigen gevestigde mening of onjuiste positiekeuze. Jezus kwalificeert de satan als de vader van de leugen, de valse hermeneut van het begin af (Jh 8:44)'*⁷⁸.

---

⁷⁶ a.w.: p. 81; maar bewaken heeft natuurlijk niets te maken met 'onder gezag brengen'. Dat maakt Geertsema er maar van. Dat gezag over de overige creatuur had Adam voor zijn val al. Van belang is hier slechts, dat ook Geertsema het de aarde 'beheren' in verband brengt met 'bewaken' en met een 'rand van dreiging', waaronder hij hopelijk niet gnostisch verstaat de aanwezigheid van het kwaad oftewel van satan in de Hof van Eden van meet af aan, maar erbuiten. Want die rand kan zowel binnen als buiten de omtrek van het paradijs gelegen zijn. Dat is bij hem niet duidelijk.

⁷⁷ Volgens mij afkomstig uit '*Kapitalisme en vooruitgang*' uit de jaren zestig van de linkse A.R.P.'er Bob Goudzwaard, een term, die bij de vorming van het C.D.A. eind jaren zeventig werd overgenomen als een van de vier beginselen waaraan deze partij haar christelijke identiteit op trachtte te hangen.

⁷⁸ B. Wentsel: a.w.: p. 240

Ik ben het ook niet met de auteur eens, dat er reeds *vanaf den beginne* bij de mens sprake was van een moreel onderscheidingsvermogen⁷⁹. Dat ontstond pas *na* te hebben gegeten van de boom van kennis van goed en kwaad. Voordien wisten Adam en Eva alleen maar, dat God gehoorzaamheid verlangt. Van het kwade hadden zij nog geen weet. Dit blijkt ook uit Gods vraag aan Adam en Eva, na het eten van de verboden vrucht, wie hun te kennen heeft gegeven dat zij naakt zijn. Voordien hadden zij geen schaamtegevoelens en ook geen schuldgevoelens omdat zij onschuldig waren. Volgens Kuyper, in lijn met de gereformeerde oudvaderen, maakt het geweten namelijk gebruik van zedelijke kennis van goed en kwaad, en die was nog niet aanwezig voor het eten van de verboden vrucht. Kuyper schrijft er dit over:

'(...) hetgeen wij 'consciëntie' noemen (bestond) in den pas geschapen mensch niet (...) de Heilige Schrift (weet) van zulk een Urim en Thummim in ons gemoed niets af (...) en (...) onze Gereformeerde vaderen (gaven) over de consciëntie een (van de ongelovige wereld, R.B.) ganschelijk afwijkend oordeel (...) Zij toch ontkenden dat de consciëntie een apart iets in den mensch was (...) Die consciëntie is geen vermogen (...) maar ze is een zich telkens in ons herhalende daad, een uiting of daad van ons bewustzijn. Uw bewustzijn namelijk is genoodzaakt zich ook met uzelf bezig te houden, uw zedelijken toestand, uw zedelijke gedraging (...) Daartoe is noodig zeker zedelijk besef of kennis van goed en kwaad naar de Wet Gods'⁸⁰,

H. Bavinck dit:

'Vóór den val was er in den mensch, strikt genomen, geen geweten; er was geene kloof tusschen hetgeen hij was en hetgeen hij wist, dat hij moest wezen. (...) Maar door den val komt er scheiding. (...) Het geweten is (...) een bewijs, dat de gemeenschap met God verstoord is, dat er een afstand en kloof is tusschen God en den mensch, tusschen zijne wet en onzen toestand. (...) Het geweten is het subjectief bewijs voor 's menschen val, de getuige van zijne schuld voor het aangezicht Gods'⁸¹,

en W. Geesink dit:

'Onder geweten verstaan wij den drang tot zelfbeoordeeling in den zondaar (vet R.B.) naar de norm der hem bekende zedewet (...) Vergelijken wij daarmee wat Calvijn leert, dan zien wij, dat er hier geen verschil is. 'Geweten' en consciëntie leidt ook Calvijn af van scire. De consciëntie nu is een weten van Gods wil en daarbij een gevoel van het oordeel Gods en als zoodanig is het een getuige, die ons vrijspreekt of beschuldigt (Rom. 2:15). De consciëntie is iets in het midden tusschen God en mensch'⁸².

Het is ook een beetje vreemd, om vanuit de aanwezigheid van een moreel onderscheidingsvermogen bij de mens op basis van zijn beelddrager Gods zijn te (kunnen) concluderen, dat dit ook bij God aanwezig is, wat wèl mogelijk is op

---

⁷⁹ p. 95

⁸⁰ A. Kuyper: *'De gemeene gratie'*, eerste deel, het geschiedkundig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): pp. 160-161

⁸¹ H. Bavinck: *'Gereformeerde Dogmatiek'*, derde deel, J.H. Kok, Kampen (1918): pp. 175-176

⁸² W. Geesink: *'Gereformeerde Ethiek'*, tweede deel, J.H. Kok N.V., Kampen (1931): p. 189

Murre's standpunt. Nee, God doet niet altijd het goede, maar God bepaalt Zelf wat goed en kwaad is. Dr. H.H. Meeter schrijft het volgende over wat 'goed' is (zulks inzake de kwestie, of een niet-christen *werkelijk* iets goeds kan doen):

*'Goed is (...) hetgeen voortkomt uit een heilig hart, volgens de wet Gods, en tot Zijn eer'*⁸³.

Overbodig om te schrijven, dat God natuurlijk niet aan Zijn eigen wet onderworpen kan zijn.

Het is juist de oerzonde van de mens, dat hij dat zelf wil uitmaken, als ware hij zelf God, zelf de maat van alle dingen. Daarom werd hem ook het eten van de boom des levens belet, en werd hij met zijn vrouw uit het paradijs verjaagd.

Wat er wel was in den beginne, in de staat der rechtheid, en waar de voormelde dr. Seldenrijk op wijst, dat is een heel andere menselijke *waarnemingshorizon* dan de beperkte die wij nu hebben. De mens stond toen in een direct contact met God, in plaats van dat hij het zien van God niet zou overleven. Seldenrijk:

*'We zouden kunnen zeggen dat de eerste mensen door de waarnemingshorizon heen konden van de tijd naar de eeuwigheid en omgekeerd weer terug naar het paradijs. Toen de mens zondigde (Gen. 3:6), wees hij/zij God af en wees hij/zij de eeuwigheid af. Door de zonde werd de waarnemingshorizon duister (Gen. 3: 7-10; Jes. 59:2; Rom. 3:23). We kunnen God niet meer zien en in leven blijven (Gen. 16:13; 32:30; Ex. 20:19; 33:20; Deutr. 5:25; Richt. 6:22,23; 13:22; Jes. 6:5; Dan. 10:8; Joh. 1:18; 1 Tim. 1: 17; 6:16; Hebr. 12:29; 1 Joh. 4:12, 20; Openb. 1:17)'*⁸⁴.

Murre heeft gelijk, dat Adam op scheppingsdag zes een eerder die week voor hem toebereide schepping aantrof⁸⁵. Maar ik zie niet in, wat dat met *zorg* te maken heeft. En zeker niet bij Adams Linnaeïsche classificatie-arbeid⁸⁶. Als iemand zijn kanarie een naam geef, dan *zorgt* diegene toch niet voor hem? Murre haalt er zelfs de tweede tafel van de tien geboden bij om alles te reduceren tot zorgzaamheid. Uit zorg iemand niet doodslaan of bestelen? Naar mijn mening weerspiegelt zich hierin, in deze bewering, het hedendaagse, quasi-christelijke, de mensheid vernietigende milieu-absolutisme. En dat is jammer. Adams taxonomische arbeid is veel beter te zien als een wetenschappelijke activiteit. Henry H. Meeter schrijft hieromtrent:

'De taak der wetenschap herinnert ons dus zeer sterk aan de taak, die Adam had, toen God alle dieren aan hem liet voorbijgaan. Het was toen Adams werk om de aard van elk dier te ontdekken, de wezenlijke idee, die erin verwerkt was, en het dienovereenkomstig een naam

---

⁸³ H.H. Meeter: *'Het Calvinisme – zijn theologische en staatkundige grondgedachten'*, J.H. Kok, Kampen (1957): p. 46

⁸⁴ Seldenrijk, p. 67

⁸⁵ p. 100

⁸⁶ Vgl. p. 101

*te geven. Dit zelfde is nu juist het werk der wetenschap. (...) De wetenschap zet voort, wat Adam deed bij de schepping: de dingen onderzoekende en ze noemende naar hun aard*⁸⁷.

Dr. Benno Zuiddam - Het spreken van God in een ongelovige wereld. Lessen van kerkvaders

Op dit zevende hoofdstuk heb ik echt heel weinig aanmerkingen. De historische aanpak spreekt ook mij altijd zeer aan: het maakt de hedendaagse mens minder pretentius, maar nederiger. Hij leert zo, dat hij meestal niets nieuws te melden heeft. Ten diepste is heel veel al lang en breed gezegd en geschreven maar vaak door de revolutionair dood gezwegen dan wel gebagatelliseerd. Wij staan op de schouders van de denkreuzen van het voorgeslacht. De lessen der geschiedenis doden vaak het revolutionaire élan van de hedendaagse mens die beseft, dat wij nooit van nul af aan geheel opnieuw kunnen beginnen. Weshalve deze revolutionair een hekel heeft aan de geschiedenis en dus aan het onderwijs daarin, waarin hij tracht vervalsingen of eenzijdigheden (bv. door middel van 'canons') aan te brengen, maar het liefst ziet hij of zij helemaal geen geschiedenislessen gegeven worden.

Bij dr. Zuiddam is dat heel anders. Hij gaat graag te rade bij de kerkvaderen. Terecht wijst hij erop, dat visies zoals het naturalisme al ouder zijn dan het christelijke geloof, en dat het bespotten, het honen, van het christelijke geloof al bestaat sinds het christendom zijn intrede deed. Dat geldt ook voor wat wij nu modernistische kritiek zouden noemen⁸⁸. Inhoudelijk is al lang daarop weerleggend ingegaan door de christenen van vroeger. Maar ja, als de niet-christen de geschiedenis niet kent, of misschien beter: niet kennen wil, dan blijf je als christen bezig met bestrijding, met apologetiek.

Net zoals toen liggen ook nu Bijbelboeken zoals Jona en Daniël onder Schrift-kritisch vuur. En dat geldt zelfs voor Jezus' refereren aan die Bijbelboeken. De zondeloze en dus van vergissingen maken vrije Zoon van God zou volgens Schriftcritici van toen en nu uitgegaan zijn van mythen, sprookjes, verzinselen, en er beter aan gedaan hebben als Hij dat achterwege gelaten zou hebben. Maar ja, ook Hij was volgens hen maar kind van Zijn tijd. Daardoor valt er niets naar onze tijd toe te communiceren en wordt de Bijbel voor ons maar beperkt nuttig. Dat hebben wij immers zo ontdekt, dankzij onze nieuwe hermeneutiek!

Je moet maar durven, gezien de aanwezigheid van boeken des levens in de hemelen.

---

⁸⁷ H. H. Meeter: *'Het calvinisme – zijn theologische en staatkundige grondgedachten'*, J.H. Kok N.V., Kampen (1957): p. 54

⁸⁸ p. 111

Maar de kritiek die Zuiddam noemt op het boek Daniël, zoals betreffende het auteurschap en de profetieën, heeft bv. dr. A. Kuyper al uitgebreid weerlegd in deel drie van zijn 'Van de Voleinding'⁸⁹.

Zoals gezegd, heb ik op dit zevende hoofdstuk echt heel weinig aanmerkingen. Ik wijs er tot slot nog op, dat de slotparagraaf, 'Lessen voor onze tijd', wellicht als gevolg van de invloed van hedendaags, omzichtig taalgebruik op zelfs hem, in de eerste alinea wat mij betreft scherper geformuleerd had mogen worden dan het geval is. Ik bedoel dit. Er staat nu in:

*'Wie in onze tijd anders meent te moeten geloven, moet zich dus afvragen in hoeverre hij nog in de traditie van de Kerk van alle tijden staat, of met iets anders begonnen is dat weliswaar nog christelijke begrippen hanteert, maar een andere inhoud heeft gekregen. Dat geldt in het bijzonder ook de visie op de Schriften.(...) Vanuit hun overtuiging mogen we kritisch kijken naar onszelf en de vraag stellen hoe onze manier van geloven zich verhoudt tot het oorspronkelijke christendom'*⁹⁰.

Zuiddam bedoelt evenwel te zeggen (vet en doorhaling R.B.):

*'Wie in onze tijd anders meent te moeten geloven, moet zich dus afvragen in hoeverre hij nog in de traditie van de Kerk van alle tijden staat, of met iets anders begonnen is dat weliswaar nog christelijke **termen** hanteert, maar een andere (**begripsmatige/conceptuele**) inhoud heeft gekregen. Dat geldt in het bijzonder ook de visie op de Schriften.(...) Vanuit hun (dat zijn de kerkvaders, R.B.) overtuiging mogen we kritisch kijken naar onszelf en de vraag stellen hoe ~~onze manier van geloven~~ (ons geloof, R.B.) zich verhoudt tot het oorspronkelijke christendom'*.

Wie dus afwijkt van de kijk van de kerkvaders, met name van hun kijk op het gezag van de H. Schrift, is ten diepste geen christen. En zo is het ook! Wie niet doet wat Christus zegt in Zijn Woord (en, zo geef ik als slechts een voorbeeld, in afwijking van de praktijk van de kerk van alle tijden, voorstander is van de vrouw in het ambt),

*'mag zich niet tot de vriendenkring van Christus rekenen'*⁹¹.

Zo iemand kan dus geen christen zijn. Af en toe zondigen kan gebeuren, maar *er bewust in leven* is fundamenteel iets anders. En wie de nieuwe hermeneutiek aanhangt, die doet dat niet af en toe, maar vanuit een constante overtuiging. Die leeft erin en ervan uit⁹². Die heeft geen ontschuldiging wanneer hij ten jongsten dage voor de troon van de wedergekomen Christus zal staan om van Hem te horen wat er over hem opgetekend staat in het boek des levens. En op dat moment is Christus niet meer het Lam Gods dat het verlorene zoekt, maar de rechtvaardige Rechter. De genadetijd is dan voorgoed voorbij. Bekeert u dus allen, gij nieuwe hermeneutici!

---

⁸⁹ A. Kuyper: 'Van de Voleinding', deel III, N.V. Uitgeversmij. J.H. Kok, Kampen (1935): pp. 294-309

⁹⁰ p. 121

⁹¹ p. 121

⁹² Cf. pp. 121-122

Dr. Kees de Pater – Fysico-theologie in de 18^e eeuw: een terreinverkenning

Om persoonlijke redenen sla ik de bespreking van de bijdrage van Kees de Pater over.

Dr. Aart Goedvree – Een onschuldige gedachte? Bavincks omgang met de wetenschappen in het debat over schepping en evolutie

Fijn dat het neocalvinisme in deze tijden ook eens positieve aandacht krijgt, en wel in de vorm van waardering voor de dogmaticus dr. Herman Bavinck. Opnieuw: ik benoem in dit hoofdstukje van mijn recensie lang niet alles waar ik achter sta, anders zou dit epistel nog langer worden. Maar ik ben er wel blij mee, dat de predikant dr. Goedvree opent met een treffend citaat van Bavinck waaruit zowel blijkt dat er ruimte is voor evolutie, maar dan binnen bepaalde grenzen, hetgeen wij, christenen, micro-evolutie noemen, als dat noch de naturalist, noch de theïstische evolutionist, daar bij wil blijven staan, zelfs niet spreken wil over 'micro-evolutie', dat is alleen over verandering binnen bepaalde grenzen/binnen de soort (de cis-mutatieleer), in onderscheidenheid van 'macro-evolutie', dat is over verandering over grenzen heen/tussen soorten (de trans-mutatieleer), maar alleen maar spreken wil over 'evolutie' als zodanig, inhoudende hetzij de subjectivistische, nominalistische, complete ontkenning van het bestaan van objectieve grenzen, hetzij slechts inhoudende de conceptualistische erkenning van het bestaan ervan, maar dan louter in de menselijke geest⁹³, maar in elk geval inhoudende de ontkenning van Gods scheppingsorde/kosmische wetsorde⁹⁴. Wat uiteindelijk op naturalistisch dan wel op

---

⁹³ 'post res'

⁹⁴ Deze goddelijke scheppingsorde is zelf niet goddelijk *van aard*, alleen goddelijk *van oorsprong*. De neocalvinist stelt het zich zo voor, dat God voorafgaande aan de scheppingsdaden steeds een bestek, bouwplan, een doel (telos) voor ogen had, zeg maar een 'intelligent design', gelijk een bouwmeester of een pottenbakker dat hebben. En dat na de scheppingsdaden dat bouwplan als de wetzijde aanwezig is in de geschapen dingen. Dit christelijke inzicht in de aanwezigheid van een orde in de schepping is het wat natuurwetenschap mogelijk maakte in Europa en wat mede geleid heeft tot de eeuwenlange Westerse leiding over de wereld. Dit is een andere visie dan die van de zgn. realistische metafysica der scholastiek, die echter ook bij Bavinck te vinden is. Daarbinnen worden de wetten in Gods Geest (ante res) en (na de schepping) die in/aan de dingen (in re) verabsoluteerd, dus vergoddelijkt. Wij mensen kunnen met onze logos (rede) deze goddelijke Logos (Rede) in de schepping naspeuren (post rem). In de hoog-scholastiek werd dat de 'adequatio intellectus et rei' genoemd. D.F.M. Strauss heeft het in dezen over 'the speculative (Thomistic) metaphysical epistemology present in Bavinck's thought – positioning God's law for (order for) and the ordeliness of creation inside the **Divine Mind and the Logos**' (D.F.M. Strauss: 'The alleged 'essentialism' of Dooyeweerd', Journal for Christian Scholarship (2017, Q2):p. 248). Deze realistische 'universalia ante rem in Gods Geest-visie' van Bavinck werd bekritiseerd door Dooyeweerd, die in deel II van zijn magnum opus 'A New Critique of Theoretical Thought' op p. 559 (editie: Collected Works of Herman Dooyeweerd, A-Series, Volumes I-IV (D.F.M. Strauss (ed.)), Paideia Press, Grand Rapids, Michigan) over deze realistische metafysica schrijft: 'This turned the order of the creation into a **lex aeterna** founded in Divine reason. And the Divine principles of the creation became the **universalia ante rem** (in Divine reason) and **in re** (in temporal things). After all that we have had to say about this, it will be clear that we unconditionally reject such a metaphysics, because **fundamentally** it sets the Divine order of the creation aside to replace it by an absolutized **reason**'.

theïstisch-evolutionistisch standpunt moet leiden en ook leidt tot de wereldbeschouwing van het evolutionisme, waarin ook zaken zoals de uniciteit van de mens, de ethiek, de esthetiek, en het geloof, het Godsbestaan, platvloers materialistisch-naturalistisch, dan wel vitalistisch-naturalistisch, dat is biologisch, opgevat worden⁹⁵. Dat blijkt ook op p. 149, alwaar Goedvree mededeelt, dat Bavinck de naturalistische natuurwetenschappen

*'verwijft (...) dat ze zaken willen bewijzen op het gebied van de metafysica, terwijl het subject van onderzoek het fysische is'*⁹⁶.

--- . ---

Het is echter jammerlijk, dat dr. Goedvree, zoals zoveel theologen, niet het onderscheid maakt tussen het christelijke *geloof* enerzijds, en de vakwetenschap der (gereformeerde) *theologie* anderzijds. Hij schrijft immers:

*'We verstaan daaronder (dat is onder het neocalvinisme, R.B.) een beweging die verbinding zoekt tussen de gereformeerde theologie enerzijds en de moderne wetenschapsbeoefening en de contemporaine maatschappelijke ontwikkelingen anderzijds'*⁹⁷.

Het neocalvinisme echter tracht niet de gereformeerde *theologie* maar het calvinistische christelijke *geloof*, of, juister: de christelijke *religie* daarmee te verbinden. Daar waar het calvinisme na de zestiende eeuw helaas, bij gebrek aan cultuurmacht, ophield om zijn zuiverende, reformerende werking ook uit te strekken tot de andere gebieden der cultuur, buiten kerk en theologie, met als motivatie dat Christus het ook dáár voor het zeggen heeft (we moeten daarin geen duimbreed toegeven!), verzandde het gedurende de zeventiende eeuw al gauw in een dor, protestants-scholastisch systeem, waarop een mystisch piëtisme onder de misleidende benaming van 'Nadere Reformatie' als (overigens wel begrijpelijke) reactie volgde. Pas door met name mannen zoals Guillaume Groen van Prinsterer, Herman Bavinck, en vooral Abraham Kuyper, keerde het calvinisme als levensbeschouwing terug tot zijn oorspronkelijke bedoeling van het streven naar erkenning van Gods soevereiniteit, van Christus' koningschap, over *alle* gebieden der cultuur⁹⁸. De neocalvinist Benjamin Wentsel:

---

⁹⁵ Zie voor een grondige weerlegging van dit vitalistische naturalisme, evenals voor die van het ermee verwante materialistische naturalisme, De Soppers voornoemde studie *'Dwaalwegen'*.

⁹⁶ Hier zal Bavinck of Goedvree wel 'object' van onderzoek bedoeld hebben.

Cf. ook (de tekst van) voetnoot 350, en op p. 153 Bavincks puur Bijbelse onderscheiden tussen Schepper en schepsel, waarmee de pas wordt afgesneden voor zowel het materialisme (materialistische naturalisme) als het pantheïsme (vitalistische naturalisme) (denk aan het in de vorige voetnoot genoemde werk van De Sopper!). En op p. 157 wordt van Bavinck uit zijn *'Wijsbegeerte der Openbaring'* geciteerd, dat hij het een fout vindt om de evolutiegedachte te verheffen *'tot een formule van wereldverklaring en wereldbeschouwing'*.

⁹⁷ p. 145

⁹⁸ Dit laat onverlet, dat de oudvaderen der Nadere Reformatie met dankbaarheid hun plaats hebben gekregen binnen de neocalvinistische wereld- en levensbeschouwing. Zo citeert Kuyper hen, m.n. Comrie, vaak met instemming. Een opeising van de traditie van de oudvaderen der 17^e en 18^e eeuw door hedendaagse bevindelijke gereformeerde stromingen die niet met Kuyper zijn meegegaan, is dan ook misplaatst. In Wikipedia trof ik bv. dit aan: *'Het is opmerkelijk dat Comrie zowel door [Abraham Kuyper](#) (voorman van*

*'De verbondsgemeenschap gaat (...) verder dan de intimiteit van het hart als de woning van de Heilige Geest. Christus' koningschap strekt zich uit over de volken. Hij wil zijn heerschappij ook over het politieke, sociale en economische leven uitoefenen*⁹⁹.

Dus eigenlijk zou het neocalvinisme *zelve* betiteld moeten worden als een gebeurtenis van nadere reformatie (semper reformanda).

--- . ---

Wat mij verder nog opviel bij lezing van dit hoofdstuk was, dat ook dr. Goedvree gesignaleerd heeft, dat onze theïstisch-evolutionistische tegenstanders er de onhebbelijkheid op na houden, om onze mensen van vroeger, die zichzelf niet meer verdedigen kunnen, voor hun karretje te spannen. Ik heb er zelf al uit en te na, tot vermoeiens toe, zelfs al in de jaren negentig, op gewezen voor wat betreft Abraham Kuijper, als zou hij toch open hebben gestaan voor de macro-evolutieleer¹⁰⁰. Op Wikipedia wordt bij het lemma over dr. J.H. Diemer heel brutaal, en volstrekt vanuit het niets, dus geheel misplaatst, aan het einde verwezen naar een zwak en door mij grondig weerlegd artikel van Cook en Flipse dat verschenen is in het behoorlijk gedegeneerde, door Dooyeweerd ooit opgerichte tijdschrift 'Philosophia

---

de [Gereformeerde Kerken in Nederland](#)) als door ds. [G.H. Kersten](#) (voorman van de [Gereformeerde Gemeenten](#)) werd nagevolgd in diens verbondsleer. Comrie leerde een eeuwig genadeverbond tussen de Vader en de Zoon als Hoofd van de uitverkorenen. In [De Heraut](#) schrijft Kuyper zelfs dat de theologie van de Gereformeerde Kerken Comriaans is. De [Christelijke Gereformeerde Kerk](#) is Comrie wat betreft zijn verbondsleer niet nagevolgd, maar wat betreft zijn *Eigenschappen des geloofs* werd Comrie vanouds wel gewaardeerd door [P.J.M. de Bruin](#) en [J.J. van der Schuit](#). Het beeld dat Comrie iets specifiek van de Gereformeerde Gemeenten is klopt bepaald niet' (geraadpleegd op de 31^e van de bloeimaand 2023).

^{99 99} B. Wentsel: 'Dogmatiek deel I: Het Woord, de Zoon en de dienst', Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (1981): p. 262

¹⁰⁰ Zie: R. Benjamin: 'Kuyper en de evolutiegedachte', Bijbel en Wetenschap 179 (bloeimaand 1995): pp. 85-88 <https://gcb.jouwweb.nl/artikelen/wijsbegeerte-van-de-biologie/kuyper-en-de-evolutiegedachte>; 'Geen enkele opening bij Kuyper richting het Darwinisme', Bijbel en Wetenschap 182 (wijnmaand 1995): p. 190 <https://gcb.jouwweb.nl/artikelen/wijsbegeerte-van-de-biologie/geen-enkele-opening-bij-kuyper-richting-het-darwinisme>; 'Het evolutionisme reformatorisch-wijsgerig beschouwd', doctoraalscriptie biologie, Biohistorisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht (bloeimaand-herfstmaand 1987): pp. 31-43 <https://gcb.jouwweb.nl/artikelen/wijsbegeerte-van-de-biologie/het-evolutionisme-reformatorisch-wijsgerig-beschouwd>; 'Kritische analyse van Gijsbert van den Brinks 'En de aarde bracht voort', webstek Logos Instituut (oogstmaand 2017) <https://logos.nl/kritische-analyse-gijsbert-brinks-en-aarde-bracht-voort/>. Niet alleen maar in zijn evolutierede uit 1899, maar ook in andere werken, niet in de laatste plaats in zijn 'Dictaten Dogmatiek', zijn passages te vinden die geen enkele rechtvaardiging bieden voor de bewering vanuit theïstisch-evolutionistische hoek dat Kuyper toch ruimte zou hebben gelaten voor de macro-evolutionistische transmutatieleer. Zo in zijn 'Locus de Creatione' (verschenen na zijn evolutierede uit 1899), p. 125: 'Laat zich nu, bij het geloof aan God, het manueel van de Evolutie-theorie vereenigen met dat van het geloof? Kan God de Heere begonnen zijn atomen te scheppen en daarna door evolutie de bestaande wereld hebben doen worden? En dan dient geantwoord, dat deze gedachte op zichzelf met het Godsbegrip niet in strijd is. De wijsheid en almacht Gods blijft er even bewonderenswaardig om. Eén atoom te scheppen, waarin zoodanige vermogens rusten, dat door gedurige aanpassing het leven er vanzelf uit zou voortkomen, is volstrekt niet minder wonderbaar dan het scheppen van bepaalde soorten. **Doch we zijn nu eenmaal niet geroepen om fantasieën te maken, maar om te rekenen met de realiteit** (vet R.B.). En dan blijken er twee grenzen te zijn, die tusschen het anorganische en het organische, en in dat organische nog weer tusschen den mensch en de overige organische wereld.'

Reformata', over de houding van dr. Dooyeweerd ten aanzien van de evolutieleer¹⁰¹. En nu vertelt dr. Goedvree ons, dat vanuit modernistische, theïstisch-evolutionistische hoek, om precies te zijn volgens dr. H. Kruyswijk, Herman Bavinck ooit eens in de kleinere kring van een bijeenkomst van *reünisten* van een bepaalde studentenvereniging¹⁰²

*'bepleit (zou, vet R.B.) hebben om de 'naïef-realistische opvatting' van de eerste drie hoofdstukken van de Bijbel los te laten'*¹⁰³.

En nu komt het. Kruyswijk gaat nu als volgt verder:

*'Het verschil tussen wat hij gepubliceerd heeft en wat hij soms uitsprak (n.b.: hier zou moeten staan: 'uitgesproken zou hebben', of 'bepleit zou hebben'!, R.B.), laat iets zien van zijn worsteling om het Bijbelse getuigenis en gereformeerde belijden vast te houden, en tegelijk de ontwikkelingen van de wetenschap serieus te nemen'*¹⁰⁴.

Het zinloze van deze bewering van dr. Kruyswijk blijkt, als een van de twee toevoegingen van mij gebruikt zou zijn in het kader van het consistent met het direct voorafgaande blijven. Er is geen verschil tussen wat Bavinck gepubliceerd heeft en wat hij soms *uitsprak*, maar Kruyswijk merkt op dat er een verschil is tussen wat Bavinck gepubliceerd heeft en wat Bavinck uitgesproken *zou hebben* of *bepleit zou hebben*. Daar, zo merk ik op, komen we natuurlijk geen steek verder mee. Zo is natuurlijk het einde zoek. Maar zo wordt Bavinck wel voor het karretje van de theïstische evolutionisten gespannen.

Kruyswijk noemt wel het gegeven, dat Abraham Kuypers zoon, prof. dr. H.H. Kuyper, op deze bewering van Buytendijk als volgt woedend gereageerd heeft:

'(we) moeten er met ernst tegen opkomen, wanneer Prof. Buytendijk het doet voorkomen, alsof Prof. Bavinck in particuliere gesprekken den indruk zou hebben gewekt alsof hij van dit verhaal een opvatting had die hij niet openlijk wilde uitspreken. (...) Daarom gaat het ook niet aan, wanneer men het gezag van Prof. Bavinck hier wil laten gelden, in deze quaesties zich te beroepen op particuliere uitlatingen, die niemand controleeren kan, maar heeft men het alleen

---

¹⁰¹ H. Cook en A.C. Flipse: *'Jan Lever: Challenging the Role of Typological Thinking in Reformational Views of Biology'*, Phil. Ref. 82 (1) (2017): pp. 3-25. Door mij weerlegd in: R. Benjamin: *'Dooyeweerd en Lever over het biologische soortbegrip'*, Tydskrif vir Christelike Wetenskap/Journal for Christian Scholarship 2019 (1ste Kwartaal): pp. 45-73 <https://logos.nl/dooyeweerd-en-lever-over-het-biologische-soortbegrip/>. Diemer was een echte en ook nog eens zeer getalenteerde aanhanger van Dooyeweerds wijsgerige, zgn. transcendentale stelsel. Levers boek *'Creatie en Evolutie'*, en Dooyeweerds grondige weerlegging van de inhoud daarvan, waarop Lever *niet* meer reageerde, waardoor er dus, anders dan de theïstische evolutionisten Cook en Flipse (de laatste is de 'huishistoricus' van de V.U.) het hun lezers willen doen voorkomen, absoluut géén sprake was van een wetenschappelijk 'debat', dateren bijna *twintig* jaar na Diemers jammerlijke bezwijken vlak na zijn bevrijding uit een Duits concentratiekamp aan de gevolgen van het verblijf daarin. Het getuigt dan ook niet zozeer van respect richting Diemer, als wel van hun fanatieke instelling om de dwaling van hun theïstische evolutionisme te verspreiden, dat zij daartoe zelfs Diemer geen recht doen, maar voor hun karretje spannen, door hun artikel te vermelden in de informatie over Diemer in Wikipedia, alsof Diemer een vroege geestverwant van hen en Lever zou zijn. Quod non. Zo komt het in elk geval *op mij* over.

¹⁰² Dus niet op een *studentenvereniging*, zoals Goedvree schrijft.

¹⁰³ Geciteerd door dr. Goedvree op p. 156. Kruyswijk heeft dit van prof. dr. F.J.J. Buytendijk.

¹⁰⁴ t.a.p.

te doen met hetgeen hij in zijn meesterwerk [Gereformeerde Dogmatiek] ons heeft nagelaten'¹⁰⁵,

Maar Kruyswijk gaat hier als volgt mee om:

'Die uitlatingen waren natuurlijk heel goed te controleren geweest door navraag te doen bij de aanwezigen, maar ze kwamen H.H. Kuyper eenvoudig niet van pas bij zijn opstelling in de kwestie-Geelkerken. In een ander artikel meldde Buytendijk even later dat Bavinck op de 'professorenkrans' aan de VU 'over Genesis sprak zoals daar nog nooit over gesproken was. (...) Helaas, de brochure door Bavinck in Januari 1920 aan ons "jongeren" – zo zoals men belieft te zeggen – beloofd, en waarin hij zich zou uitspreken, verscheen niet''¹⁰⁶.

Dus alleen maar omdat H.H. Kuyper belanghebbende was in verband met de zaak Geelkerken, vond hij het geen stijl van Buytendijk dat deze waarde hecht aan nooit gepubliceerde uitlatingen van Bavinck? Dus anders soms wel? Welnu, meneer Kruyswijk, ik ben zekerlijk geen belanghebbende in de zaak Geelkerken, maar ook ik vind Buytendijks gedrag niet door de beugel kunnen. En wat zouden wij ervoor hebben gekocht, als reünisten tegen een controlerende H.H. Kuyper mondeling dit of dat medegedeeld zouden hebben, zonder datgene gepubliceerd te hebben? Het blijft ook dan gaan om slechts mondelinge communicatie.

Dit is natuurlijk nonsens. Maar moeten we zo omgaan met anderen? Dit is echter illustratief voor de wijze, waarop mijn tegenstanders met mijn nauwe geestverwanten omgaan. Zij kunnen het niet verdragen dat onze mensen van vroeger niet 'in hun straatje praatten', willen het niet honoreren, dat er destijds een andere tijdgeest heerste dan de neopositivistische van mensen zoals Kruyswijk en Flipse.

--- . ---

In paragraaf 9.3¹⁰⁷ behandelt Goedvree de relatie bij Bavinck tussen de theologie en de filosofie enerzijds, en de natuurwetenschappen anderzijds. Helaas ontbreken hier de verwijzingen door Goedvree naar de werken van Bavinck. Wel blijkt het hier opnieuw, dat hetzij Goedvree zelve, hetzij Bavinck, hetzij beiden, net zoals de gemiddelde Nederlandse theoloog, *niet onderscheid(t)(en) tussen geloof en theologie*. Zo schrijft Goedvree:

*'De vraag is: brengt hij (dat is Bavinck, R.B.) op inhoudelijke, wetenschappelijke gronden een debat op gang over **Godsgeloof** (vet R.B.) en natuurwetenschappen? Bavinck probeert ze (dat zijn dus Godsgeloof en natuurwetenschappen, R.B.) zo dicht mogelijk bij elkaar te brengen. Enerzijds gebruikt hij inzichten binnen de natuurwetenschappen die ruimte geven voor inbreng van de **theologie** (vet R.B.). Anderzijds wil hij vanuit de **theologie** (vet R.B.) de natuurwetenschappen complementeren. Want als het gaat om de eerste oorsprong en het*

---

¹⁰⁵ Kruyswijk haalt dit uit: H.H. Kuyper: 'Ongewenste inmenging', De Heraut nr. 2489 d.d. 4 oktober 1925.

¹⁰⁶ Geciteerd in Kruyswijk: p. 71

¹⁰⁷ pp. 158-160.

*ultieme doel van alles wat is, kan de natuurwetenschap niet zonder de **theologie** (vet R.B.)¹⁰⁸.*

Het is natuurlijk verkeerd om zowel het geloof als de natuurwetenschap hier theologisch te reduceren. Het geloof van een kind, om maar een voorbeeld te noemen, wordt in de Bijbel door Jezus ten voorbeeld gesteld, maar dat geloof is allermintst theologie. En gaan alle niet-theologen, dat is dan op dit standpunt niet-gelovigen, verloren? En als de natuurwetenschappen geen onderzoeksvelden met een geschapen eigen aard hebben, maar uiteindelijk theologie zijn, hoe is het dan mogelijk om over haar te spreken? Ik beweer niet, dat Goedvree zelf hier dit onderscheid tussen theologie en geloof niet erkent, of dat Bavinck dit niet doet. Dat kan ik niet bepalen omdat, nogmaals, Goedvree hier Bavinck niet citeert. Maar wat hier wel blijkt dat is, dat Bavinck nog niet geheel los is gekomen van een dualistische werkelijkheidsopvatting, die zowel kenmerkend is voor de scholastiek met zijn natuur-en-genade-schema, als voor het dialectische humanistische grondmotief van natuur en vrijheid. Hij staat op het punt van de relatie geloof-wetenschap eigenlijk in tussen de protestantse scholastiek en het neocalvinisme. Dr. A. Troost zegt hier het volgende over:

*'(...) een eventueel theoretisch schema van natuur en genade (is) in ons denken ook theoretisch-theologisch te overwinnen. Wanneer namelijk ons denken **meer radicaal** in de greep komt van het bijbelse grondmotief van schepping, zondeval en verlossing. Dat was ook de kern van de wijsheid van H. Bavinck, die de geschiedenis van het natuur-genade motief interpreteerde als een vervanging van het bijbelse grondmotief van zonde en genade, dat de Reformatie er tegenover plaatste'¹⁰⁹,*

waarbij Troost dan hiertegenover in de voetnoot opmerkt:

'Dat hij zelf in zijn theologie zich niet consequent daardoor liet leiden, was helaas vaak het geval. Daarvoor zat het natuur/genade dualisme te diep verankerd in onze, en zijn, westerse levens- en denkcultuur'.

En verderop:

*'(...) een groot theoloog als Herman Bavinck (...) was zich de problematiek waarover we het hebben, scherp bewust, getuige heel deel I van zijn dogmatiek, en vooral de laatste paragraaf over de verhouding van geloof en theologie. Maar men kan met zijn visie nog steeds beide kanten op in de door hem afgewezen hoofdrichtingen van scholastiek plus mystiek. Zijn **filosofie**, inclusief antropologie en kennistheorie, bleef door en door beheerst door de eeuwenoude traditie, zoals ook bij Luther en Calvijn het geval was'¹¹⁰.*

Troost wijst erop, dat wie niet scherp onderscheidt tussen geloof en theologie, zich in rationalistisch vaarwater bevindt:

---

¹⁰⁸ p. 159

¹⁰⁹ A. Troost: 'Vakfilosofie van de geloofswetenschap – Prolegomena van de theologie', Uitgeverij DAMON, Budel (2004): p. 58

¹¹⁰ A.w.: p. 238

*'De (...) verwisseling en verwarring tussen filosofie en levensbeschouwing heeft haar parallel in de theologie, wanneer deze niet meer wordt onderscheiden van het geloof zelf, noch van de kerkelijke dogmata. Al het geloofsmatig spreken wordt dan theologie genoemd, en naarmate men dit bewust zo wil handhaven zit men onbewust dieper in onze westerse wetenschapsverafgoding verankerd dan men wil weten. Ondanks het bekende leed van de verdeeldheid dat dit rationalisme met zich meebrengt (...)'*¹¹¹.

--- . ---

Goedvree noemt in zijn evaluerende slotparagraaf (9.4) vijf aspecten waarin Bavinck volgens hem ook voor onze tijd relevant is. Ik zou voor deze recensie alleen bij de eerste, de systematisch-theologische aspecten, stil willen staan.

Ten aanzien van de systematisch-theologische aspecten *vermoed* ik, heb ik het *gevoel*, dat volgens Goedvree zelf (niet direct volgens Bavinck (maar hierbij hanteer ik een voorbehoud; hier wreekt zich het ontbreken van verwijzingen naar Bavinck)) - ik vind ten onrechte - het zo is (al is het niet zo verwonderlijk voor een (Nederlandse) theoloog, wat Goedvree toch is), dat de systematische *theologie* de encyclopedische, interfacultaire plaats inneemt die de systematische wijsbegeerte toekomt:

*'Het is de roeping van de theologie om midden in het multidisciplinaire debat te staan. Dat geldt vooral voor de systematische theologie (dogmatiek). Die is als een spin in het web om voeling te houden met de bewegingen van de draden van Bijbelse en praktische theologie, filosofie, natuurwetenschappen, cultuur, maatschappij, enzovoorts. De systematische theologie staat midden in die multidisciplinariteit en mag daarin steeds weer God en Zijn openbaring verheffen als allesomvattende waarheid en eenheid'*¹¹².

Dit standpunt is in elk geval erg ongebruikelijk. Troost schrijft er in zijn voornoemde werk in paragraaf 4.2, getiteld 'Filosofie als totaliteitswetenschap', het volgende over:

*'In vrijwel de gehele geschiedenis van de filosofie is haar totaliteitskarakter geponeerd, verdedigd en zelden bestreden. In het christendom werd dit karakter vaak aan de theologie toegeschreven, zonder die theologie te onderscheiden van het geloof of van door geloof gekwalificeerde praktische levensbeschouwing. Onzerzijds zien we in dat totaliteitskarakter één van de meest essentiële karaktertrekken van wat wijsbegeerte is'*¹¹³.

En verderop, in paragraaf 4.4 (Is theologie geen totaliteitswetenschap?) wijst Troost er o.m. op, dat wie (naast de filosofie ook) de theologie als totaliteitswetenschap beschouwt, al of niet onbewust uitgaat van het voor-reformatorische, dualistische natuur-genade-schema,

'(...) omdat de theologie dan de totaliteit zou bezien bij het licht van de (woord)openbaring via het geloof als genadegeschenk, terwijl filosofie hetzelfde zou doen bij het licht van de (als

---

¹¹¹ A.w.: p. 63

¹¹² Goedvree: p. 160

¹¹³ A. Troost: a.w.: p. 73

algemeen en natuurlijk beschouwde) 'rede'. De eenheid van het geschapene in Christus (Col. 1:16) is hier niet in acht genomen'¹¹⁴.

Echter, de theologie is, anders dan de filosofie, geen totaliteitswetenschap, maar een vakwetenschap¹¹⁵.

Dr. Maarten Klaassen – Adam in het geding. Peilingen rond een actueel debat

Dit hoofdstuk vind ik één van de betere van deze bundel. Met de inleiding, Klaassens kijk op Gods Woord, stem ik volledig in¹¹⁶. In de volgende paragraaf signaleert Klaassen terecht, dat het debat over Adam voor het eerst opgeld doet in het oorsprongsdebat onder wat hij noemt 'orthodoxe christenen'¹¹⁷. Ik heb hierbij in de kantlijn gezet: 'orthodox in oorsprong misschien...'. Zo gauw als iemand, van welke orthodoxe oorsprong dan ook, gaat rommelen aan dit soort zaken, is hij voor mij orthodox-af. Valt hij buiten de boot. Want dit is niet zo maar een los staand dingetje, maar symptomatisch voor iets wat veel dieper gaat. Zijn kerkeraad zal dan bij hem op bezoek moeten komen voor een gesprek in het kader van de handhaving van de kerkelijke leertucht. De uiterste consequentie zou kunnen zijn uitbanning uit de kerkelijke gemeente, nl. bij volharding in deze dwaling. Teneinde te voorkomen, dat hij ook andere broeders en zusters verleidt tot afval, waardoor ook die anderen voor eeuwig verloren gaan. Klaassen noemt op de volgende bladzijde als voorbeelden van zulke valse profeten natuurlijk weer prof. dr. G. van den Brink en dr. W.M. Dekker. Het is een teken van geestelijk door en door ziek-zijn van de P.K.N., dat Van den Brink nog steeds lid mag zijn, niet alleen van de P.K.N. als geheel, maar ook van de Gereformeerde Bondsgemeente in zijn huidige woonplaats Woerden. Ik heb zijn geschrift '*En de aarde bracht voort*' voor het Logos Instituut uitgebreid kritisch geanalyseerd¹¹⁸ en daaruit blijkt dat er, zoals Van den Brinks

---

¹¹⁴ p. 75

¹¹⁵ Cf. Troost: p. 76.

¹¹⁶ De eerste keer dat ik Klaassen tegenkwam was toen ik van hem een lezing bezocht tijdens het niet-plenaire middagedeelte van een congres van het Logos Instituut. Ik herinner mij ook, dat hij uiteindelijk toch niet mocht voorgaan in een dienst van de Gereformeerde Bondsgemeente te Gorinchem onder druk van de plaatselijke homo-lobby, vanwege zijn ondertekenen van de Nashville-verklaring! Volgens mij was hier ook de gemeentelijke overheid bij betrokken. Deze slapheid van die kerkelijke gemeente vervult mij nu nog met gevoelens van grote weerzin. Het was een grote schande, dat toegeven door die kerkeraad aan die inmenging in intern-kerkelijke aangelegenheden door een stel in grote zonde levende buitenstaanders. Ik ben blij niet in de schoenen te hoeven staan van deze zgn. 'zwaar'-hervormde lafaards op de dag van Christus' wederkomst, als de genadetijd van het Lam Gods voorbij is en zij geoordeeld zullen worden door niet meer het Lam Gods, maar dan de Leeuw van Juda (vgl. A. Kuyper in '*Van de Voleinding*', deel IV: p. 233). Ook deze daad van lafheid staat opgetekend in de boeken des levens, die ook van ieder afzonderlijk kerkeraadslid bijgehouden worden. Gelukkig voor hen is de genadetijd nog niet voorbij.

¹¹⁷ p. 163

¹¹⁸ Zie: <https://gcb.jouwweb.nl/artikelen/wijsbegeerte-van-de-biologie/kritische-analyse-van-gijsbert-van-den-brinks-en-de-aarde-bracht-voort>

mede-hervormde Klaassen helaas wel doet, geen enkele reden is om over Van den Brink milder te schrijven dan over Dekker¹¹⁹!

--- . ---

Klaassen vervolgt met een bespreking van de positie van een Amerikaan, genaamd John Walton. Diens standpunt weergevend schrijft hij:

'Hoewel Adam de 'eerste mens' genoemd wordt (1 Kor. 15:45), betekent dit niet dat hij de eerste in zijn soort is – Christus de laatste Adam, is immers ook niet de laatste mens – maar heeft dit vooral betrekking op zijn unieke, archetypische betekenis, waarin hij vergeleken en gecontrasteerd kan worden met Christus, de laatste Adam'¹²⁰.

Het is jammer dat Klaassen hier niet op in gaat. De archetypische betekenis sluit namelijk niet uit, dat Adam *ook* daadwerkelijk de eerste mens, de eerste in zijn 'soort'¹²¹, was. Adam betekent immers 'mens'. Wie over Christus archetypisch spreekt als de laatste Adam, *benadrukt* zelfs, dat Adam de eerste mens, de eerste in zijn biologische 'soort' was. Dit *moet* zelfs zo zijn. Niemand na Christus heeft binnen de heilsgeschiedenis werk verricht dat vergelijkbaar is met Christus' zalige bediening. Dus het is net zo onzinnig om te noemen dat Christus niet de laatste mens in zijn biologische 'soort' was als dat Adam niet de eerste mens van zijn biologische 'soort' was. Verder ben ik het eens met dr. M.J. Paul, dat Noach de Tweede Adam genoemd mag/kan/moet worden¹²².

--- . ---

Het is goed, dat Klaassen op p. 170 opmerkt, dat men niet straffeloos kan morrelen aan een historische Adam. Heel belangrijk is het verloren gaan van de staat der rechtheid. Dat hebben de al of niet theïstische evolutionisten ook keihard nodig, want zo'n staat valt niet te integreren in hun neodarwinisme. Klaassen noemt bv. op p. 170 prof. dr. A. van de Beek. De dood zou altijd al in de schepping ingebakken geweest zijn. Dit is niet bijzonder troostrijk van Van de Beek, deze gnostische notie.

---

¹¹⁹ Klaassen schrijft immers, dat Van den Brink niet 'kernnoties uit het gereformeerde belijden (...) wil opgeven'. Lees mijn recensie, en u weet wel beter. Materialistischer, orthodox-evolutionistischer dan Van den Brink zult u ze niet vinden in deze wereld. Dat hij schrijft orthodox-gereformeerd te willen blijven beschouw ik als een grote misleiding van zijn orthodoxe lezerspubliek. Deze misleiding is net zo groot als die door dr. H.G. Geertsema in zijn 'Bijbel & Evolutie'. Ook hij maakt zijn lezers wijs orthodox te willen blijven, maar kan gerust Dekker de hand schudden, met zijn Adam beschouwen als 'Elckerlyc' en zijn onthistorisering van de zondeval. Zij bewegen zich in de lijn van het Amerikaanse Biologos. Uit Klaassens voetnoot 385 blijkt, dat hij de juiste literatuur heeft gelezen voor een gezond, Bijbels verantwoord tegengeluid. Ik kan die werken van harte aanbevelen!

¹²⁰ Geciteerd door Klaassen op p. 166.

¹²¹ Al mag de mensheid niet als een soort onder de andere soorten beschouwd worden, gezien zijn uniciteit.

¹²² M.J. Paul: 'Tweede Adam', <https://logos.nl/tweede-adam/> (geraadpleegd op de 13^e van de zomermaand 2023). Hij spreekt hierin (hopelijk onbewust) Abraham Kuyper na, die schreef: '*Noach is feitelijk de tweede stamvader van ons menselijk geslacht geworden. Niet dat hij Adam verving (...) Met Adam is in ons menselijk geslacht alleen de tweede Adam vergelijkbaar, de mensch uit den hemel, bij wien en in wien we nogmaals een geheel vernieuwden oorsprong vinden. Noach is onze tweede stamvader, niet een tweede hoofd van ons geslacht.*'; A. Kuyper: '*De gemeene gratie*', eerste deel, het geschiedkundig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): pp. 12-13; cf. ook bij Klaassen p. 175: ook Chou noemt *Noach* de Tweede Adam.

Ik mis hier de verwijzing door Klaassen naar het epistel waarin Van de Beek dit 'inzicht' wereldkundig maakte.

--- . ---

Terecht maakt Klaassen duidelijk, dat het op dat standpunt niet meer mogelijk is om over zondes*schuld* te spreken. Hij zou de vervolgvraag richting die gnostici hebben kunnen stellen hoe dan zelfs het spreken over zonde als zodanig, over het besef van een verschil tussen goed en kwaad, *mogelijk* is. Hoe kunnen de gnostici ons trachten wijs te maken, dat er geen sprake is geweest van een staat der rechtheid? Hoe kunnen zij met ons hierover communiceren? Door dat wèl te doen verraden zij zichzelf, immers blijkt dat ook zij weten van een verschil tussen goed en kwaad. Die kennis heeft ieder mens sinds de zondeval, dus ook zij. Alleen de *geweten*-loze Adam en Eva voor de zondeval zouden niet (ge)weten (kunnen hebben) waarover we het hebben als we praten over een staat der rechtheid.

--- . ---

Het is een gemis, dat Klaassen bij zijn bespreking van het effect op de eschatologie van de aanval van de theïstische evolutionist Enns op de traditionele protologie niet het Bijbelse onderscheid maakt tussen de eerste dood en de tweede dood¹²³. Met instemming geeft Klaassen Gaffin jr. 's weerwerk weer. Het is Schriftuurlijk om te geloven dat de opstanding van de gelovigen ten jongsten dage betekent een opstanding uit de *eerste* dood van de *hele* mens, dus naar lichaam en ziel¹²⁴. De overleden *ontklede* (= ontbonden) gelovigen zullen dan bekleed worden met een opstandingslichaam, dat dus inderdaad een 'biologisch aspect' heeft. En de nog levende gelovigen zullen dan niet die eerste, aardse dood sterven, dus niet *ontkleed* worden (niet ontbinden), maar *overkleed* worden (denk aan Ezechiëls profetie van het dal van de dorre doodsbeenderen, die ook met vlees overkleed zullen worden). De apostel Paulus schrijft, dat hij dit nog mee hoopte te maken. Maar van een *verlossing* van de *eerste*, tijdelijke dood, die de straf op de zonde is, is geen sprake¹²⁵. Wel van de verlossing van de *tweede*, eeuwige dood.

--- . ---

Onder het kopje 'Genesis is geschiedenis'¹²⁶ wordt terecht door de theoloog dr. A. Chou het pleidooi gevoerd, dat Genesis historische geschiedschrijving is. Met instemming verwijst dr. Klaassen naar hem in zijn voetnoot 410, ook naar de

---

¹²³ p. 172

¹²⁴ Ik hang in dezen namelijk het W.d.W.-standpunt aan, waarbij er onder 'lichaam' het gehele samenstel van modaal-tijdelijke functies, waaronder de psychische functie, verstaan wordt, en onder 'ziel' het hart als het bovenmodale, voltijdelijke, maar *niet* transcendente, concentratiepunt, de Ik-heid, van die enkaptische vormtotaliteit die het menselijke lichaam is. Denk hier aan de prisma-metafoer. Dit standpunt is in lijn met het Bijbelse, voor-theoretische spreken over een lichaam en een ziel die beide sterfelijk zijn.

¹²⁵ Of een christen moet nog leven ten tijde van het eind der tijden, zoals zojuist gezegd. Als er geen tijden meer zijn doordat die voleindigd zijn, is er ook geen tijd meer voor het sterven van de eerste, aardse, dat is tijdelijke dood.

¹²⁶ p. 173

beschouwing van het onlosmakelijke verband tussen geschiedenis en theologie. Inderdaad zijn die twee onderling verbonden: de geschiedenis in Genesis is meteen ook heilsgeschiedenis¹²⁷. En inderdaad: de geschiedenis is de basis van de theologie. Maar helaas gaat Chou net even een stapje te ver. Want hij schrijft in Klaassens voormelde voetnoot 410:

'They (daarmede worden volgens Klaassen door Chou de Bijbelschrijvers bedoeld, R.B.) viewed history as the grounds and the actualization (vet R.B.) of theology. Thus, having a theological message does not preclude history. Rather, all of the history in the Scripture is theological in nature'.

De Bijbelse geschiedenis (niet de (Bijbelse) geschiedwetenschap) wordt inderdaad ontsloten, maar dan niet door de theologi(sch)e (vakwetenschap), maar door het haar geloofsmatig (pistisch) kwalificerende heil¹²⁸. En is dus zelf het fundament ('the grounds') van het heil. Sterker nog: *alle* geschiedenis, dus ook de profane geschiedenis, staat onder leiding van enig geloof, in religieuze gerichtheid op de Ware of op een vermeende oorsprong van de kosmos. Maar het kan niet tegelijkertijd zo zijn, dat *van de weeromstuit* de geschiedenis op háár beurt weer de actualisatie, de verwerkelijking, de ontsluiting is van de theologie. Want ontisch gaat de (multimodale) (cultuur)geschiedenis vooraf aan het geloof, fundeert die het geloof, en verdiept, ontsluit het geloof van een (niet-natuur) volk de dat geloof funderende cultuur. Want de pistische functie is de tweede grensfunctie, de laatste binnen de kosmische tijdsorde.

--- . ---

Op p. 177 legt dr. Klaassen ten onrechte een koppeling tussen rentmeesterschap en het moeten heersen door de mens over de overige schepping. De term 'rentmeesterschap' komt, zoals reeds vermeld bij de bespreking van de bijdrage van dr. Murre, in de Bijbel alleen maar voor in de gelijkenis van de onrechtvaardige rentmeester¹²⁹ en dient ertoe om weer te geven, dat de mens moet woekeren met de hem door God gegeven *talenten*. Niets meer dan dat. Géén link dus met het *de aarde* moeten bebouwen. Geen. Niet. En zéker niet met het de aarde moeten bewaken. Dat is een verkeerde exegese van dit begrip, oorspronkelijk in de revolutionaire jaren zestig uitgevoerd door de econoom dr. Bob Goudzwaard, al jaren gelieerd aan allerlei extreem-linkse milieuclubs¹³⁰, bij het nadenken over een beginselprogramma voor een fusiepartij van K.V.P., A.R.P. en C.H.U.. Want ik zie niet in hoe men als een goede rentmeester, dus als iemand die iets moet laten renderen, namelijk *zijn talenten*, dus die daar niet niets mee mag doen ('gij luie slaaf'), *de aarde* zou moeten bebouwen. Bij het bebouwen gaat het om niets meer dan om het eruit halen wat erin

---

¹²⁷ Dr. M.C. Smit sprak over de Eerste en de Tweede Geschiedenis.

¹²⁸ Zie hier ook bij Chou weer die vervelende substitutie van geloofszaken door de vakwetenschap der theologie.

¹²⁹ Luc. 16: 2-4

¹³⁰ Zie bv. de laatste voetnoot in deel I dezer recensie.

zit. En dat gaat in den regel al moeizaam genoeg. Dan moet alleen om de zeven jaar het land wel rust worden gegund. De Heere God zal dan wel voorzien in de noden door het zesde jaar voor extra rijke opbrengsten te zorgen. Of op een andere wijze in de tegenwoordige tijd. Net zoals het personeel een dag in de week tot rust moet kunnen komen. Zie nader over het sabbatjaar (en trouwens ook over het jubeljaar) een mooie studie van dr. B. Maarsingh¹³¹.

--- . ---

Wel goed dat op diezelfde pagina 177 erop gewezen wordt, dat volgens het evolutionisme de mensheid niet uit enen bloede is maar de verschillende etniciteiten een verschillende oorsprong hebben. Hier ligt de basis van het pseudo-wetenschappelijk gefundeerde racisme dat sinds de 19^e eeuw bestaat en vooral door haar toepassing in met name de 20^e eeuw zo onnoemelijk veel menselijk leed heeft veroorzaakt. Zo beschrijft Jerry Bergman dat met deze rechtvaardiging de oorspronkelijke bevolking van Tasmanië door naar Australië geëmigreerde Angelsaksen is uitgeroeid¹³². Ook valt te denken aan de droeve geschiedenis van Ota Benga¹³³. Terecht wijst dr. Klaassen ook op de nefaste rol van het geloof in pre-Adamiëten, dat wij ook tegenkomen bij de theïstische evolutionisten, ook die in eigen land, als grond voor de Britse slavenhandel en de moordpartijen van de Spaanse conquistadores¹³⁴.

--- . ---

Als ik in deze recensie ook alles zou benoemen waarmede ik instem, zou dit epistel nog veel langer uitvallen dan al het geval is. Daarom beperk ik mij meestal tot mijn kritiek. Mijn laatste kritische kanttekening bij dit hoofdstuk betreft dan datgene wat te lezen is op pp. 178-179. Daar meen ik een inconsistentie bij dr. Klaassen waar te nemen. Want enerzijds schrijft hij terecht, dat er op gereformeerd-hermeneutisch standpunt *geen spanning kan bestaan* tussen de algemene (dat is scheppings-) openbaring van God in de natuur, en Zijn bijzondere Woordopenbaring in de Schriftuur. Gods wereld kan niet Gods Woord weerspreken. Maar aan de andere kant beschouwt hij het prioriteit krijgen van wetenschappelijke resultaten, bevindingen, conclusies boven bepaalde aspecten uit de H. Schrift als *overwaardering* van de algemene openbaring ten opzichte van de bijzondere openbaring in de Bijbel. Geen spanning maar wel een overwaardering? Dat kan niet samen gaan. Beide boeken, de Bijbel en het boek der natuur, kunnen niet strijden met elkander. Zo schrijft de Amerikaanse calvinist met Nederlandse wortels dr. Meeter:

---

¹³¹ B. Maarsingh: *Maatschappijcritiek in het Oude Testament – Het jubeljaar*, deel 13 uit de aanbevelenswaardige reeks: 'Bijbel en Gemeente' (voorheen 'Theologie en Gemeente' geheten), Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (z.j.).

¹³² J. Bergman: *The Darwin Effect – Its influence on Nazism, Eugenics, Racism, Communism, Capitalism & Sexism*, New Leaf Publishing Group, Inc., Green Forest, Arkansas, U.S.A. (2014): pp. 91-112

¹³³ a.w.: pp. 175-198; zie ook: Dennis Sewell: *The political Gene – How Darwin's Ideas changed Politics*, Pan Books, London (2014) (eerste editie in 2009 bij Picador): pp. 1-20

¹³⁴ Cf. pp. 177-178

'God heeft nog een ander boek: de Bijbel. Oorspronkelijk was er slechts één boek, één openbaring van God, namelijk de natuur. (...) het bestaan van een tweede boek, de Bijbel, (...) werd noodzakelijk door de zonde. Toen de mens viel, veranderde zowel hij als de natuur. De mens kreeg een verduisterd verstand, zodat hij de dingen niet kan zien, zoals zij in werkelijkheid zijn; en de natuur werd misvormd (...) Hoe zal dan nu de mens, met zijn verduisterde verstand, zijn gebrekkig gezicht, en met een misvormde natuur God recht gaan kennen (...)? (...) De enige uitweg is, dat God hem een ander boek geeft, de Bijbel, waarin Hij duidelijk en onfeilbaar de waarheid omtrent deze dingen aan de mens openbaart, en dan het verduisterd verstand van de mens verlicht door zijn Heilige geest, zodat hij in staat is de Bijbel te verstaan. Dit toont ons de verhouding, waarin de Bijbel staat tot het boek der natuur. De Bijbel staat niet op één lijn met de natuur als een openbaring van God, maar zij is eerder een middel om de verkeerde indrukken, gevormd door de natuur in haar misvormde toestand, recht te zetten. (...) Zoals Calvijn het uitdrukt: wij moeten de natuur gadeslaan door de bril van de Bijbel'¹³⁵.

Klaassens fout hier is, dat hij natuurwetenschappelijke theorieën en hypothesen opvat als algemene openbaring, in plaats van als *interpretaties* van dat boek der natuur. Hij schrijft immers:

'Mijns inziens is er dan sprake van overwaardering van de algemene openbaring ten opzichte van de bijzondere. Natuurwetenschappelijke theorieën en hypothesen worden bepalend gemaakt voor de manier waarop Gods scheppingswerk wordt gezien'¹³⁶.

Dr. Wim van Vlastuin – Geloof in de wetenschap. Over onbewezen vooronderstellingen

Ook nu weer onthoud ik mij meestal van uitgebreide loftuitingen op al datgene waar ik het mee eens ben, ook met het oog op de lengte van mijn recensie.

- 1) Van Vlastuin noemt op p. 187 Calvijn theoloog van de Heilige Geest. Dan echter beschouwt men al gauw het calvinisme als de theologie van de Heilige Geest. Met alle respect, maar dit is mij toch te beperkt. Ik voel meer voor de kenschetsing van dr. Meeter van het calvinisme als een *evenwichtig* stelsel:

'Het eerste, dat onze aandacht trekt bij de studie van de calvinistische godsdienst is het juiste evenwicht in klemtoon op de verschillende leerstukken, die de Calvinist gelooft. (...) En daarvoor bestaat een zeer bepaalde reden. Wanneer ge een of ander feit als centraal idee van uw religie stelt, laten wij zeggen de bekering, of de doop, of de rechtvaardigmaking door het geloof, welke alle betrekking hebben op de verlossing van

---

¹³⁵ H.H. Meeter: a.w.: p. 19

¹³⁶ p. 178

*de mens, en dan nog maar op een bepaald deel van die verlossing, dan trekt u de dingen scheef en de vereiste harmonie in uw theologie is weg*¹³⁷.

- 2) Het is goed wat dr. Van Vlastuin op diezelfde bladzijde opmerkt over de leer van de drie ambten van Christus, en vooral, dat een Christen, iedere Christen, daarin deelt. Dit dogma, geformuleerd in Zondag 12 van de Heidelbergse Catechismus, ligt aan de basis van het democratische kerkregiment der echte gereformeerden¹³⁸ met zijn meerdere in plaats van hogere vergaderingen.

- 3) Van Vlastuin schrijft op p. 190:

'Descartes' uitgangspunt van de menselijke rede bracht een versnelling van een proces dat al in de late middeleeuwen was begonnen, namelijk de scheiding tussen hoofd en hart, (destijds dorre scholastische, R.B.) theologie en spiritualiteit, geloof en wetenschap'.

Wat ik mij hierbij afvraag: durft dr. Van Vlastuin het laat-middeleeuwse nominalisme soms niet met zoveel woorden te noemen? Heel de evolutionistische, dus ook theïstisch-evolutionistische, ontkenning van het biologische soortbegrip is gebaseerd op het nominalistische denken (de universalia zijn slechts post res). Zij zetten iedereen die het waagt niet-subjectivistisch over biologische soorten te denken, dus ervan uitgaat dat die echt bestaan, dat er echt grenzen bestaan, dat er dus echt een goddelijke scheppingsorde bestaat, weg als 'essentialist'. Dan ben je af. In hun ogen dan.

- 4) Helaas noemt Van Vlastuin in voetnoot 452 N.P. Wolterstorff. Ten onrechte beweert deze kennelijk, dat door de aanvaarding van het, z.i. met het rationalisme gegeven, geloof in het bestaan van universele waarheden, de particulariteit zou *verdwijnen*. Maar dat is helemaal niet zo voor wie het onderscheid tussen de wetzijde en de subjectzijde der tijdelijke, geschapen werkelijkheid hanteert, het onderscheid dat zo belangrijk is binnen de reformatorische wijsbegeerte, waarmee Wolterstorff, als oud-V.U.-gasthoogleraar toch goed bekend moet zijn. Universele waarheden zijn te scharen aan de wetzijde van de kosmische wetsorde, en de particulariteit, de individualiteit, de uniciteit van entiteiten aan de aan die wetsorde onderworpen subjectzijde oftewel feitelijke zijde. Ieder ding is uniek maar

---

¹³⁷ H.H. Meeter: a.w.: p. 34

¹³⁸ Ik schrijf bewust 'echte', want u zou hen die zich gereformeerd noemen maar er hiërarchische denkbeelden op na houden de kost maar moeten geven. U vindt hen niet enkel ter rechterzijde, in de anti-Kuyperiaanse hoek der zgn. protestantse scholastici en der bevindelijk 'gereformeerden', maar ook ter linkerzijde, onder vrijzinnig-theologische types die ook het theïstische evolutionisme aanhangen. Dezulken onderscheiden dan graag tussen een in geloofszaken deskundige geestelijkheid van theologen (waartoe zij dan natuurlijk behoren) en een lekenmassa van niet-theologen (zoals u en ik). Zo jammer.

tegelijkertijd wet-matig onderworpen aan de ervoor geldende modale en ook entitaire dimensie der kosmische wetsorde. Soortgenoten zijn allemaal uniek, maar tegelijkertijd behoren zij tot eenzelfde, wat J.H. Diemer noemen zou, 'typenkring'. Als dit niet zo zou zijn, dan zouden soortgenoten niet van elkander te onderscheiden zijn. Wat strijdig is met onze alledaagse, voor-theoretische ervaring. 'Zelfs' een-eiige tweelingen zijn ieder voor zich particulier, uniek. Het tegenovergestelde van rationalisme is niet particularisme, maar irrationalisme. Particularisme is ook niet tegengesteld aan universalisme, maar is een term die behoort bij de subjectzijde der goddelijke scheppingsorde, terwijl universalisme tot haar objectieve wetzijde behoort. Beter is het, om universalisme ter wetzijde te stellen tegenover het andere uiterste ter wetzijde: specificiteit. Voor ieder uniek particulier ding, dat door zijn individualiteit *niet restloos* binnen wetskaders te vatten is, geldt *tegelijkertijd* een scheppingswet, waaraan het wet-matig subjeet is. Die individualiteit is niet redelijk te begrijpen, is niet te vatten, is iets irrationeels, maar dat is niet iets wat problematisch is, uitgaande van het onderscheid tussen de wetzijde en de er onverbrekelijk mee gecorreleerde subjectzijde.

- 5) Op de pp. 191-192 onderscheidt Van Vlastuin twee zaken die eigenlijk één zijn. Terecht meldt hij het grote succes in termen van natuurwetenschappelijke en technische kennisvermeerdering dat geboekt is dankzij de door Dijksterhuis zo genoemde mechanisering van het wereldbeeld in de 17e eeuw. Maar voor die tijd lijkt het mij unfair om die benadering, die geest, 'naturalistisch' te noemen, omdat zij rechtens beperkt bleef tot haar eigen terrein: de natuur in de brede zin des woords. Het is pas in *later* eeuwen, m.n. na de Verlichting, dat, vanwege het toen gebleken succes van de natuurwetenschappelijke methode, deze ook ten onrechte toe werd gepast op de cultuur-, de geesteswetenschappen. De Fransman Comte is hierin een berucht voorbeeld. Evenals eerder de Fransman Laplace en Lamettrie. De naturalistische benadering werd vervolgens *ook* toegepast buiten haar grenzen, op het terrein van het levende, door lieden zoals de Fransman Lamarck en de Engelsen Erasmus Darwin en zijn kleinzoon Charles Darwin. Laatstgenoemde, met zijn 'Descent of Man' (1871), en diens neef Galton pasten de evolutieleer toe op de mensheid met als oogmerk het evolutieproces een handje te helpen in de door de élite gewenste, eugenetische richting¹³⁹. En de Engelsman Herbert Spencer op de samenleving. Het is waar, wat dr. Van Vlastuin op pp. 191 schrijft:

---

¹³⁹ Wat dat betreft is er met het *technocratische*, techno-communistische World Economic Forum niets verbeterd. De technocratie was altijd iets wat de C.U.-denker Egbert Schuurman (terecht) *placht* te veroordelen. Let op de door mij hier gebruikte verleden tijdsvorm! Want in onder meer deel I van deze recensie heb ik uitgebreid aangetoond, dat deze man enorm door de mand is gevallen.

'Vanwege het enorme succes van deze naturalistische benadering werd en wordt deze ook toegepast in de economie, psychologie, sociologie en andere geesteswetenschappen (...) Een ander (niet ander, dus, R.B.) effect van deze benadering is dat we denken dat we door de (bedoeld zal zijn, gezien het verband, 'natuur-', R.B.) wetenschappelijke vooruitgang ook in de cultuur vooruitgang boeken'.

Behoren wetenschappen zoals de economie, de sociologie en andere geesteswetenschappen dan soms niet tot 'de cultuur'? Vandaar dat ik Van Vlastuins onderscheiden van *twee* zaken zojuist bekritiseerde. Hij illustreert hier duidelijk, dat het naturalisme niet slechts een natuurwetenschappelijke methode is, maar een wereldbeeld, een wereldbeschouwing, die als zodanig niet beperkt *kan* blijven tot het gebied der natuurwetenschap. In het verlengde hiervan ligt, dat de naturalistische evolutieleer wel uitmonden *moet* in de levensbeschouwing van het evolutionisme. Dr. W. Ouweneel onderscheidde, zoals zovelen, zoals hiervoor gezegd, helaas ook al tussen evolutieleer en evolutionisme.

6) Met betrekking tot het onderdeel '*Kritiek*' de volgende kanttekeningen:

Terecht schrijft Van Vlastuin op p. 192:

'Het besef van het reductionisme behoedt ons ervoor om wetenschappelijke inzichten te verabsoluteren'.

Hij waarschuwt hier tegen het reduceren van *de volle alledaagse werkelijkheid* tot wetenschappelijke inzichten en modellen. Reduceren heeft kentheoretisch inderdaad alleen zijn legitieme plaats *binnen* een bepaalde vakwetenschap, alwaar de verschijnselen gelijkaardig zijn. Anders, bij herleiding van de volle werkelijkheid (en ook bij herleiding van de ene wetenschapstak tot de andere, die een andere eigenaard heeft, zie direct hierna), is er geen sprake van een reductieproces maar van reductionisme.

Ook waarschuwt Van Vlastuin t.a.p. tegen het met behulp van de natuurwetenschappelijke methode reduceren, niet van de volle werkelijkheid, maar van *anders geaarde wetenschappen* tot empirische natuurwetenschap. Wetenschappen zoals economie en rechtsgeleerdheid zijn bv. niet vatbaar voor herhaalbare experimenten. We noemden al de naam van Comte. De term 'fysicalisering' die dr. H.W. de Knijff gebruikt is een juiste. Ze doet ons denken aan de neopositivisten der Wiener Kreis aan het begin van de 20^e eeuw.

Helaas ontspoord Van Vlastuin even verderop, namelijk alwaar hij op p. 195 schrijft, dat 'wetenschap **altijd** (vet R.B.) iets reductionistisch in zich heeft (...)'. Dit vergelijkende met het voorgaande citaat doet bij mij de vraag rijzen: 'Dus zelfs wie het gevaar van het reductionisme beseft wordt *toch niet* door dat besef ervoor behoed

om wetenschappelijke inzichten te verabsoluteren?'. Ik proef hier bij Van Vlastuin iets van het denkklimaat van Henk Jochemsen, Egbert Schuurman, Henk Hagoort en wijlen ds. F. de Graaff.

Ten derde kom ik op Van Vlastuins kijk op het wonder (pp. 193-194). Helaas lijkt hij hier te belanden in nominalistisch vaarwater. Hij lijkt niet te geloven in het bestaan van een goddelijke scheppingsorde oftewel een kosmische wetsorde. Dat verbindt hij aan het hebben van een gesloten wereldbeeld! Ten onrechte. Natuurlijk wordt de werkelijkheid beheerst en mogelijk gemaakt door wetten. Deze natuurwetten (en zedelijke normbeginselen (waarden)) zijn net zo goed scheppingen van God als alles wat daaraan onderworpen is. De mogelijkheid van het wonder verdwijnt zo echter niet. Waarom zou God, als Schepper van de kosmische wetsorde, onmachtig zijn om daar doorheen te breken? Wij mensen zouden dat, mits gelovig genoeg, ook kunnen, getuige bv. Petrus' in eerste instantie over water heen hebben kunnen lopen. Adam kon dat waarschijnlijk door een vermogen dat door de zondeval verloren is gegaan. Natuurwetten zijn niet alleen bestaanbaar in, verenigbaar met een causalistisch gesloten systeem, maar ook in een open systeem. En open wil hier zeggen open naar een vierde dimensie. Dan is het niet nodig om nominalistisch op te merken dat het niet christelijk is om over natuurwetten te spreken maar alleen maar over 'Gods gebruikelijke manier van handelen'.

- 7) Ik ben het ermee eens dat apologetiek in die zin waardevol is, dat ze zich richt op andermans vooronderstellingen, en dat ze er, door middel van het leveren van een zgn. transcendentale kritiek (al noemt Van Vlastuin niet met zoveel woorden deze term: hij prijst op p. 200 - ik vermoed zonder het zelf te weten - wel deze vorm van kritiek aan), op uit is om de niet-christelijke gesprekspartner duidelijk te maken, dat óók zijn of haar 'ongeloof een geestelijke zaak is', een geloofskeuze is. Óók het ongelooft is een geloofskeuze. Wel zou ik graag gehad hebben dat hij op deze zelfde of op de volgende pagina¹⁴⁰ uitgelegd zou hebben hoe, op welke manier, 'geloof van een hogere orde is dan wetenschap'. Dit geldt overigens dan ook voor de geloofskeuze 'ongeloof' van de tegenstander: die is óók van een hogere orde dan wetenschap. En nu komt Van Vlastuin er in 'een vijfde overweging' op deze pagina vreemd genoeg toe, om *andermans* subjectieve uitgaan van het *niet-christelijke* paradigma van het ongelooft te bekritisieren omdat dan 'waarheid alleen binnen een subjectief paradigma bestaat'. Vreemd, want ook het uitgaan van de christen-wetenschapper van het paradigma van het geloof is een subjectieve geloofskeuze waarin zijn waarheid bestaat¹⁴¹. Het is *niet* zo dat binnen het paradigma van de niet-christen 'de absolute en objectieve werkelijkheid van de geloofsinhoud ontkend en gerelativeerd' wordt. Daarbinnen geldt alleen maar een *andere* geloofsinhoud *dan de christelijke*. Het

---

¹⁴⁰ Daar herhaalt hij deze bewering namelijk.

¹⁴¹ Nu even los ervan gedacht dat voor de christen het geloof een genadegave is, omdat ook hij van nature niet geneigd is om te geloven.

is dan onze apologetische opgave om hem of haar aan te tonen dat hij of zij, uitgaande van een ongeloofsparadigma, vroeg of laat verstrikt raakt in innerlijke tegenstrijdigheden. Er is immers maar één Waarheid. We leven immers in een en dezelfde werkelijkheid. Dat bedoelt Van Vlastuin zelf waarschijnlijk ook met het door de christen aan de niet-christen laten zien 'dat zijn paradigma van een andere kwaliteit is dan andere paradigma's', namelijk - bedoelt hij vermoed en hoop ik - vrij van innerlijke tegenstrijdigheden. Dat zou ik niet met Van Vlastuin een strategie willen noemen waarbij door de christen slechts 'in technische zin' gebruik gemaakt wordt van het denken in paradigmata.

Voorts zou ik liever hebben gezien dat Van Vlastuin antithetisch gesproken zou hebben over het bestaan van tweeërlei geloof en tweeërlei wetenschap: er is christelijk geloof, leidend tot christelijke wetenschap, en er is het ongeloof, leidend tot onchristelijke wetenschap. Dat gaat dan via paradigmata. Hij valt op p. 201 terecht Thomas Kuhn bij, dat

'in de wetenschap vooronderstellingen functioneren en dat er geen sprake kan zijn van neutrale wetenschap'.

In dit verband begrijp ik echter niet, dat hij direct erna er weer moeite mee heeft dat 'geloofsvooronderstellingen hiermee op gelijke hoogte komen als andere paradigma's en dus relatief worden'. Ik stel dan de vragen: hoezo relatief worden? En welke geloofsvooronderstellingen? Voor de een geldt de ene absoluut, voor de ander de andere. Geloof tegenover geloof. Paradigma tegenover paradigma. Op gelijke hoogte qua structuur, maar anders qua inhoud/richting. Nee, dit betoog van dr. Van Vlastuin ontbeert in mijn ogen helaas consistentie. Maar misschien zit ik ernaast, ik ben ook maar feilbaar.

Dr. ir. Henk Jochemsen - De kracht en de beperking van wetenschappelijke kennis. Wetenschapsbeoefening als sociale praktijk

Zoals u waarschijnlijk wel weet is dit hoofdstuk en de achtergrond ervan al uitgebreid aan bod gekomen in deel I van deze recensie.

Dr. ir. Kees Roos - Wiskunde en geloof in het spoor van Newton en Gödel

Met dit hoofdstuk van de wiskundige dr. Roos ben ik aangekomen bij de bespreking van een hele serie hoofdstukken uit 'Inzicht' waar ik het gelukkig geheel of bijna geheel mee eens ben. Deze serie loopt, het zal u na lezing van deel I van deze recensie, door, niet tot en MET, maar TOT het laatste

hoofdstuk. Ik zal mij daardoor kunnen beperken tot hier en daar een bescheiden kanttekening 'in margine', zoals wijlen dr. J. van der Hoeven, bij leven hoogleraar moderne filosofie aan de V.U. te Amsterdam, bescheiden als altijd, iets dergelijks zo fraai noemde. Ik denk niet dat de geachte lezer, eenmaal tot dit punt van mijn recensie aangekomen, mij dit bijzonder euvel zal duiden.

Het was mij een genot om dit hoofdstuk te lezen. Die helderheid, die zuiverheid van redeneren, die aan in de exacte wetenschappen geschoolde mannen zo eigen is, die is zo verkwikkend!

Nu dan puntsgewijs en spaarzaamelijk aangebracht mijn kanttekeningen (overigens niet in letterlijk in margine geplaatst):

- a) Dr. Roos houdt helaas op p. 224 geen rekening met het ontische, kwalitatieve onderscheid tussen kracht en beweging, oftewel niet met het ontologische onderscheid tussen het bewegingsaspect, met als kenmerk ('zinkern') *constantie*, dat het onderzoeksveld van de kinematica oftewel de bewegingsleer is, en het fysische (ook wel genoemd energetische) aspect, met als kwalitatief kenmerk *onomkeerbare verandering*, die teweeg gebracht wordt door een kracht, en dat het onderzoeksveld der warmteleer oftewel de thermodynamica is¹⁴². Want hij schrijft:

'De bekendste wet (van Newton, R.B.) is $K = ma$, waarbij m de massa van een voorwerp voorstelt, K de kracht die op het voorwerp werkt en a de verandering van de snelheid per tijdseenheid (oftewel, de versnelling). De versnelling a is gelijk aan 0 als de snelheid constant (oftewel eenparig, R.B.) is en daarbij niet verandert van richting (oftewel rechtlijnig is; maar hoe kan de snelheid van richting veranderen? Roos zal wel een voorwerp bedoelen, R.B.). In dat geval levert deze wet $K = 0$. Dat betekent dat er dan geen kracht werkzaam is, en anders wel. Bijgevolg is voor elke niet-rechtlijnige beweging (maar ook voor elke verandering van (de snelheid van de) beweging, zie hieronder, R.B.) een kracht nodig'¹⁴³.

Maar als er geen versnelling is, dan is a niet 0, maar 1! Omdat kracht oftewel energie enerzijds, en materie anderzijds, hetzelfde, identiek zijn ($E = m \cdot c^2$, dus er is alleen een verschil *in snelheid* tussen energie en materie, geen kwalitatief verschil), moet a gelijk aan 1 zijn als er geen versnelling is: $F (= \text{dus } E) = \text{dan } m$. Met een factor 1 vermenigvuldigen levert immers geen vermeerdering op. Materie is één brok samengebalde energie oftewel

---

¹⁴² Dit kwam al ter sprake in deel I van deze recensie, bij de bespreking door Henk Jochemsen van de zinkernen der modale aspecten van de wijsbegeerte der wetsidee: <https://oorsprong.info/kritische-bespreking-door-drs-rafael-benjamin-van-de-bundel-inzicht-deel-1/>

¹⁴³ a.w.: p. 224

kracht¹⁴⁴. Als er géén kracht oftewel géén energie zou zijn, dus als $F = 0$, dan is dus ook $m = 0$, dan is het zelfs zinloos om over een a te spreken. Want of a nu $= 0$ of iets anders: de uitkomst van het product (oftewel van de vermenigvuldiging) is dan 0 oftewel: er is dan niets, er is dan nog geen schepping geweest.

Een voorwerp ($= m$) is dus¹⁴⁵, hetzij in rust, hetzij in eenparige rechtlijnige beweging, bij afwezigheid van een versnellende *uitwendige* kracht. Het is contra-intuïtief, maar het is wèl de realiteit: bij een voorwerp in eenparige rechtlijnige beweging (in een vacuüm dus, alwaar geen wrijvingskracht actief is), of in rust, is er geen uitwendige kracht in het spel ($a = \text{dan } 1$): beweging is *onherleidbaar* tot kracht, ze is kwalitatief anders geaard, ze is, net zoals kracht, een *oorspronkelijk* verklaringsprincipe. Zodra dat wèl het geval is, zodra die wèl in het spel is, treedt er niet zozeer een beweging *an sich*, als wel een *versnelling* van de beweging op ($a = \text{dan } > 1$)¹⁴⁶ en/of een verandering van de bewegingsrichting. Als er dus geen versnelling is, dan is er sprake van constantie, van een eenparige rechtlijnige beweging, of van een rusttoestand. Vandaar dat binnen de wijsbegeerte der wetsidee *constantie* het kenmerk, de zinkern, van het *bewegingsaspect* is.

Roos moet ergens ook zelf wel aangevoeld hebben, dat bij *afwezigheid* van een versnelling, a niet gelijk is aan 0, maar 1 moet zijn. Want hij spreekt louter over een verandering van de *richting* van de beweging van een voorwerp, niet over verandering van de *snelheid* van de beweging van een voorwerp door een kracht (wat men toch ook zou verwachten, in eerste instantie zelfs). Want door over het benodigd zijn van een kracht voor een verandering, niet alleen van de richting, maar ook van de snelheid van de beweging van een voorwerp te spreken, doemt de vraag op of er dan soms géén fysische kracht benodigd is voor een eenparige, dus constante, dus niet versnelde beweging. Hij zou dan, terecht maar contrair aan zijn intuïtie, terecht tot 'nee' hebben moeten besluiten. Want het kan niet zo zijn, dat er een zowel voor een beweging met een constante snelheid, als voor een beweging met een steeds groter wordende snelheid, kracht nodig is. Want waar zit hem dan het verschil in? Hieruit blijkt de eigenaard, de soevereiniteit in eigen kring, van het kinematische aspect der constantie ten opzichte van het fysische aspect der onomkeerbare verandering.

---

¹⁴⁴ Hiervan wordt gebruik gemaakt bij kernenergiecentrales en atoombommen.

¹⁴⁵ Cf. de beroemde uitspraak van de ruimtemetafysicus Parmenides: 'Het zijnde is'.

¹⁴⁶ Parmenides en zijn leerlingen (zoals Zeno de Eleaat) zagen dit niet in. Zij beschouwden het zijnde, vanwege zijn inertie, als perfect dus als goddelijk. Erkenning van de eigen aard, van de realiteit, van (plaats)verandering houdt op dat standpunt dan een *soort* van verraad aan het goddelijke in. Daarom zagen zij de beweging van een voorwerp als een illusie (vgl. de bekende paradoxen van Zeno) en verabsoluteerden dus het bewegingsaspect der *constantie*.

b) Op p. 227 lezen wij:

'Hij (dat is Newton, R.B.) wees daarbij wel op het gevaar dat men blind zou zijn voor vervullingen van de betreffende Bijbelse profetieën als het eenmaal zover was'.

Ik moest, dit lezende, meteen denken aan al die niet zo wakkere christenen die degenen (vaak niet-christenen) die ons waarschuwen tegen allerlei gebeurtenissen waarmede wij te maken hebben sinds het Covid-19-virus zijn intrede in de wereld deed, spottend wegzetten als 'wappies'. Hun geloof in de Schriftuurlijke waarheid van de eindtijdprofetieën is in mijn ogen slechts theoretisch van aard. Ze zullen haar geenszins ontkennen, maar hun geloof is toch niet zo levend dat ze haar zullen herkennen wanneer ze zich daadwerkelijk in de praktijk voordoet. Denk aan de gelijkenis van de wijze en de dwaze maagden. Triest. Maar ondertussen werd (en ook wordt) door ook hen¹⁴⁷ het leven van de wappies, ook op ongrondwettige wijze, sterk verzuurd.

c) Betrekkelijk de grote rol die Kurt Gödel gespeeld heeft in de geschiedenis van de wiskunde. Het belang van zijn werk overstijgt natuurlijk de grenzen van de wiskunde, en wel richting de natuurwetenschappen in het algemeen, omdat het hier gaat om haar grondslagen. Binnen de wiskunde bleek, dat een formeel systeem hetzij niet consistent, hetzij niet volledig is¹⁴⁸. Dit lijkt mij een slag voor het gesloten wereldbeeld. Terecht sluit Roos af met de woorden:

'Dat recente ontwikkelingen in de natuurwetenschap het gesloten 3-dimensionale wereldbeeld als het ware openbreken is van formidabele betekenis en zou moeten leiden tot een andere visie op het leven, ofwel een ander levensbeginsel'¹⁴⁹.

Wanneer het denken *consistent* is, heeft men inderdaad nog niet diep genoeg gepeild en gegraven en blijft men rusteloos en ontevreden. Op dit 'lage' niveau kan een christen-wetenschapper goed samenwerken met een niet-christelijke, want er is hierop geen sprake van verdeeldheid. Dit is ook het niveau waarop in de politiek samenwerking op bepaalde punten met ongelovigen mogelijk is, zoals de strijd tegen abortus provocatus. Het is het terrein van de gemene, niet zalig makende gratie, waarbij de ongelovige in zijn geweten beseft, dat abortus moord is, zelfs moord op een gruwelijke wijze.

---

¹⁴⁷ Namelijk in nauwe samenwerking met het links-liberalisme en het socialisme/communisme; men leze hierover mijn kritiek op dr. Egbert Schuurman in deel I van deze recensie.

¹⁴⁸ a.w.: p. 235

¹⁴⁹ a.w.: p. 238; dat dit niet gebeurt is natuurlijk het gevolg van belangen

Wel is een schijnbaar consistent(e) theorie of wereldbeeld 'mooi' door humanisten te gebruiken om de niet zo diep nadenkende massa's dankzij hun media-invloed wijs te maken, dat 'de' wetenschap 'alles' toch al bewezen heeft. Of dat nu gaat om evolutie of om 'de maatregelen' tegen Covid-19 (Barack Obama's verzekering, dat 'science is settled'). Satan komt als een engel des lichts, namelijk als een *schijnbaar* zowel consistent als volledig wereldbeeld, waarbij dat onvolledige toch niet wordt ingezien door de 'hoi polloi'.

En wanneer het denken, een wereldbeeld, wèl *volledig* is, dan is daar die inconsistentie, die logische antinomie aanwezig. En het is een belangrijke, schone taak van de christen-wijsgeer om binnen de, wat Dooyeweerd noemde 'wijsgerige denkgemeenschap', in discussie met anders denkenden, of eigenlijk met anders gelovenden, die immanente inconsistentie in het denken, in het wereldbeeld van die opponent (door middel van de zgn. transcendentiaal-empirische methode) bloot te leggen. Die immanente inconsistentie vloeit namelijk bij die opponent ten diepste voort uit een onjuistheid binnen de wijsgerige en uiteindelijk religieuze vooronderstellingen van de niet-calvinistische tegenstander, uit een antinomie binnen zijn religieuze grondmotief. Het is zaak om die opponent zich daarvan bewust te laten worden. Discussie is mogelijk dankzij de mogelijkheid van immanente kritiek, want gelovigen en ongelovigen delen dezelfde tijdelijke werkelijkheid. En al discussiërende beweegt men zich voort vanuit de empirische data richting de transcendentale oftewel fundamentele grondslagen¹⁵⁰, en via deze verder in de (transcenderende kosmische tijds)richting naar iemands religieuze grondmotief toe.

d) Tenslotte nog een klein puntje. Roos schrijft:

'Sinds de mens gehoor gaf aan de verleiding om als God te zijn, werd hij verdreven uit het paradijs, met daarin de boom des levens en die der kennis van wat goed is en wat niet, en van wat waar is en wat niet (Gen. 1-3).'

Betekent het feit, dat Roos beide bomen noemt, dat hij het relevant vindt dat de mens, na te zijn verdreven uit het paradijs, ook niet meer bij de boom van kennis van goed en kwaad kan komen? In Genesis staat enkel, dat God de mens eruit verdreef opdat de mens niet meer bij de *boom des levens* kan komen. Want door de val heeft de mens kennis van goed en kwaad verworven¹⁵¹. Dus het maakt niet uit of hij na de val bij de boom van kennis van goed en kwaad kan komen. Hij mocht alleen geen eeuwig

---

¹⁵⁰ Ik gebruik hier dit pleonasme voor de duidelijkheid.

¹⁵¹ Dit is *ethische* kennis. Van ook *logische* kennis van wat waar en onwaar is, zoals Roos meent, is geen sprake.

leven verwerven en zo als God worden door te kunnen eten van de boom des levens.

Fijnafstemming in het heelal. Hoe de kosmos door intelligent leven bewoond en gekend kan worden - dr. Mart de Groot

Ik heb dit hoofdstuk met veel interesse en instemming gelezen. Ik kan dan ook kort zijn in deze paragraaf.

Op p. 243 lezen wij, dat volgens de eerste hoofdwet van de thermodynamica¹⁵² het totaal aan massa en energie niet uit het niets kan ontstaan. Dit ligt in lijn met de onmogelijkheid van een creatio ex nihilo. De materie oftewel de energie hebben dus een oorsprong. Die oorsprong ligt, zo lezen wij in de Heilige schrift, in Gods eeuwige kracht en goddelijkheid. Wij wezen dienaangaande in deze tweeluik reeds eerder op Abraham Kuypers 'Locus de Creatione' van zijn 'Dictaten Dogmatiek'. Het is dan ook merkwaardig, dat we op p. 253 lezen, dat er wel een creatio ex nihilo is geweest. Hierbij wordt Ps. 33: 6 en 9 aangehaald. Maar die verzen verwijzen naar God de Schepper als Oorzaak van al het geschapene, niet naar een Niets. Wat geschapen wordt, komt voort uit Gods Geest, en is de uitvoering van Zijn raad, is de verwezenlijking van een plan ('intelligent design').

De maan is, zo leert dr. De Groot ons op p. 249, van belang omdat die onze aarde behoedt voor '*onregelmatige schommelingen die het klimaat nadelig zouden beïnvloeden*'. We hoeven ons er dus geen zorgen over te maken dat er al te drastische klimaatveranderingen op zullen treden, dus van een orde van grootte die het leven op aarde bedreigen. Dat heeft de Schepper toch prachtig zo gemaakt. Het lijkt mij dan ook des duivels als de globalist Bill Gates een krijtbom in de dampkring wil laten exploderen om de veronderstelde opwarming van de aarde een halt toe te roepen. En zo zijn er meer onzalige plannetjes in die richting bekokstoofd.

Tot slot: de op één na laatste alinea, op p. 255, vind ik merkwaardig. De groot lijkt hier te schrijven over het bestaan en de situatie op een vernieuwde, herstelde aard, zonder zonde en kwaad en dood. Maar ik geloof niet, dat we ook dan 'nieuwe ontdekkingen' zullen doen, en dat we ook dan door 'fijnafstemmingen' *geholpen* zullen moeten worden om 'eeuwig trouw' aan God te blijven. Ik denk veeleer, dat de verlostten dan, net zoals Adam voor de zondeval, zullen beschikking over een kennis van Gods wil en van de schepping die met de zondeval verloren is gegaan. Dat

---

¹⁵² N.b.: de hoofdwetten van de thermodynamica zijn niet hetzelfde als de wetten van Newton.

wij dan weer, zoals Adam deed, zullen wandelen met God. Wij zullen dan ook weer, zoals Adam kon, onmiddellijk de ware aard der dieren schouwen. Er valt dan denk ik niets meer te onderzoeken.

Complexiteit van leven – Dr. ir. Erik van Engelen

Weer zo'n goed hoofdstuk. De twijfelaar die dit hoofdstuk leest, hoeft eigenlijk niet meer tegen het evolutionisme beschermd te worden met theologische argumenten. Want de evolutieleer wordt hier wel zo dood gemaakt, dat het domweg niet meer opportuun is om zich af te vragen of je als christen wel of niet ook het neodarwinisme of het naturalisme moet aanvaarden¹⁵³. Het is wel jammer dat de empirisch en statistisch gefundeerde overwegingen erin zoveel jaren later in dit land Nederlandstalig worden gepubliceerd dan in de V.S. het geval is. Dit heeft natuurlijk deels te maken met de verschillende bevolkingsomvang. Maar beter laat dan nooit. Alleen weet je niet hoeveel aan hun geloof twijfelende zielen door die vertraging op de brede onheilsweg terecht gekomen zijn.

We zien bij wat Van Engelen allemaal schrijft, dat het 'oogprobleem' waarover dr. Abraham Kuyper het reeds had in zijn befaamde rede 'Evolutie' uit 1899 nog niets aan actualiteit heeft ingeboet. Hoe kan het ook anders, want het betreft hier geen probleem dat op te lossen valt naarmate de natuurwetenschap vordert in de tijd, maar een wijsgerig probleem. Zo noemt Van Engelen op p. 262 de Amerikaan met Russische wortels E.V. Koonin, die als voorbeeld van een onherleidbaar complex systeem niet, zoals Kuyper¹⁵⁴, het oog noemt, maar de celmembraan. Het is *onmogelijk* om zich bij een evolutionair ontstaan van een celmembraan, net zoals dat bij dat van het oog het geval is, tussenvormen voor te stellen tussen de niet-aanwezigheid van een celmembraan en de wel-aanwezigheid van een celmembraan, waarbij het tussenorganisme een voordeel heeft in de strijd om het bestaan ten opzichte van een ander organisme dat niet zo 'gelukkig' was om die bepaalde mutatie, die leidde tot die membraan-tussenvorm, te bezitten¹⁵⁵. Heel grappig opperde Kuyper inzake de evolutie van de vleugel vanuit bobbeltjes dat de vogel in spe met bobbeltjes veeleer achteruit zou worden gezet door die bobbeltjes bij de seksuele selectie ten opzichte van zijn vleugelloze concurrent. Een kind begrijpt nog dat je niets hebt aan een celmembraan dat maar half af is. Dit weten de evolutionisten ook heus wel, maar hun irrationele haat tegen de God van het christendom wint het hier van hun redelijke overleggingen.

---

¹⁵³ Dat 'killing' vermogen hebben overigens ook sommige wijsgerige argumenten.

¹⁵⁴ En ook zoals Charles Darwin in zijn 'Origin of species...' zelf.

¹⁵⁵ Zie ook op p. 278 bij het vierde gedachtenpuntje.

Dit argument is m.i. al genoeg om de evolutieleer als verzinsel terzijde te schuiven. Het keert later in Van Engelens bijdrage terug op p. 266. Daar schrijft hij:

Men zou kunnen denken dat door vele kleine veranderingen het ene eiwit geleidelijk kan overgaan in een eiwit met een andere functie. Voor enzymen met een verwante functie is dat in beperkte mate (nl. binnen de perken van de verwantschap, R.B.) mogelijk. Als het echter eiwitten met verschillende functies betreft zijn de structurele verschillen tussen de eiwitten zo groot, dat de kans op een functioneel resultaat lager is dan wanneer je vanuit een willekeurige volgorde begint'.

Wat is dit anders dan dezelfde verwerping van het gradualisme der evolutietheorie (evolutie duidt immers op geleidelijke verandering, i.t.t. revolutie) als wij zo juist tegenkwamen? Hier komt voorts ook het voorkomen van micro-evolutie, de variatie binnen bepaalde grenzen, ter sprake.

Ook keert bovengenoemd argument terug op p. 270, alwaar M. Behe, m.n. zijn bekendste boek, *'De zwarte doos van Darwin'*, later herdrukt in Nederland als *'Intelligent Design'*, ter sprake komt. Want ook hier gaat het om het begrip en de term 'onherleidbare complexiteit'. Het verraderlijke aan deze, overigens goed bedoelde, term is, dat er hier geen *kwalitatief* onderscheid wordt gemaakt tussen de rijken (= radicaaltypen) van de alleen maar levende entiteiten (de planten), de dode dingen (het delfstoffenrijk), de psychisch gekwalificeerde dieren, en de in normatief *algemene* zin geestelijk gekwalificeerde mensheid. Een advocaat van de duivel zou kunnen zeggen dat het slechts een kwestie van tijd is voordat de herleidbaarheid van het ene tot het andere rijk aangetoond is doordat de complexiteit ontrafeld is en zo begrepen wordt. Maar dat horen we al van de evolutionisten sinds Darwin zelf. Deze advocaat heeft geen weet van kwalitatieve verschillen door zijn materialistische vooroordeel, dat mijlenver afstaat van de empirische en statistische bevindingen en dat zodoende een geloof blijkt te zijn. Met instemming citeer ik in dezen ook Van Engelen op p. 275:

*'De levenloze natuur en de levende natuur zijn geen entiteiten die in elkaars verlengde liggen. Het verschil tussen dood en leven is geen **difference in degree** ('verschil in gradatie') maar een **difference in kind** (verschil in categorie').*

Moeilijker valt de onherleidbaarheid van complexiteit in te zien van structuren binnen een bepaald rijk. Maar ook daarbinnen blijkt men op

grenzen, wat een ander woord is voor structuren, te stuiten. Slechts *binnen* die grenzen is er sprake van herleidbaarheid, van de mogelijkheid van reductie. Het gaat dan om het fenomeen der micro-evolutie. Maar *tussen* structuren met gedeeld radicaaltype is er geen (dan macro-) evolutie mogelijk. Het gaat hier om de taxa, lager dan het radicaaltype, zoals stam, klasse en orde, eindigend bij de in den beginne geschapen soorten, de zgn. elementaire stamtypen, die vaak samen blijken te vallen met de geslachten/genera, waardoor wat als soorten werden beschouwd, feitelijk slechts rassen blijken te zijn. Herleiding tussen entiteiten van eenzelfde rijk maar behorend tot verschillende stamtypen is, ondanks het gedeelde radicaaltype, niettemin onmogelijk, doordat hun transcendentele, dat zijn hun fundamentele structuren, als wetstructuren, zelf niet kunnen macro-evolueren, maar alle evolutie juist *mogelijk* maken. Het betreft hier het basale onderscheid tussen wetzijde en feitelijke zijde der tijdelijke werkelijkheid. Het gaat bij zowel de onderlinge onherleidbaarheid van entiteiten behorend tot *eenzelfde* rijk, als die van entiteiten met modaal *verschillende* radicaaltypen om een functioneren binnen dit functioneren mogelijk makende *ervaringshorizonten*, namelijk respectievelijk de *entitaire* oftewel de *structuurtypische* ervaringshorizon, en de modale ervaringshorizon dezer tijdelijke werkelijkheid.

Nog wat korte puntjes nu.

Met betrekking tot p. 259: *biologische* verschijnselen zijn *niet* onderworpen aan fysische en chemische *wetmatigheden*, maar *biotische* verschijnselen zijn onderworpen aan *biotische wetten*. Zoals het er nu staat is er sprake van reductionistisch taalgebruik, waarbij biotische verschijnselen herleid worden tot fysische en chemische, en de biologie uiteindelijk fysicistisch, dat is materialistisch, naturalistisch, tot natuurkunde. Dat zal dr. Van Engelen heus niet bedoelen. En hij zal het wel met mij eens zijn dat er een onderscheid is tussen een wet en een wetmatigheid. Want dat laatste betekent zoveel als 'naar de maat van de wet'. Dat geldt voor iets wat onderworpen is aan een wet, maar dus zelfs geen wet is maar subjeet daaraan.

Opnieuw aangaande p. 259: dr. Van Engelen lijkt onder een *geïsoleerd* systeem hetzelfde te verstaan als wat eerder (nl. op p. 242) dr. De Groot onder een *gesloten* systeem verstaat (zie voetnoot 549). Bij Van Engelen is een geïsoleerd systeem even potdicht als bij De Groot een gesloten systeem. Terwijl De Groot ook nog rept over een 'grotendeels gesloten grens', wat dan het geval is bij een geïsoleerd systeem. Er zou dan wel uitwisseling van energie tussen het heelal en wat erbuiten is mogelijk zijn, maar niet die van materie (hoewel $E = mc^2$, lijkt mij hier toch geen sprake

van een spanning te zijn, want het kan hier komen door een verschil in hoedanigheid, vergelijkbaar met het verschil in aggregatietoestand tussen een ijsblokje en vloeibaar water: een ijsblokje kan niet door een klein gaatje, maar water wel wel).

Bij p. 271: ik ben al afgestudeerd in de biologie in 1988, dus het kan kennis van na mijn tijd zijn, maar zijn er ook bacteriën met een *celwand*? Ik dacht dat alleen planten die hebben. Hebben alle bacteriën niet een *celmembraan*?

Het genoom van de mens in het licht van de 21e eeuw: argument voor schepping- Dr. Peter Borger

Dit is één van de interessantere hoofdstukken van het boek. Het aantal publicatiën in het Nederlands over de jongste stand van zaken in de moleculaire genetica van dit niveau moet zeer dun gezaaid zijn. Wie in een Engelstalig milieu ter wereld kwam heeft in dit opzicht meer geluk. In het veel kleinere Nederlandse taalgebied komt men vrees ik nog immer veelal niet verder dan de middelbare schoolkennis, dat de genen op het DNA eerst getranscribeerd worden naar mRNA en vandaar vertaald worden naar eiwitten (het centrale dogma). Dit was zelfs zo gedurende mijn biologiestudie in de jaren tachtig. Niet in de laatste plaats zijn hier de Nederlanders zelf debet aan doordat zij hun eigen cultuurtaal zo zeer minachten, dat, niettegenstaande de taalwet die zulks verbiedt, op de universiteiten Engels de voertaal is, tot bij de koffieautomaat aan toe, en het Nederlands niet eens in de grondwet (naast het Fries) als de voertaal wordt genoemd (zulks in tegenstelling tot de situatie in de omringende landen betrekkelijk hun taal)!

Inhoudelijk ben ik het bijna overal mee eens. Vandaag mijn beperking tot formuleringskwesties.

- 1) Ik begin met het enige waarmee ik het niet eens ben met dr. Borger. Hij meent op p. 279, dat soortvorming (speciatie) bij micro-evolutie op kan treden. Dat is niet zo. Deze fout is hem echter niet zeer¹⁵⁶ kwalijk te nemen, aangezien we ons hier bevinden op het gebied van de vakfilosofie van de biologie, en daarin is Borger niet gespecialiseerd. Het betreft hier meer dan louter een onschuldige formuleringskwestie. Want als wij hem zouden volgen, dan komen wij in de knoop met de geschapen soorten ('created kinds') van Genesis 1, door hem ook wel 'baranomen', en door mij bij voorkeur 'elementaire stamtypen' genoemd. Want als nieuwe *soorten* (species) door micro-evolutie

---

¹⁵⁶ maar toch wel een beetje

kunnen ontstaan, en macro-evolutie (het kunnen veranderen van de transcendentale wetstructuren (de bouwplannen van organismen) door een toename van informatie) terecht door hem afgewezen wordt, wat zijn enerzijds rassen oftewel variëteiten, en anderzijds geslachten (genera), en wat nog omvattender is, dan? Je moet als creationist toch wel *iets* als constant beschouwen, als datgene wat door God geschapen is naar zijn eigen aard? Nee, ik volg in dezen, naast het W.d.W.-standpunt, de Duitsers van Borgers werkgever 'Wort und Wissen', Reinhard Junker en Siegfried Scherer, die onder een soort (zo uit het hoofd gezegd) een populatie van organismen verstaan die door directe of door indirecte kruising een vruchtbare nakomelingschap kan krijgen. Daarmee heb je dan de oersoort te pakken waarin een enorme potentialiteit aan rassen vanaf den beginne verborgen zat en die er mettertijd door doorfokken uit is voortgekomen¹⁵⁷. Rassen micro-evolueren dus uit constante soorten. Zo beschouwd had de jonge Linnaeus dus in principe gelijk met de uitspraak, dat er nu evenveel soorten zijn als God er in den beginne geschapen heeft ('in principe', want er zijn ook Genesis-soorten, m.n. door de zondvloed, uitgestorven). En die oersoort, die baranoom, dat oertype oftewel elementaire stamtype, blijkt soms te liggen op het taxonomische niveau van wat ook tegenwoordig als een soort beschouwd wordt, soms op een hoger niveau, zoals het geslacht of de (sub)familie. Het niveau moet empirisch ontdekt worden door middel van veldwerk en kruisingsproeven in het laboratorium. Het is dus niet zo dat als men erin slaagt om twee organismen te kruisen die tot dat moment als behorend tot verschillende soorten beschouwd worden, er een nieuwe soort is ontstaan, maar het is dan zo dat ze tot dat moment ten onrechte beschouwd werden als te behoren tot verschillende soorten in plaats van als rasgenoten binnen hetzelfde, pluripotente baranoom. Denk bv. aan de 14 verschillende rastypen aan Darwinvinken ten tijde van Darwin: die rastypen bleken allemaal tot hetzelfde oertype te behoren. Het gaat hier dus niet om 14 verschillende, door God in den beginne geschapen soorten¹⁵⁸.

---

¹⁵⁷ Borger noemt dat 'frontloading'. Terugfokken is ook mogelijk. Denk aan de Zwitserse 'greenbox' die nu te koop is bij uitgeverij De Blauwe Tijger, alwaar Borger ook meer dan eens op bezoek is geweest voor een vraaggesprek en om de herziene versie van zijn 'Terug naar de oorsprong' aan te prijzen.

¹⁵⁸ Klimaatalarmisten maken van dit wangoelof in de mogelijkheid en de realiteit van soortvorming dankbaar propagandistisch gebruik door te roepen dat er zus en zoveel duizend (of wat dan ook, in elk geval moet het een groot getal zijn) soorten op de rand van uitsterving zouden staan en/of dat al zijn om u allerhande draconische maatregelen op te leggen 'om de planeet te redden' maar waardoor uiteraard altijd uw leventje verzuurd wordt maar waarvan de allerrijksten hiervan nooit last zullen krijgen. Dat er zoveel soorten zullen uitsterven tenzij u voortaan nooit meer langer dan vier minuten onder de douche zult staan, en meer van dat soort onzin, klinkt natuurlijk heel wat dreigender dan de boodschap dat het aantal sub-variëteiten van de Noorse stern wereldwijd bruto van 20 naar 16 gedaald is en dat dat 'bruto' betekent, dat er weliswaar 6

- 2) In de inleiding op dit hoofdstuk schreef ik al, dat zelfs tijdens mijn biologiestudie te Utrecht ik niet meer leerde dan het centrale dogma van DNA geeft mRNA geeft eiwit. Ik bleef aldoor met de vraag zitten hoe bv. tijdens de embryogenese binnen het genoom bepaald wordt in welke cellen welke genen actief moeten worden om de diverse celtypen te laten ontstaan, als het enige wat er gebeurt binnen het genoom datgene is wat beschreven wordt door het centrale dogma. Wat ik wel 'leerde'¹⁵⁹ was dat heel veel DNA gewoon troep was, junk-DNA. In plaats van ruitelijk toe te geven dat men *nog niet wist* wat de functie van het leeuwendeel van het DNA was. De evolutieleer manifesteert zich hier, zelfs binnen de biologie, waaruit zij afkomstig is, weer eens als een echte 'science stopper'.

Gelukkig is nu dankzij het Human Genome Project en ENCODE de mythe van het junk-DNA doorgeprikt. Eindelijk. En hierover lezen we dus in onze eigen taal de bijdrage van Peter Borger. Zo schrijft hij op p. 288:

'Bijna elke DNA-sequentie in het genoom vervult dus een of andere functie'.

Heel vaak worden die sequenties uiteindelijk *niet* in eiwitten vertaald, maar zijn het genen voor *andere* RNA-sequenties dan mRNA's: het zijn UTR's: untranslated regions. En op p. 285 noemt hij tal van reguleringscodes die het DNA, naast die voor de vorming van eiwitten, ook heeft. Zo interessant. En niet alleen het DNA heeft die, maar ook de eiwitten die geassocieerd zijn met het DNA, de zgn. histon- en niet-histon-eiwitten, spelen een sleutelrol bij de genregulering. Doordat die geen DNA zijn maar eiwit, spreekt men hier over epi-genetische genregulering. Die blijkt te gaan via methyleringen en acetyleringen van bepaalde aminozuren van die histonen. Histonen zijn te beschouwen als spoeltjes, katrolletjes, waaromheen de DNA-strengen gevouwen worden (condensatie) opdat zij passen binnen de celkern. Door hen *op de juiste momenten* tijdens bv. de embryogenese of tijdens de stofwisseling *op bepaalde plekken* epi-genetisch te modificeren, bv. te methyleren of te acetyleren, verandert zo'n histon zodanig, dat er decondensatie (despiralisering) plaats vindt van een bepaalde genregio op het DNA, waardoor die regio voor de ribosomen toegankelijk wordt om er op basis daarvan mRNA respectievelijk eiwit van te maken¹⁶⁰. We leerden vroeger, dat dit proces 'puffing' heette¹⁶¹, zonder dat er veel

---

varianten uitstierven, maar er ook 2 nieuwe bijkwamen door kruisingen (genetische recombinaties, wat Peter Borger 'het reorganiseren van bestaande informatie' noemt en wat micro-evolutie is).

¹⁵⁹ Zoals van prof. dr. G.J.O. Janssen.

¹⁶⁰ Cf. p. 289

¹⁶¹ Goed te zien bij de polytene chromosomen van het fruitvliegje.

verdere aandacht aan werd besteed tijdens de colleges en in de toenmalige leerboeken.

- 3) Ook de transposons, de door Barbara McClintock in mais ontdekte 'springende genen', werden wel genoemd, maar het grote belang ervan in termen van genregulatie binnen het genoom werd nog niet ingezien, doordat de geesten nog beneveld waren door de evolutionistische dwaling dat het wel junk-DNA zal zijn ('endogene retrovirussen' genaamd). In ieder geval wist men er nog niet de functie van maar in plaats van dit eerlijk toe te geven riep men maar dat dit overblijfselen waren van virussen die belachelijk lang geleden in het genoom terecht gekomen zijn¹⁶². Borger schrijft op p. 286:

*'Ongeveer **de helft** (vet R.B.) van het genoom bestaat uit transposons en transposon-achtige genetische elementen. Dit zijn mobiele sequenties, die van de ene naar de andere plaats in het genoom kunnen verhuizen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen DNA-transposons (3 procent), RNA-transposons (ook: endogene retrovirussen, ERV; 8 procent) LINE's (20 procent) en SINE's (13 procent). Door evolutiebiologen worden ze geïnterpreteerd als overblijfselen van vroegere invoegingen van virussen in het genoom, vooral omdat RNA-transposons ('endogene retrovirussen') een soortgelijke structuur hebben als bepaalde RNA-virussen'.*

Vervolgens meldt Borger dat in *al* die transposons en transposon-achtige genetische elementen de stikstofbasen A, C, G en T voorkomen. Ik ga er dan maar logischerwijze vanuit, mede gezien hetgeen Borger in de laatste zin van voetnoot 613 schrijft, dat ook de in bovenstaand citaat zo genoemde RNA-transposons *uit DNA* bestaan. Dat moet haast wel, want het gaat hier over wat er zoal in het genoom voorkomt. Maar verwarrende vind ik het onderscheid dat Borger hier maakt tussen die 3% aan DNA-transposons en die 8% aan RNA-transposons ('endogene retrovirussen') dan wel. Die 8% bestaat toch óók uit DNA? Alleen als ik terug naar hun *oorsprong* ga, kom ik uit bij RNA. Ze zijn namelijk ontstaan uit de omgekeerde transcriptie van het RNA van retrovirussen naar DNA, waarna integratie in het genoom plaatsvond. Dan ga ik er wel vanuit, wil het onderscheid met 3% aan DNA-transposons zinvol zijn, en er dus niet had moeten staan dat er 11% aan DNA-transposons zijn, dat deze laatste elementen niet van retrovirale oorsprong zijn. Maar wat is hun oorsprong dan wel? Waren ze er, in tegenstelling tot die endogene retrovirussen, al voor de zondeval, in *'the genetics of adam and Eve'*¹⁶³?

---

¹⁶² Zie ook Borgers voetnoot 613.

¹⁶³ De mij intrigerende titel van een DVD van de Amerikaanse creationistische organisatie 'Answers in Genesis'.

- 4) Verwarrend taalgebruik treffen we helaas vaker aan in dit hoofdstuk. Het zal wel te maken hebben met het feit, dat Borger zoveel Engels leest, want al die artikelen op dit gebied zijn Engelstalig. Ik denk hier m.n. aan het verwarrende Engelse taalgebruik dat je in de literatuur tegenkomt in de vorm van de term 'coding regions' e.d.. Een Nederlander of Duitser vraagt zich dan direct af: 'Waarvoor coderend?'. Bedoeld blijkt dan te worden *eiwit* coderend. Maar ik veronderstel door de overmacht in de geesten van het centrale dogma, dat men er maar van uitgaat, dat als men het heeft over DNA dat voor iets codeert, het alleen maar om eiwitten kan gaan. Een groot deel van Borgers bijdrage bestaat uit het ons terecht diets maken dat er meer is aan coderingen in het genoom dan voor eiwitten alleen. Maar Borger zelf is in zijn taalgebruik nog niet helemaal los van dat centraal-dogmatische denkklimaat¹⁶⁴. Want vaak mis ik in zijn proza het spreken over de *genen* voor (niet-messenger, dus niet voor eiwitten coderende, dus UTR's) RNA-sequenties. Zo op p. 289:

'Ten slotte vonden de wetenschappers van ENCODE bijna een miljoen RNA-sequenties (hier moet staan: 'RNA-gen-sequenties', of liever kortweg 'RNA-genen', zoals gelukkig wel een keertje helemaal onderaan p. 289 staat, R.B.) die door RNA-bindende (moet zijn: 'RNA-gen bindende, R.B.) eiwitten worden bezet, en 130.000 DNA-sequenties (vet R.B.) die langeafstandsinteracties met elkaar aangaan om specifieke delen van het genoom met elkaar te verbinden'.

Zoals het er nu staat is er dus sprake van, dat genomen hybride zijn in die zin, dat zij bestaan uit zowel DNA- als RNA-sequenties.

Op p. 290:

*'De bekendste functionele RNA-moleculen (vet R.B.) zijn waarschijnlijk de 'microRNAs' (afgekort: miRNA), waarvan **het genoom** (vet R.B.) er enkele duizenden herbergt'.*

En op p. 293:

*'Bij toepassing van deze methode vindt men voor 95 procent van de functionele **transcripten** (vet R.B.) (DNA-sequenties (vet R.B.) met ten minste één bekende functie) geen duidelijke aanwijzingen voor selectie'.*

Zie: <https://www.answers.tv/biology-with-dr-purdom/videos/the-genetics-of-adam-eve> (geraadpleegd op de 12e van de wintermaand 2023).

¹⁶⁴ Op p. 290 staat gelukkig wel een keertje 'eiwitcoderende genen'.

Gat het hier niet om **RNA**-sequenties?

Heel apart komt het omgekeerde verschijnsel ook voor: afschriften (transcripten) van genen als genen beschouwen:

*'De RNA-**genen** (vet R.B.) kunnen zelfs worden gemaakt van meer dan zeven transcripten en afkomstig zijn van verschillende 'genen' (de aanhalingstekens plaatste Borger omdat exonen vaak een rol spelen in verschillende genen, R.B.)'*¹⁶⁵.

Nee, RNA-genen worden niet gemaakt van transcripten, maar hun transcripten kunnen worden gemaakt van exonen van verschillende RNA-genen, hun transcripten zijn samengesteld uit sequenties die worden gecodeerd door exonen van verschillende RNA-genen. Dat zal Borger ook heus wel bedoelen, maar het is belangrijk om ondubbelzinnig te formuleren. Anders word je misschien een prooi voor vijandelijke krachten.

In deze sfeer van 'DNA met RNA-verwarring' blijvend ben ik er wel benieuwd naar wat Borger er op p. 291 mee bedoelt, dat er naast 1.224.154 DNA-sequenties, ook 845.000 **RNA**-sequenties (vet R.B.) bezet zijn door regulerende eiwitten. Is het correct als ik er van uitga, dat regulerende eiwitten niet alleen aan het genoom kunnen binden, maar ook aan het transcriptoom? Hangt dit samen met het verschijnsel 'variabele splicing'?

5) Op p. 289 lezen wij:

*'Hierdoor **verandert** (vet R.B.) de ruimtelijke rangschikking van het DNA in de celkern ~~van~~ (tussen, R.B.) beide organismen en worden genetische programma's anders gelezen'.*

Moet er hier niet in plaats van 'verandert' staan: 'verschilt'?

6) Opnieuw bij p. 290 een vraag. Er staat nu:

'Het was al bekend dat de genen in het menselijk genoom, net als bij andere eukaryoten, (...) voorkomen in een geneste structuur van (meerdere) overlappende DNA-segmenten, exonen genaamd'.

Mijn vraag hierbij is dan: 'Overlappen de exonen elkander zelfs *binnen één gen*?' Ik ben er al een tijdje uit, maar ik dacht altijd, dat exonen zèlf binnen een gen géén elkander overlappende DNA-segmenten zijn. Dat heb ik ooit zo geleerd uit een caputcollegereeks genaamd 'genoomorganisatie'. Waarvan bij mijn weten wèl sprake is, dat zijn elkander overlappende *genen*, waardoor een exon deel uit kan maken van de coderende sequentie van *beide* genen, of waardoor een exon van één gen een intron¹⁶⁶ van een ander gen kan zijn.

7) Moet er in voetnoot 620 niet staan:

'(...) en de acetylering van histon H3 (in plaats van histon-3) op lysine-27 (H3K27ac).'?

Biomimetica: het nabootsen van goddelijk ontwerp. Toepassing op de fotosynthese – Dr. Tjaart P.J. Krüger

De door mij aangebrachte kanttekeningen zijn samengetrokken op de algemene passages van dit hoofdstuk. Dit betekent, dat ik het verder wel eens ben met, dan wel geen kritiek heb op, de biomimetische rest van de bijdrage.

1) Het is een heel waardevolle opmerking op p. 298 die erop neerkomt, dat in Gods zeer goede schepping de dood er niet bij hoort:

'Vroeg of laat sterft elk organisme. Dit is niet hoe de schepping bedoeld is'.

Ik noteer dit maar weer eens eventjes, omdat men niet zelden de onzin in onze Nederlandse doods cultuur kan vernemen, dat de dood iets goeds is en er vanaf het begin helemaal bij hoort, in plaats van dat er een, met de evolutieleer onverenigbare, staat van rechtigheid zou zijn geweest. Maar mutaties bestonden nog niet voor de zondeval. En na de zondeval was er sprake van degeneratie door middel ervan. Het zelf kunnen aanmaken van vitamine C door een werkend Gulo-gen, bijvoorbeeld, is een vermogen dat bij de mens verloren is gegaan door een mutatie. Kuyper schrijft over de dood in relatie tot Gods zeer goede schepping:

*'De uitkomst van het dusver ingesteld onderzoek was, dat God tegen **de ellende** in al haren omvang strijd voert, en dat wij, als geschapen naar den beelde Gods, tot gelijken strijd geroepen zijn. Alzoo vlak het*

---

¹⁶⁶ Een niet-coderend gen-onderdeel.

*tegenovergestelde van wat zooveel in dool geraakte vroomheid nog steeds drijven wil. Ons ten plicht gesteld, niet een lijdelijk berusten in leed en ellende als in een oordeel Gods dat over ons komt, maar van ons wordt geëischt, dat we leed en ellende als een **gemeenen vijand** bestrijden willen. God zelf gaat ons hierin voor, en Christus verstond het, toen Hij op aarde was, evenzoo. Lijdelijk berusten is alzoo geen vroomheid, maar besliste zonde, en onder de kinderen Gods moet het steeds luider worden uitgeroepen: Leed en ellende is uw vijand, waartegen ge u wapenen en den kamp opnemen zult. (...) Alle voorstelling, alsof de dood natuurlijk is, en tot het wezen der schepping behoort, moet (...) door een ieder, die voor de Heilige Schrift buigt, volstrektelijk worden afgewezen'¹⁶⁷.*

- 2) Bij p. 299 en p. 300: opnieuw moet ik schrijven: de scheppingsopdracht van God aan de mens om de hof van Eden te bewaren oftewel te onderhouden, dat is te bewaken, i.c. tegen binnendringing van satan (die den mens voor de val nog onbekend was), geldt na de val niet meer, omdat de mens daarin jammerlijk is gefaald. Ik wees hier al eerder op in deze recensie. Dit de hof onderhouden, of bewaren, heeft ook niets te maken met het begrip rentmeesterschap. Rentmeester zijn in de Bijbel duidt er alleen maar op om met je talenten te moeten woekeren. Ook is het onjuist om het de hof moeten bewaren, wat dus na de val niet meer kan, in verband te brengen met liefde tot de medemens. En in voetnoot 641 breidt de auteur dit liefdegebod onterecht uit tot de gehele aarde. Maar het is onjuist om dit gebod van het de hof moeten bewaren, dat is bewaken, uit te breiden tot de gehele aarde na en vanwege de val. Want als de mens, bondgenoot van satan geworden, de hof uit moest omdat hij deze niet goed wist te bewaken, zou God dit gebod dan vervolgens uitbreiden tot de gehele aarde? Zo van: 'Als je valt, o mens, dan geldt dit gebod voor de gehele aarde'? Onjuist is dit allemaal dus, omdat dit bewakingsgebod, zoals gezegd, door en na de zondeval niet meer geldt.

Krüger noemt terecht ook de cultuuropdracht, een term, die hij als synoniem gebruikt voor die andere goddelijke scheppingsopdracht: het de aarde moeten bebouwen. En ik voeg er graag nog aan toe: onderwerpen, erover heersen. Hij noemt dit terecht in voetnoot 637 het (na de val enig overgebleven, voeg ik toe) *doel* van God met de schepping. En wel met behulp van techniek en technologie, en dat dit ook *mag*¹⁶⁸.

---

¹⁶⁷ Zie A. Kuyper: 'De gemeene gratie', tweede deel, het leerstellig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): pp. 481-482

¹⁶⁸ Zie ook zijn voetnoot 639.

Het is in dit verband dan ook zo jammer, dat ook deze auteur zich angst heeft laten aanjagen door de nog nooit uitgekomen klimaat- en milieu-doemscenario's van de anti-christelijke, nooit door enig volk democratisch verkozen, technocratische N.G.O.'s, zoals de Club van Rome, waarvan het ideologische gedachtengoed binnenlands niet weinige fanatieke pleitbezorgers gevonden heeft. Moet een christen zich werkelijk dáárdoor laten leiden? Immers neen! Dialectisch¹⁶⁹ is dan het streven van het eugenetistische en technocatisch pur sang zijnde World Economic Forum, om met behulp van 'state of the art' techniek en technologie,

die door sommige lieden te onzent *vroeger*,

dat wil zeggen, in de tijd dat het in het Westen met brede lagen van de bevolking nog voorspoedig ging en er amper tot geen voedselbanken waren noch energie-armoede, dat is dus voordat de globalistische machtsgreep op de wereld vanaf 01-01-2020 in gang werd gezet,

altijd als manifestaties van de zondige **technicistische Babelcultuur** waarin wij in het Westen zouden leven, werden veroordeeld, bekritiseerd, weggezet,

de mensheid, zogenaamd om de planeet, de natuur-afgod Moeder Aarde, te redden, volledig te willen beheersen (na reductie tot een hanteerbare half miljard zielen), in 'mega-cities' op te willen sluiten, en zelfs om te willen zetten in trans-humane wezens (op de zelfbenoemde élites erachter zelf na natuurlijk), en de rest van de aarde te 'rewilderen'. Lees hierover bv. maar eens de boeken van Yuval Harari van het W.E.F. erop na. Ik vermoed, dat de enthousiaste binnenlandse aanhangers van het W.E.F.-beleid die uit onze kringen voortkomen (horribile dictu), zoals die achter initiatieven zoals stichting De Groene Kerk, ook wel voorstanders zullen zijn van windmolens en zonnepanelen, 'om de aarde te redden'. Maar van kritiek op de onmenselijke plannen van het techno-communistische W.E.F. met de mens is bij deze lieden geen sprake: ze ontkenden, of ze zwegen de afgelopen jaren van 'het nieuwe normaal', tot op de huidige dag, aldoor. Een uitzondering moet ik maken voor één van hen: dr. Willem Ouweneel. Eerlijk is eerlijk. Die sprak er immers op nu niet bepaald broederlijke wijze

---

¹⁶⁹ Deze zin heb ik deels grafisch voor het lezersgemak gesplitst in hoofd- en bijzinnen.

nog schande van op zijn weblog¹⁷⁰ (overgenomen door de weblog 'CVandaag'), dat de evangelist Jaap Dieleman het waagde, om zomaar *tegen het regerings-narratief in te gaan!*¹⁷¹

Het wekt voorts misverstand om in deze context ook een woord als 'toevertrouwd' te gebruiken, wat Krüger helaas wel doet. Alsof *God* niet¹⁷² voorzienig omziet naar Zijn aarde, die door de mens onderworpen moet worden, maar de mens dat moet doen. Dat het God evenwel Zelf is Die uiteindelijk zorgt voor de natuur, blijkt niet alleen uit het Noachitisch regenboogverbond, maar ook uit Mattheüs 6: 28-29, waarnaar de auteur zelf ook verwijst op p. 301 als bewijs van *Gods* zorg voor de natuur, waardoor Krüger zichzelf tegenspreekt. Graag verwijs ik in dezen naar het volgende woord van Abraham Kuyper:

*'Er is alzoo sinds de dagen van den Zondloed een nieuwe stand der dingen ontstaan, zoowel met betrekking tot de korst dezer arde, als tot de atmosferische gesteldheid; en die toen ontstane stand der dingen wordt niet weer afgebroken, gelijk hij vóór dien tijdtweemalen afgebroken en veranderd was, maar zal onveranderd stand houden tot aan het einde der dingen en tot den ingang van dien nieuwen toestand, als eens de heerlijkheid des Heeren heel zijn schepping in ongestoorde harmonie vervullen zal'*¹⁷³.

Ik zou trouwens niet weten hoe dat de aarde bebouwen, bewerken, *anders* zou moeten dan via gebruik van techniek, dus door te cultiveren, als dat niet op die manier zou mogen, gezien de definitie van cultuur en van techniek. Het is beslist onjuist om uit de be-doeling van God met Zijn schepping, om die door de mens te laten ontwikkelen, af te leiden, dat de schepping in den beginne kennelijk niet perfect was. De schepping was inderdaad (ook) functioneel goed, dat wil zegen goed om er iets *nog* mooiers uit te ontwikkelen, tot Gods eer. De mens, in den beginne geschapen als de mindere van satan, zou daardoor boven de engelen uitkomen. De gevallen engel satan dwarsboomde dat helaas, waarna God Zijn schepping

---

¹⁷⁰ <http://www.willemouweneel.nl/de-eindtijdkrant-van-jaap-dieleman-een-klap-voor-fatsoenlijke-bijbeluitleg/>

(geraadpleegd op de 27^e van de wintermaand 2023)

¹⁷¹ <https://cvandaag.nl/88578-evangelist-jaap-dieleman-verspreidt-opnieuw-coronafolder-door-heel-nederland>

(geraadpleegd op de 27^e van de wintermaand 2023)

¹⁷² Gezien wat er geschreven staat in m.n. Gen. 8-10.

¹⁷³ A. Kuyper: *'De gemeene gratie'*, eerste deel, het geschiedkundig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): p. 18

ging redden. En dus niet prijs gaf aan satan en Zelf een nieuwe schepping begon, zoals wel binnen utopistische stromingen zoals het socialisme, communisme en globalisme getracht wordt om met een schone lei weer te beginnen ('Build Back Better'), omdat er daarbinnen geen plaats is voor God.

Geheel in lijn met Krügers betoog, dat per saldo resulteert in een anti-technische, anti-wetenschappelijke houding, is hetgeen te lezen valt op p. 314, bij zijn evaluatie. Hier citeert hij in zijn voetnoot 657 Egbert Schuurman. Mijn kritiek op Schuurman, hoewel hij niet heeft meegeschreven aan 'Inzicht', is al uitgebreid aan de orde geweest in deel I dezer boekbespreking. Het blijkt, dat dat niet ten onrechte was. Schuurmans woorden hier zijn per saldo mooi, maar ik mis zijn stemverheffing tegen het compleet goddeloze, ja, anti-christelijke W.E.F. en in het voetspoor hiervan tegen zijn eigen C.U. die daarmee immers zo innig verstrengeld is, sinds de coronaplandemie werd afgekondigd e.d. enorm. Hij verhief zijn stem alleen maar tegen onze Westerse welvaartsmaatschappij, dat van het globalisme in samenwerking met het cultuurmarxisme nu afgebroken moet worden ('Build Back Better'). Blijkens deze voetnoot 657 schreef Schuurman in *'Tegendraads nadenken'*, dat de

'mens zonder God (...) met zijn wetenschappelijk-technische beheersingsmacht heer en meester over de hele werkelijkheid (probeert) te zijn. Hij wil op die wijze een aards paradijs realiseren'.

Er is voor Schuurman *alle* reden, om, dit citaat indachtig, nu op de rechterhand van Klaus Schwab van het technocratische World Economic Forum, Yuval Harari, te wijzen als archetype van deze 'mens zonder God', maar hij laat dit schromelijk na. Ik schreef zo juist, dat zijn woorden hier 'per saldo' mooi zijn. Dit, omdat hij wijst op het verkeerde streven van de 'mens zonder God' om een aards paradijs te realiseren. Maar los van dat doel is er niets mis met het heer en meester zijn van de mens over de hele werkelijkheid, omdat dit 's mensen scheppingsopdracht is. Schuurman schrijft in dezelfde voetnoot, dat

'Het technische beheersingsdenken (...) voort (zou komen) uit de pretentie van de mens absoluut vrij, dus autonoom, te zijn',

maar dat is ongenueanceerd!, want die pretentie voeren lang niet alle mensen. Schuurman zelf bv. is ook een mens. Het technische beheersingsdenken kan evengoed voortkomen uit, en komt ook

daadwerkelijk voort uit, de gehoorzaamheid van een mens aan het cultuurmandaat om de aarde te bebouwen, die te onderwerpen, erover te heersen. Deze groep mensen denkt niet autonoom, maar heteronoom want weet zich afhankelijk van Gods genade. Eén van hen is Ben Wentsel, die ik jaren geleden nota bene op een Logos Instituut-congres mocht ontmoeten. Hij schreef met vooruitziende blik reeds in 1981 in het eerste deel van zijn vierdelige dogmatiek in zeven banden dat er

'vanuit dit Koningschap (van Jahwe en zijn Zoon, R.B.) een eigen cultuur en politiek ontstaat waarin de mens gerespecteerd wordt als mens van God en het recht wordt geëerd. Waar dit koningschap niet meer centraal staat, treedt aanvankelijk een vacuüm op dat vervolgens veelal gevuld wordt met afgodische krachten of een totalitaire ideologie (wat ik invul met 'het kindje' van de liaison van communisme en groot-kapitalisme: het globalisme oftewel kosmopolitisme, R.B.). Een groep of partij grijpt naar de macht, maakt een einde aan de vrijheid van godsdienst en meningsuiting, muilkorft de communicatiemedia en verandert recht in onrecht'¹⁷⁴.

Het is dan ook diametraal tegenovergesteld aan het Schriftwoord als Schuurman in voetnoot 659 op p. 315 beweert, dat de mens géén heer en meester over de werkelijkheid mag zijn. De mens moet volgens hem de schepping, de aarde, ont-wikkelen zoals

'we een groot cadeau voorzichtig van de wikkel ontdoen'¹⁷⁵,

zonder duidelijk te maken wat hij daarmee concreet bedoelt. Hoe moet ik bv. edelgesteente delven? Zonder ook gebruik te mogen maken van dynamiet? Alleen maar met een schepje? Het klinkt mooi, maar persoonlijk houd ik helemaal niet van zulke gratuite teksten.

En *in de hoofdtekst* betoogt Krüger, dat het de lijn van Kaïn, veel meer dan die van Seth, is, waarbinnen de techniek zich ontwikkelde. Ik voeg, in lijn met Abraham Kuyper, toe: dus de facto bezig was met de door God geboden uitvoering van het cultuurmandaat, om het leven van de mens te vergemakkelijken, te veraangenamen, om de gevolgen van de zondeval te bestrijden.

---

¹⁷⁴ B. Wentsel: *'Dogmatiek deel I: Het Woord, de Zoon en de dienst'*, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (1981): p. 262

¹⁷⁵ Ik niet, ik scheur de verpakking er meestal zo snel mogelijk vanaf.

Denk aan de stedenbouw, de bewerking van ijzer, en de uitvinding van de muziek.

Maar Krüger ziet dit, op basis van niet in de H. Schrift gebaseerde speculaties, veel negatiever:

'Het nageslacht van Kaïn wilde God niet dienen. Hun drijfveer voor de ontwikkeling van techniek was om zichzelf beter te kunnen dienen'¹⁷⁶.

Dus stel dat een nakomeling van Seth een warme trui breidt om zich tegen de elementen te beschermen, en daardoor gebruik maakt van de mogelijkheid daartoe die God in de schapenvacht gelegd heeft, dan doet zij dit om God te dienen, maar als een nakomeling van Kaïn dit doet, dan doet zij dit alleen maar om warm te blijven en is dat fout? We moeten de Bijbel nemen zoals die zich aandient. En als de Bijbel expliciet benoemt, dat het de *Kaïnslijn* was, die aan cultuurontwikkeling deed, dan moet niet gezegd worden, zoals Krüger helaas wel doet, getuige het volgende:

'Opvallend is dat de Bijbel de ontwikkeling van techniek door het nageslacht van Kaïn beschrijft (in Gen. 4), maar zwijgt over het onderwerp wanneer het nageslacht van Seth wordt genoemd (in Gen. 5). Dit betekent niet dat de afstammelingen van Seth geen techniek hebben ontwikkeld en gebruikt, maar wijst vooral op het geestelijk gevaar van techniek die ontwikkeld en gebruikt wordt zonder God'¹⁷⁷,

dat de Sethitische lijn dat ook heus wel gedaan zal hebben, maar dat dat alleen maar niet vermeld wordt omdat deze lijn techniek gebruikte en ontwikkelde met God. Dat speculatief te geloven komt weliswaar beter van pas binnen zijn denkraam, maar getuigt van een foutief Schriftgebruik. Kuyper wijst juist op het *tekort schieten* in dit cultuur-mandatorische opzicht door juist de Sethitische lijn, en wijst erop, dat dit iets is wat de gehele cultuurgeschiedenis der mensheid door, tot op de dag van vandaag, steeds opvalt, aangezien het vaak de niet-christenen zijn die meer door God met gemene gratie bedeed lijken te worden, en dat niet alleen maar binnen de Westerse cultuurkring, en zodoende meer presteren op het gebied van het bouwen van een cultuur, ook om zich te wapenen tegen de ellende die de zondeval met zich mee gebracht heeft, dan de christenen, die men veel vaker - gnostisch cultuur mijndend -

---

¹⁷⁶ p. 314

¹⁷⁷ t.a.p.

aantreft 'met een boekje in een hoekje', en gaarne de schepping overlaten aan de niet-christenen:

'(...) de onderscheiden werking van de gemeene gratie en de meerdere verstandigheid van de kinderen der wereld boven die van de kinderen des lichts, (is) terstond duidelijk. (...) Het blijft heel de historie door zooals het in de dagen van Tubal-Kain en Hiram was. Het geslacht van Seth staat in verstandelijk-practische ontwikkeling bij dat van Kain achter, en als Salomo een tempel voor God zal bouwen, moet de bouwmeester voor dien tempel uit het Heidensche Phenicië komen. Het is altoos Mozes, die Gods volk zal leiden, maar die verstandelijk gevoed wordt met de wijsheid der Egyptenaren'¹⁷⁸.

Terwijl deze zelfde Kuyper er toch meer dan eens op gewezen heeft dat God, ondanks de zondeval, Zijn schepping *niet* aan satan prijs wenst te geven, *geen duimbreed!*, maar die wilde herstellen en daar zelfs Zijn enig geboren Zoon voor naar de aarde heeft gestuurd om de prijs te betalen.

3) Op p. 309 schrijft Krüger in het kader van het fotosyntheseprocess:

'Het gebruik van CO₂ brengt ook CO₂ in de atmosfeer in evenwicht, in tegenstelling tot de verbranding van fossiele brandstoffen (...) waardoor veel CO₂ in de atmosfeer wordt uitgestoten'.

Maar die fossiele brandstoffen in de vorm van olie, steenkool en aardgas *zijn puur natuur*, na en door de zondvloed ontstaan. Ze bestaan uit de vegetatie van de prehistorische wereld, toen de dampkring ook veel meer CO₂ bevatte, waardoor het op aarde veel groener moet zijn geweest. In die delfstoffen zit er heel veel van gebonden¹⁷⁹. En als dat nu vrijkomt door verbruik ervan door de mens, worden de omstandigheden op de aarde van voor de zondvloed hersteld. Ook zó wordt de atmosfeer in evenwicht gebracht, alleen niet op het niveau dat Krüger wenselijk acht, maar met een niveau aan CO₂ erin dat een veel groenere en gezondere aarde zal opleveren. Hij hemelt weliswaar het onschadelijke en voor de rest van de natuur essentiële zuurstof op, maar hetzelfde kan gezegd worden over koolstofdioxide, wat een ander

---

¹⁷⁸ Zie A. Kuyper: *'De gemeene gratie'*, eerste deel, het geschiedkundig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): p. 428. Krügers bewering op p. 315 dat God alleen maar zou hebben 'toegelaten', dat de wetenschap een enorme vlucht kon maken is dan ook veel te negatief geformuleerd. Nee, Hij heeft het vanaf den beginnen echt *gewild!*

¹⁷⁹ Krüger: *'We zien nog veel overblijfselen van die overvloed'* (p. 313). Denk aan de wet van behoud van energie, dat is materie.

'levensmolecuul' is (net zoals ook stikstof trouwens). Ga er maar heel in het algemeen van uit, dat de duivel tegen alles is wat noodzakelijk is voor het leven. Dus zal hij daarvoor noodzakelijke elementen zoals koolstofdioxide (dat vereist is voor het belangrijkste, bijna alle leven op aarde mogelijk makende, proces op aarde: de fotosynthese), en stikstof (bestanddeel van eiwitten, de 'bouwstenen van het leven'), via zijn dienaren op aarde en in de lucht zwart proberen af te tekenen als, omgekeerd, juist *levensbedreigend*. Er staat dan ook niet voor niets geschreven: 'Kinderkens, laat niemand u misleiden'¹⁸⁰.

God als Eigenaar en de mens als rentmeester van de schepping – Dr. ir. Wim de Vries

'Daar gaan we weer', dacht ik bij het lezen van dit slothoofdstuk. Een hoogleraar 'Milieusysteemanalyse' (?) aan de sterk met het World Economic Forum gelieerde landbouwuniversiteit te Wageningen¹⁸¹ die mij (ik spreek alleen voor mijzelf) komt vertellen dat ik het allemaal fout en onchristelijk doe met mijn manier van leven. Zie bv.:

'Het gaat bij duurzame ontwikkeling (...) om de gevolgen van ons consumptiegedrag op klimaatverandering, (...)'¹⁸²;

'De biodiversiteit (...) is door toedoen van ons mensen ook sterk afgenomen, met name in de afgelopen vijftig jaar'¹⁸³;

'(...) de sterke wetenschappelijke argumenten die erop wijzen dat menselijke acties de belangrijkste motor zijn achter de wereldwijde milieuverandering'¹⁸⁴;

---

¹⁸⁰ 1 Joh. 3:7

¹⁸¹ Alwaar Bill Gates van Mark Rutte (beiden W.E.F.) een 'foodhub' mag bouwen om als voedsel voor ons insecten te kweken en Bill Gates' kankerverwekkende kweekvlees te produceren, waarvan we afhankelijk zullen worden aangezien onze superboeren en visser weg worden gepest. 'Voor het milieu'. 'Met de beste bedoelingen'. 'Uit goed rentmeesterschap'.

¹⁸² p. 321

¹⁸³ p. 324; hoe wilde De Vries de biodiversiteit meten gedurende de afgelopen eeuwen? Vroeger was men met maar een fractie daarvan bekend vergeleken met nu. Hoe meer soorten, of eigenlijk variaties daarop, er worden ontdekt, hoe meer in absolute zin er ook uitsterven wordt geconstateerd. Los ervan dat er ook weer nieuwe worden ontdekt. Ik bedoel: zo kun je toch niet vergelijken? Misschien waren er vroeger wel veel *minder* variëteiten ten gevolge van een minder voortgeschreden ontsluitingsproces (*micro*-evolutieproces).

¹⁸⁴ p. 327; zie ook nog p. 329, alwaar hij het vertrouwen door orthodoxe christenen inzake klimaat en milieu op Gods verbondstrouw aan het regenboogverbond dat Hij met Noach sloot ziet als een wegstappen en bagatelliseren van een zonde, namelijk de zonde van het zich geen zorgen om zulke zaken maken. Hij lijkt hier zelfs het uitvoeren van het cultuurmandaat, Gods opdracht aan de mensheid, als zondig te beschouwen! De

'Er is een overvloed aan bewijs (waar hebben wij dit meer gehoord?, R.B.) dat de huidige westerse wijze van 'ongebreedeld' (aanhalingstekens R.B.) consumeren en produceren (dan maar liever naar een communistische plan-economie? Zoiets heeft de mensen daar in die 70 jaar reëel bestaand socialisme bepaald niet veel goed gedaan, R.B.) leidt tot uitputting van grondstoffen en tot milieuproblemen. Die strijdt met Gods geboden (ieder mens heeft een eigen verantwoordelijkheid om al of niet te leven volgens de tien geboden. Over iets begeren heeft een overheid geen macht. Bij overtredingen van andere geboden van de tweede tafel der wet geldt het strafrecht. Die van de eerste tafel worden meer overtreden dan ooit, al helemaal door de regimes Rutte, R.B.), de zorg voor Gods schepping zoals die ook tot uiting kwam in de mozaïsche wetgeving (daar zorgt God voor, verzekerde Hij Noach na de zondvloed, R.B.) en het Bijbelse begrip rentmeesterschap (dat betreft enkel het woekeren door iemand met zijn eigen talenten, R.B.)'¹⁸⁵.

Ik had nog nooit van die wetenschap, 'milieusysteemanalyse', gehoord, maar kennelijk is die inmiddels zo volwassen geworden, dat daaraan de rechtvaardiging wordt ontleend om de Westerse, wereldwijd (behalve in communistische landen) nagestreefde, dus eigenlijk gewoon menselijke, levensstijl drastisch om te gooien. Ze kunnen nog (steeds) niet eens het weer van over twee weken betrouwbaar voorspellen maar hoe het klimaat zich ontwikkelt en zal ontwikkelen? Daar weten ze wel zo veel van af dat ze zich aanmatigen om te trachten via ondersteuning van ondemocratische en supranationale organisatiën (N.G.O. 's zoals het W.E.F. van de technocraat Klaus Schwab en Bill Gates' G.A.V.I., en supranationale

---

Vries verklaart deze gezonde afwezigheid van bekommernis om klimaat en milieu bij vele orthodoxe christenen als een gevolg van hun bevindelijk-gereformeerde, wereld mijdende houding. Dat komt denk ik door zijn S.G.P.-achtergrond. Maar een houding van wereldmijding zie ik allerminst als gereformeerd, maar is te zien als te zijn ontstaan in de dagen van geestelijke achteruitgang na de bloeiperiode van het calvinisme in de 16^e en 17^e eeuw, door de invloed van de altijd al in het Nederlandse volk, vaak als onderstroming, aanwezige doperse stromingen. Echte calvinisten ontvluchten niet deze wereld, maar belijden Christus' koningschap over elk duimbreed daarvan, en maken zich, dankzij hun geloof in Gods verbondstrouw, bij hun activiteiten dan ook geen seconde druk om al die linkse quatsch. Maar of het nu gaat om (neo)-calvinisten, die Gods soevereiniteit over de *hele* schepping belijden, of om de piëtistische Nadere Gereformeerden, die meer weg hebben van wereld mijdende roomse kloosterlingen en zelfs van de vroegere, heidense neo-platonisten, heremieten en boeddhisten: beide groepen maken zich terecht geen zorgen over klimaat en milieu. De duivel is het die wil dat wij mensen in angst leven, niet God! Die wil dat wij genieten van het leven, van Zijn schepping. En dat kan voor de massa, waaronder ik, niet zonder betaalbaar vlees eten, goedkoop en betrouwbaar behaaglijk verwarmde huizen, mooie kleding, snijbloemen op zijn tijd in huis, een eigen auto om in vrijheid daarheen te kunnen gaan waarheen en wanneer men maar wil, en meer van dat soort zaken die de duivel, die mensenmoordenaar van den beginne, van ons wil afpakken via zijn trawanten in de lucht en onder ons wonend hier op aarde. Dus dat christenen *'de verantwoordelijkheid (zouden) hebben voor een zorgvuldige omgang'* (p. 329), met de schepping, zonder dat De Vries hierbij Schriftteksten geeft, lijkt mij echt iets wat hij uit zijn dikke duim zuigt.

verbanden zoals de V.N., de W.H.O. (in handen van Bill Gates) en de E.U.) onze levens te verzuren, ellendig te maken, in zowel materieel als psychisch opzicht, wat leiden zal tot massale menselijke misère, ziekte, en sterfte, precies zoals het neomalthusianisme en daar achter mensenmoordenaar van den beginne wil: massale reductie van de wereldbevolking. Ik kan het niet leuker maken¹⁸⁶. Maar weer en klimaat zijn wel zulke ongelofelijk ingewikkelde verschijnselen, en de ecosystemen zijn dat in niet mindere mate, dat het lachwekkend zou zijn als het niet zo schadelijk voor de mensheid zou zijn dat beperkte en zondige stervelingen zoals Wim de Vries, zich in de voetnoten beroepend op artikelen en rapporten van even beperkte mensjes en even beperkte instituutjes en agentschapjes, zoals de Amerikaanse Environmental Protection Agency (E.P.A.), zich verstouten om op grond van, niet de empirie, maar hun 'modellen' de complete Westerse maatschappij te willen 'resetten'. Want daar komt het in de praktijk wel op neer. Maar dit werken met computermodellen, onder veronachtzaming van de gegevens uit de empirische werkelijkheid (de stikstofboeren in ons land weten er inmiddels ook alles van), deugt niet:

'De toponderzoekers in hun respectieve vakgebieden (Happer en Lindzen, twee emeritus-professoren aan respectievelijk Princeton en het M.I.T., R.B.) schrijven vervolgens over wat een groeiend aantal andere gefrustreerde wetenschappers probeert aan te tonen, namelijk dat "klimaatonderzoek" allesbehalve wetenschappelijk is:

"Alle modellen die een catastrofale opwarming van de aarde voorspellen, slagen niet voor de belangrijkste test van de wetenschappelijke methode: ze voorspellen een significante opwarming in vergelijking met de werkelijke gegevens. De wetenschappelijke methode bewijst in plaats daarvan dat er geen

---

¹⁸⁶ Lees vooral ook: <https://slaynews.com/news/wef-pushes-control-every-aspect-public-life/> (in Nederlandse vertaling op Frontnieuws: <https://www.frontnieuws.com/wef-wil-elk-aspect-van-het-openbare-leven-controleren/> (geraadpleegd op de 11^e van de louwmaand 2024). Zo schrijft de auteur, Frank Bergman, o.m.: 'Schwabs beruchte "Great Reset" verklaring tijdens COVID-19 liet zien dat het WEF de pandemie wilde gebruiken om het heden te beïnvloeden en de toekomst te beheersen. Met controle over kritieke industrieën en infrastructuur zullen het WEF en zijn ongekozen globalistische bondgenoten zoals de Verenigde Naties (V.N.), de Wereldbank en de Wereldgezondheidsorganisatie (W.H.O.) ongekende controle hebben over elk aspect van ons leven'. En: 'De vermeende dreiging van "klimaatverandering" heeft regeringen over de hele wereld ook in staat gesteld om lang gevestigde landbouwmethoden omver te werpen door traditionele meststoffen te verbieden en eiwitbronnen zoals vee plat te elimineren'.

risico bestaat dat fossiele brandstoffen en kooldioxide catastrofale opwarming en extreem weer veroorzaken.”¹⁸⁷

Het is alles net zo belachelijk als het ons de evolutionistische onzin willen verkopen dat dit of dat botje of aardlaag een paar honderd miljoen jaar oud is (terwijl het onmogelijk is om ouderdom te meten doordat de mens zelf ingebed is in de tijd), dat ze weten op grond van een enkel schedelfragment hoe een hele (mens)aap(mens) eruit heeft gezien, of dat het levende uit het niet-levende is ontstaan, of het psychische uit het materiële. Al die klimaatwetenschap is één groot politiek instrument in dienst van het eugenetistische globalisme, dat de wereldbevolking wil decimeren, verkondigd op universiteiten en dergelijke nadat de echte, kritische wetenschappers eruit verwijderd zijn, ter bewerkstelling van unanimité, zodat De Vries kan schrijven dat ‘de’ wetenschap dit of dat heeft aangetoond:

‘Bij klimaatverandering is het van belang om een viertal feiten te benadrukken waarover binnen de (vet R.B.) wetenschap geen twijfel bestaat’¹⁸⁸,

---

¹⁸⁷ <https://freewestmedia.com/2023/09/05/the-sun-drives-earths-climate-not-carbon-dioxide/> (in Nederlandse vertaling op Frontnieuws te vinden via <https://www.frontnieuws.com/de-zon-bepaalt-het-klimaat-op-aarde-niet-kooldioxide/>) (geraadpleegd op de vierde van de loupmaand 2024)

¹⁸⁸ p. 322; Oef! ‘geen twijfel’. Oók al zoiets onwetenschappelijks. Maar wèl iets wat past binnen de kaders van een religie! Ik verwacht zulke sciëntistische, neopositivistische taal echt niet van een professor die ook is gelieerd aan het Hersteld Hervormde Seminarie (zie p. 342). Lees liever dit: ‘In het inmiddels verwijderde interview met Forbes onthulde Shaviv nog een ongemakkelijke waarheid voor het klimaat-establishment, namelijk dat onderzoek niet in steen gebeiteld is, en dat het niet uitmaakt hoeveel “klimaatwetenschappers” het globalistische establishment “koopt en etaleert”. Wat het eerste punt betreft, hebben velen, vooral serieuze onderzoekers, erop gewezen dat het huidige gemandateerde klimaatnarratief, met zijn dogma’s die niet in twijfel getrokken mogen worden, een duidelijk onwetenschappelijk en religieus karakter vertoont. Wat betreft het tweede punt, waar het klimaat-establishment en de media vaak de mantra herhalen dat “97 procent van alle wetenschappers” de theorie van de opwarming van de aarde ondersteunen (waar hoorden de creationisten dit meer?, R.B.), bekritiseerde Shaviv dit sterk:

“Alleen mensen die geen verstand hebben van wetenschap nemen de 97 procent statistiek serieus. Enquêteresultaten hangen af van wie je het vraagt, wie antwoordt en hoe de vragen zijn geformuleerd. Wetenschap is tenslotte geen democratie. Zelfs als 100 procent van de wetenschappers ergens in gelooft, kan iemand met goed bewijs nog steeds gelijk hebben,” legt Shaviv uit.

(<https://freewestmedia.com/2023/09/05/the-sun-drives-earths-climate-not-carbon-dioxide/> (in Nederlandse vertaling op Frontnieuws te vinden via <https://www.frontnieuws.com/de-zon-bepaalt-het-klimaat-op-aarde-niet-kooldioxide/>) (geraadpleegd op de vierde van de loupmaand 2024))

waarbij bij de feiten drie en vier de schuld met religieuze, want
sciëntistische zekerheid door De Vries *bij de mens* wordt gelegd¹⁸⁹.

Maar wat er momenteel dus aan klimaatwetenschappers, na dat
stalinistische zuiveringsproces, op de universiteiten en instituten
zoals het voornoemde E.P.A. nog wist te 'overleven', werkt wel met
die modellen die precies de resultaten uitspuwen die het globalisme
welgevallig zijn om hun leugenachtige narratief als rechtvaardiging
te kunnen aanwenden om ons hun afgrijselijke dystopie op te
kunnen leggen. Critici zijn er wel, maar zijn bv. reeds met
emeritaat¹⁹⁰. Zij kunnen vrijuit spreken want hebben niets meer te
verliezen. Zo schrijven contra (de modellen van) het E.P.A. een
emeritus-hoogleraar van Princeton en één van M.I.T., dat de
klimaatvoorschriften van het E.P.A. gebaseerd zijn op *bedrog*:

*'Onlangs sloegen twee vooraanstaande Amerikaanse MIT-onderzoekers in
Princeton alarm dat de voorgestelde klimaatvoorschriften van het
Amerikaanse Environmental Protection Agency (EPA) gebaseerd zijn op
"bedrog" en dat de opgelegde klimaatagenda "een ramp" is voor de
Verenigde Staten en de wereld. De onderzoekers zijn niemand minder dan
William Happer, emeritus hoogleraar natuurkunde aan de prestigieuze
Princeton University, en Richard Lindzen, emeritus hoogleraar
atmosferische wetenschappen aan het Massachusetts Institute of
Technology (MIT). Zij waarschuwen onder andere dat de nieuwe regels
van de EPA om de uitstoot van koolstofdioxide bij de elektriciteitsproductie
te verminderen "rampzalig zullen zijn voor het land, zonder enige
wetenschappelijk gemotiveerde reden. (...) Verwijzend naar uitgebreide
gegevens om hun argumenten te ondersteunen, stellen ze dat de
beweringen die de EPA gebruikt om de nieuwe regels te rechtvaardigen
niet gebaseerd zijn op wetenschappelijke feiten, maar eerder op politieke
meningen en speculatieve modellen die consequent onjuist zijn gebleken.
Happer en Lindzen bekritisieren de methoden van de EPA sterk in hun
rapport:*

***"De onwetenschappelijke analysemethode, die berust op consensus,
interne beoordeling, door de overheid opgelegde meningen, niet
functionerende modellen, gegevens die geselecteerd zijn om in het
narratief te passen terwijl uitgebreide tegenstrijdige gegevens***

---

¹⁸⁹ p. 323; zie hier tegenin echter bv.: <https://www.breitbart.com/radio/2019/03/07/greenpeace-founder-global-warming-hoax-pushed-corrupt-scientists-hooked-government-grants/> (in Nederlandse vertaling via Frontnieuws: <https://www.frontnieuws.com/greenpeace-oprichter-opwarming-van-de-aarde-is-de-grootste-zwandel-in-de-geschiedenis/>) (geraadpleegd op de vierde van de loupmaand 2024)

¹⁹⁰ Denk bij ons m.b.t. de Corona-plandemie aan bv. dr. Pierre Capel.

worden weggelaten, worden vaak gebruikt in de studies die de basis vormen voor de regelgeving die de EPA nu wil invoeren.”¹⁹¹

Zo ongeveer het enige wat die klimaatwetenschap met enige waarschijnlijkheid weet te beweren is, dat het de zon is die voor het leeuwendeel het klimaat op aarde bepaalt. Om nogmaals uit voormeld artikel te citeren:

‘Nir Shaviv is een bekende Israëliische astrofysicus en hoofd van de natuurkundeafdeling van de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem. In een interview met het bekende Amerikaanse zakenblad Forbes legt hij uit dat uit zijn onderzoek en dat van zijn collega’s blijkt dat het stijgende kooldioxidegehalte slechts een kleine rol speelt in het klimaat op aarde, vergeleken met de invloed van zonnestraling en kosmische deeltjes.

“De opwarming van de aarde is een probleem, maar niet in de catastrofale termen die in de films van Al Gore of door klimaatalarmisten worden beweerd”, zegt Shaviv, die vervolgens uitlegt dat het de zon is die regeert:

“Klimaatveranderingen hebben altijd bestaan en zullen waarschijnlijk niet verdwijnen. Maar de uitstoot van CO2 speelt niet de hoofdrol; dat doet de periodieke zonneactiviteit”, beweert Shaviv.

“Wanneer de zon actiever is, stijgt het zeeniveau op aarde. Hogere temperaturen zorgen ervoor dat water uitzet. Wanneer de zon minder actief is, dalen de temperaturen en daalt het zeeniveau. De correlatie is zo duidelijk als wat”. – Nir Shaviv, hoogleraar astrofysica¹⁹².

Nogmaals: creationisten kennen zulke gaslighting-taal natuurlijk al veel langer. Maar de evolutieleer ligt al lang op zijn gat. Zoals ook een andere medewerker aan deze bundel, de eerder in deze recensie besproken Peter Borger, al meermalen terecht heeft gezegd. Ik vraag mij echt af wat Borger op te merken heeft bij het verhaal van De Vries. Een verhaal, dat qua schrijfstijl, qua alarmistische toon, mij doet denken aan al die misnoegde teksten van de (naast natuurlijk weer Bob Goudzwaard) ook door De Vries genoemde Egbert Schuurman.

... - ...

---

¹⁹¹ <https://freewestmedia.com/2023/09/05/the-sun-drives-earths-climate-not-carbon-dioxide/> (in Nederlandse vertaling op Frontnieuws te vinden via <https://www.frontnieuws.com/de-zon-bepaalt-het-klimaat-op-aarde-niet-kooldioxide/>) (geraadpleegd op de vierde van de loupmaand 2024)

¹⁹² a.a.

Tot vervelens toe komen we ook nu weer *passim* de bewering tegen dat de mens rentmeester over de hele schepping zou zijn. Dat is Bijbels gezien **niet** zo! Ik heb hier al meerdere malen, ook in deze recensie, op gewezen. Het enige Bijbelse wat er valt te lezen over deze term is, dat de mens rentmeester is, níet van Gods schepping, die de mens moet *onderwerpen* en erover moet *heersen*, maar *over zijn eigen talenten*, dat hij dáármee moet woekeren voor zijn Heer! Dat is werkelijk de *enige* invulling die in de Bijbel gegeven wordt aan het begrip ‘rentmeester’.

En ook de bewering, dat de mens de aarde moet bewaren. Dat geldt door en sinds de zondeval ook al niet meer!¹⁹³ Ik zal van beide zaken wat in herinnering roepen dat ik, ook in deze recensie, al eerder heb geschreven. Aangaande het rentmeesterschap:

- a) *‘s Mensen rentmeesterschap – wat geen ecologische maar een economische term is! In het Grieks staat er ‘oikonomous’ voor – duidt op het woekeren met zijn talenten, zijn gaven, op het laten renderen dáárvan. Dit blijkt uit de context van Lucas 16. Rentmeesterschap leidt tot meer, meer, meer!’¹⁹⁴;*
- b) *‘En het een goede rent-meester moeten zijn heeft ermee te maken, dat de mens moet woekeren met de hem van God gegeven talenten, deze moet laten renderen, ‘tot de meeste stichting van anderen’, zoals kanttekening 8 bij Matth. 25 het noemt. Zelfontplooiing dus. De slechte en luie slaaf deed niets met zijn gaven/talenten, maar begroef die, en ging daarom verloren. Ook in de inleiding op Matth. 25 spreekt de Statenvertaling over talenten die de dienstknechten ontvangen hadden om daarmede winst te doen, dus om die te laten renderen. Dat we goede rentmeesters over de aarde moeten zijn, is een misleidend verzinsel. De gereformeerde dogmaticus dr. B. Wentsel schrijft over dergelijk Schriftgebruik:*

‘Wat betreft het beroep op Schriftteksten dienen we rekening te houden met het feit dat de duivel zich gaarne op teksten beroept die niet op de situatie slaan (vet R.B.) om ons tot onjuiste beslissingen te brengen (vgl. Mt 4: 1-11). Er woedt rondom de

---

¹⁹³ Het klopt dus niet wat De Vries, zonder Schriftplaatsen als onderbouwend bewijs ervoor, op p. 331 schrijft, dat de opdracht om de hof van Eden te bebouwen en te bewaren nu nog geldt en wel voor de hele aarde. Die opdracht is deels vervallen, en wel voor het deel ‘bewaren’. Het is uiterst vervelend dat De Vries het nooit heeft, in het hele hoofdstuk niet, over het Noachitisch Verbond.

¹⁹⁴ Zie p. 8 van dit tweede deel van deze recensie (betrekkelijk de bijdrage van Paul en Koorevaar).

uitlegging en vertolking van de Schriften een felle strijd tussen de Geest der waarheid en de leugengeesten (vgl. Jh 5: 39; 2 Tim 3-4: 8; 2 Pe 3: 16, enz.). De Schriften kunnen misbruikt worden tot handhaving van eigen gevestigde mening of onjuiste positiekeuze. Jezus kwalificeert de satan als de vader van de leugen, de valse hermeneut van het begin af (Jh 8:44)^{195, 196};

- c) *'De term 'rentmeesterschap' komt, zoals reeds vermeld bij de bespreking van de bijdrage van dr. Murre, in de Bijbel alleen maar voor in de gelijkenis van de onrechtvaardige rentmeester¹⁹⁷ en dient ertoe om weer te geven, dat de mens moet woekeren met de hem door God gegeven talenten. Niets meer dan dat'¹⁹⁸;*
- d) *'Rentmeester zijn in de Bijbel duidt er alleen maar op om met je talenten te moeten woekeren'¹⁹⁹.*

En aangaande het de aarde (niet meer) moeten (maar eigenlijk niet meer mogen) bewaren:

- a) *'En dat 'de aarde moeten bebouwen en bewaren' dan? Dat bebouwen betekent zoveel als het in cultuur brengen, en dat bewaren staat voor het beschermen van de Hof van Eden tegen binnendringing van satan. Maar dat laatste is dus sedert de zondeval mislukt en geldt daarom niet meer: het kwaad is in deze schepping binnengedrongen. En de natuurlijke, niet particulier begenadigde mens is verworden tot bondgenoot van satan'²⁰⁰;*
- b) *'In de uitvoering van die andere taak, die van het 'bewaren', dat is bewaken, heeft de mens jammerlijk gefaald. Hij heeft de hof van Eden niet weten te vrijwaren van binnendringing door satan en moest die dan ook verlaten. Na de zondeval wordt dat 'bewaren' dan ook niet meer door God genoemd in het natuurverbond oftewel regenboogverbond dat Hij sloot met Noach na de zondvloed'²⁰¹;*
- c) *'Bewaren' betekent, en hierover bestaat, zelfs onder Hollandse theologen, vrij algemene overeenstemming, 'bewaken'. Kuyper:*

---

¹⁹⁵ B. Wentsel: a.w.: p. 240

¹⁹⁶ pp. 22-23 van dit tweede deel der recensie (bij de bijdrage van Murre).

¹⁹⁷ Luc. 16: 2-4

¹⁹⁸ Op p. 37 van dit tweede deel van de kritische analyse van 'inzicht' (m.b.t. de bijdrage van Klaassen).

¹⁹⁹ Zie p. 60 (bij de bespreking van de tekst van Krüger) van deze boekbespreking (deel II).

²⁰⁰ Zie p. 2 van dit slotdeel der recensie.

²⁰¹ Op p. 8 (in de bespreking van de bijdrage van Paul en Koorevaar).

'Nu was den mensch door God als plicht opgelegd, niet alleen om den hof te bebouwen, maar ook om den hof te bewaren (Gen. 2:15). Bewaren nu onderstelt, dat er een macht was, tegen welke het Paradijs beschermd moest worden'.²⁰²;

G. Ch. Aalders:

'Daarnevens getuigt het 'bewaken', dat er ook een boze macht was, waartegen de mens op zijn hoede moest zijn. Een macht die schade kon aanrichten. Welke die macht was wordt hier niet gezegd. Wij zien de werking van die macht in Gen. 3'²⁰³;

J.A. van Rooij:

'Het 'bewaren' veronderstelt de boze macht, die zich in hst. 3 gaat openbaren'²⁰⁴;

en H.G. Geertsema:

'En in Genesis 2 is sprake van het bewerken en bewaken van de tuin van Eden. (...) hier wijs ik er alvast op dat deze opdracht ook verband zal houden met de rand van dreiging. Er is sprake van bewaken, van onder gezag brengen'²⁰⁵.

En wel bewaken, bewaren, tegen binnendringing van de duivel. En daarin is Adam niet geslaagd. Dus sinds de zondeval heeft de mens niet meer deze taak, maar alleen die van de cultuurontwikkeling. De hof moest zelfs tegen Adam bewaakt worden door een cherub, want sedertdien staat de natuurlijke mens aan de kant van satan tegenover God'²⁰⁶.

---

²⁰² A. Kuiper: *'De gemeene gratie'*, eerste deel, het geschiedkundig gedeelte, tweede, onveranderde druk, J.H. Kok, Kampen (z.j.): p. 193

²⁰³ G. Ch. Aalders: *'Het boek Genesis'*, Korte Verklaring der Heilige Schrift, deel 1, Uitgeversmaatschappij J.J. Kok, Kampen, negende druk (1985): p. 122

²⁰⁴ J.A. van Rooij: *'Genesis'*, in: B. van Oeveren, J. Vlaardingerbroek, A. Noordegraaf, J.P. Versteeg (red.): *'Tekst voor tekst – De Heilige Schrift kort verklaard en toegelicht'*, tweede druk, Uitgeverij Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage (1987): p. 5; vgl. W.H. Gispen, H. Ridderbos en R. Schippers: *'Beknopt commentaar op de Bijbel in de nieuwe vertaling'*, tweede druk, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (1985), p. 11: **'bewaren: tegen een niet nader aangeduide boze macht, waarvan het optreden zich in Gen. 3 maar al te duidelijk doet gevoelen'**.

²⁰⁵ a.w.: p. 81; maar bewaken heeft natuurlijk niets te maken met 'onder gezag brengen'. Dat maakt Geertsema er maar van. Dat gezag over de overige creatuur had Adam voor zijn val al. Van belang is hier slechts, dat ook Geertsema het de aarde 'beheren' in verband brengt met 'bewaken' en met een 'rand van dreiging', waaronder hij hopelijk niet gnostisch verstaat de aanwezigheid van het kwaad oftewel van satan in de Hof van Eden van meet af aan, maar erbuiten. Want die rand kan zowel binnen als buiten de omtrek van het paradijs gelegen zijn. Dat is bij hem niet duidelijk.

²⁰⁶ Zie pp. 21-22 (in het epistel van Murre).

Op p. 332, aan het eind van zijn bijdrage, gaat De Vries zelfs zo ver om ongefundeerd de termen 'bebouwen' en 'bewaren' allebei onder te brengen onder het begrip 'rentmeesterschap':

'Door aan te geven dat het begrip beide aspecten omvat, past het echter goed bij duurzaamheid met een specifiek christelijke inkadering'.

Wat moeten wij hier nu mee: 'Door aan te geven'? Wil De Vries een overtuigend, goed onderbouwd verhaal houden? Wat is dit zwak! Hoe kan een goede rentmeester *niets* doen ('bewaren')? Een rentmeester die niets doet maar zijn talenten begraaft wordt een luie en slechte slaaf genoemd door zijn heer!

... - ...

Nee, God (en *niet* de - al of niet vergoddelijkte - staat!) is inderdaad de Eigenaar van Zijn schepping, en de mens, Zijn beeldrager, is de *bezitter* ervan²⁰⁷. De mens als mensheid, dus in zijn geheel, is de bezitter van de hele schepping. En na afloop van elk jubeljaar gingen akkers, de erfdelen, in de theocratische modelstaat Israël in het Oude Testament, dan ook terug van de families (*niet* van de staat!) die het in bezit hadden naar de oorspronkelijke families (van enig erfrecht, erfbelasting, wordt dan natuurlijk ook niet gesproken; de overheid staat er volledig buiten). Opdat er niemand zou verarmen. Want, en dit dan denkende aan het hartstochtelijke pleidooi van dr. ir. Wim de Vries, God *haat* armoede²⁰⁸. 'Zelfs' armoede lijden 'voor het milieu'. Iets, armoede lijden, waarop het toch wel voor brede lagen van de bevolkingen neerkomt als we zijn wil zouden volgen, 'voor het milieu', 'voor het nageslacht'. Zou het

---

²⁰⁷ De Vries vertelt ons op p. 330 wel, dat de eigendomsrechten van de Israëlieten niet absoluut waren, maar dat God de absolute Eigenaar is, en niet de overheid/staat, mis ik wel. Dat had hij er ook wel bij mogen schrijven. Of meent hij, dat de staat, zoals koning Achab versus Naboth, het goddelijke recht had om Naboth te onteigenen van zijn erfdeel? Als je bedenkt welke totalitaristische, anti-grondwettige maatregelen en wetten de Christen Unie allemaal wel niet in het kader van 'het milieu' voor de burgers in petto had, dan lijkt mij deze vraag aan De Vries verre van overbodig. Weliswaar zit deze man bij de S.G.P., maar ook die partij, en dan denk ik vooral aan de jongerenafdeling, is steeds raarder aan het doen. Als puntje bij paaltje komt gaat die partij altijd mee met de wil van de regering (denk aan wijlen Eerste Kamerlid Holdijk), hoe goddeloos die ook is (en zeer goddeloos is zij al vele jaren), om haar maar niet te laten vallen. Want 'wij zijn staatkundig gereformeerd'.

²⁰⁸ Cf. B. Wentsel in zijn *'Dogmatiek deel I: Het Woord, de Zoon en de dienst'*, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (1981): p. 262: *'Bij Israël waren de sociaal-economische wetten religieus gemotiveerd (vgl. Lv 19). In de sociale wetgeving wordt niet alleen het privé-bezit gewettigd maar wordt ook gewaakt tegen de opeenhoping van bezit in de handen van enkelen en het pauperisme. In het jubeljaar moet het in andere handen overgegangene bezit teruggegeven worden aan de oorspronkelijke eigenaar en worden de schulden kwijtgescholden (vgl. Lv 25: 1-22). (In) deze theocratische wetgeving van Israël (...) ligt de tendens om het particulier bezit te beschermen, om het bezit te spreiden over velen, om Jahwe te erkennen als de absolute Eigenaar van het bezit en van het land'.*

nageslacht willen dat het voorgeslacht armoe lijdt? Immers neen! Ieder geslacht moet het beste ervan maken bij het bebouwen van de aarde ter leniging van de ellende die het gevolg is van de zondeval. En elk volgend geslacht doet de eventuele schadelijke gevolgen voor de schepping met de hem dan, mede door de noeste arbeid van het voorgeslacht ontwikkelde, ter beschikking staande wetenschap en techniek weer teniet. De mens is immers niet gemaakt van suikergoed. Of de natuur doet dat. Denk aan bacteriën in het zeewater die enorme, uit tankers gelekte, olieplassen afbreken. En vergeet niet Gods belofte aan Noach binnen de kaders van het natuurverbond dat HIJ het is die voor de aarde, klimaat en milieu zal zorgen!:

*'Voortaan zullen, zolang de aarde bestaat, zaaiing en oogst, koude en hitte, zomer en winter, dag en nacht, niet ophouden'*²⁰⁹.

Waarom noemt De Vries dit nergens? Zie ook:

*En God zeide tot Noach en tot zijn zonen met hem: Zie, Ik richt mijn verbond op met u en met uw nageslacht, en met alle levende wezens die bij u zijn: het gevogelte, het vee, en het wild gedierte der aarde bij u, allen, die uit de ark gegaan zijn, alle gedierte der aarde. Ik dan richt mijn verbond met u op, dat voortaan niets dat leeft, meer door de wateren van de zondvloed zal worden uitgeroeid, en dat er geen zondvloed meer wezen zal, om de aarde te verderven'*²¹⁰.

Dit lezende verwonder ik mij over het kleine geloof, niet alleen bij Wim de Vries, maar bij al die klimaat-alarmistische christenen. De Vries vreest voor 'de leefbaarheid van de aarde' met het oog ook op de 'toekomstige generaties'²¹¹. Hij rept over 'uitputting van natuurlijke hulpbronnen'²¹², over 'uitputting van grondstoffen'²¹³. Dit roepen de milieufanatici al decennia lang, en dit is een lachertje. De aarde loopt over van de delfstoffen, de mineralen, en lang niet alles zal al ontdekt zijn. Dit is bangmakerij, angstzaaiërij. De duivel is de bangmaker en de angstzaaiër, die geniet daarvan, niet God. God verlangt geloofsvertrouwen. Dat mis ik in De Vries' bijdrage. Hij gelooft, net zoals Goudzwaard en Schuurman, daarentegen liever in de quatsch van het rapport 'Grenzen aan de groei' (1972) van de neomalthusiaanse, eugenetistische 'Club van Rome', mede opgericht door de neomarxist

---

²⁰⁹ Gen. 8:22

²¹⁰ Gen. 9: 8-11

²¹¹ p. 317

²¹² t.a.p.

²¹³ p. 318

Denis Meadows²¹⁴, waarin, natuurlijk weer door de schuld van de kapitalistische Westerse mens, een ineenstorting van het leven op aarde wordt voorspeld. Schuurman gelooft liever in de angst- en doemscenario's van Ernst Friedrich ('Fritz' voor intimi) Schumacher, die onder andere beïnvloed is door Karl Marx, Gandhi en Boeddha en een fan van boeddhistische economie²¹⁵ was, en die op zijn beurt weer, naast Egbert Schuurman²¹⁶, ook Bob Goudzwaard²¹⁷ diepgaand beïnvloed heeft, en die in de vorige eeuw prevelde dat de

*'ongebreidelde economische groei (...) de draagkracht van de natuur en de beperktheid van natuurlijke grondstoffen'*²¹⁸

te boven zou gaan. Vergelijk dit eens met het volgende goddelijke gebod aan de mensheid:

*'En God zegende Noach en zijn zonen en zeide tot hen: Weest vruchtbaar, wordt talrijk en vervult de aarde'*²¹⁹;

---

²¹⁴ Zie voetnoot 665 en zie: <https://www.2ndsmartestguyintheworld.com/p/reminder-a-peaceful-culling-is-underway> (met gefilmd fragment van een beruchte uitspraak van Denis Meadows); vertaald (zonder dat

fragment): <https://www.frontnieuws.com/herinnering-een-vreedzame-ontvolking-is-aan-de-gang/> (meest

recentelijk geraadpleegd op de 27^e van de hooimaand 2023). Over die 'Club van Rome' schrijft deze auteur:

'De Club van Rome werd in 1968 opgericht om doelbewust de agenda van het wereldwijde klimaatterrorisme door te drukken om de uiteindelijke Grote Reset van de planeet in te luiden. Vandaag de dag zijn het WEF en de VN en hun verschillende activa de publieke gezichten van deze PSYOP-KLIMAATVERANDERING zwendel'.

Zo zien we maar weer eens dat het hele zootje met elkaar samenhangt. Alleen de vermomming is steeds anders.

De Vries noemt ook nog, in voetnoot 320, met klaarlijkende instemming, het Brundtland-rapport uit 1987, waarvan de voorzitter, dr. Gro Harlem Brundtland, speciaal V.N.-afgezet voor het klimaat, nog in 2007 zei: *"Het is volstrekt immoreel (vet R.B.) om zelfs maar te twifelen"* aan het wetenschappelijk advies van de V.N. over het klimaat. (www.clintel.nl/dood-aan-andersdenkenden/ (geraadpleegd op de derde van de lounmaand 2024)). Dan weet u wel wat het morele niveau is van haar zelf, geachte lezer(es). Andersdenkenden, zoals klimaatsceptici, worden, blijkens dit Clintel-artikel, op de meest vreselijke wijze afgeschilderd. Van enig serieus debat, open discussie, komt het, anders dan De Vries ons op p. 321 wil doen geloven - en iedereen die de main stream media volgt kan dit weten - niet.

²¹⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Ernst_Friedrich_Schumacher (geraadpleegd op de derde van de lounmaand 2024)

²¹⁶ t.a.p., zie ook voetnoot 671

²¹⁷ Cf. p. 320

²¹⁸ p. 319

²¹⁹ Gen. 9:1

'En gij, weest vruchtbaar en wordt talrijk, wemelt (vet R.B.) op de aarde, ja, wordt talrijk daarop'²²⁰.

En De Vries gelooft zelfs in *'het somberste referentiescenario dat in deze studie werd geschetst'²²¹*. Critici van het rapport, die wezen op nieuwe technologieën, zouden *'door de ontwikkelingen tot op heden in het ongelijk (zijn) gesteld'²²²*. Maar het lijkt mij niet zo moeilijk om hen in het ongelijk te stellen als de schone technologieën waar deze critici op wijzen, zoals kernenergie, steevast in het verdomhoekje worden geplaatst, en het lucht verontreinigende verbranden van bossen (De Vries spreekt n.b. zelf negatief over boskap²²³) juist als 'groene' biomassa wordt beschouwd, dus als een schoon alternatief voor fossiele brandstoffen (die n.b. zelf een vorm van biomassa zijn)²²⁴. Natuurlijk schrijven de zelf globalistisch geworden²²⁵ klimaat- en milieualarmisten die dat soort rapporten schrijven er dan altijd frasen bij zoals: 'als we *nu* niets doen', en: 'het is *nu* nog niet te laat'. Natuurlijk, als we aan hen en hun trawanten al onze vrijheden en macht overdragen, dan zullen zij wel, via Build Back Better, de aarde voor ons nageslacht redden en een utopie vestigen. Maar dan MOET u wel slaafs alles doen wat zij bevelen. Ze schrijven nooit dat het al te laat *is*. Anders kunnen ze natuurlijk niet alle macht over u en alle wettelijke en grondwettelijke rechten en vrijheden van u opeisen om op de valreep 'de planeet te redden'. Maar nooit komen de voorspellingen van dat soort goddeloze globalisten uit. S.D. Wells schrijft hierover:

'Om de paar jaar stelt de CCC (het Britse Climate Change Committee, R.B.) de datum uit waarop de wereld zal "eindigen" vanwege de klimaatverandering, de opwarming van de aarde, koeienscheten'²²⁶.

In de digitale nieuwsbrief 'Wynias Week' van de elfde van de wijnmaand 2023 schreef Paul Frentrop:

---

²²⁰ Gen. 9: 7

²²¹ t.a.p.

²²² t.a.p.

²²³ p. 326

²²⁴ Lees in dezen <https://freewestmedia.com/2023/10/10/bill-gates-new-plan-cut-down-70-million-acres-of-trees-to-combat-global-warming/> (vertaald in het Nederlands op de vertaalwebstek Frontnieuws: <https://www.frontnieuws.com/bill-gates-nieuwe-plan-70-miljoen-hectare-bomen-kappen-om-de-opwarming-van-de-aarde-tegen-te-gaan/>) (geraadpleegd op de derde van de louwmaand 2024)

²²⁵ Zie voor de band tussen extreem-links en het groot-kapitalistische globalisme der technocraten uitgebreid deel I van deze recensie, bv. daar waar ik onderken dat ik hier de dialectiek van het postmodernisme in werking zie.

²²⁶ <https://www.naturalnews.com/2023-08-06-climate-change-fanatics-greatest-threat-the-world-faces.html> (vertaald in het Nederlands op de vertaalwebstek Frontnieuws: <https://www.frontnieuws.com/klimaatveranderings-fanaten-zijn-momenteel-de-grootste-bedreiging-voor-de-wereld/>) (geraadpleegd op de derde van de louwmaand 2024)

“Ramp bedreigt de wereld’ luidde de kop van NRC Handelsblad op 31 augustus 1971 toen de bevindingen van die Club van Rome waren uitgelekt. De krant wond er geen doekjes om:

‘Als alles en iedereen doorgaan op de manier waarop dat nu gebeurt, dan komt er binnen enkele tientallen jaren een geweldige catastrofe. De enige vraag daaromtrent is of de catastrofe wordt veroorzaakt door hongers, door uitputting van essentiële grondstoffen of door vervuiling van de aarde. Er zijn – nu! – ingrijpende maatregelen nodig om dat onheil te voorkomen.’

Eigenlijk hetzelfde wat de activisten van Extinction Rebellion nu roepen. Maar in 1971 ging het niet over het klimaat, maar over het opraken van fossiele brandstoffen en grondstoffen²²⁷.

Ines van Bokhoven heeft van al die voorspellingen op de zestiende van de zomermaand 2023 een mooie inventarisatie gemaakt voor de webstek *Opinie*²²⁸. Daarin schrijft zij bv. op de eerste pagina:

‘(...) klimaatalarmisten (..) lijken verslaafd te zijn aan slecht nieuws waar ze mee bedonderd worden: het kan niet doemdenkerig genoeg. Ze lijken er op te gedijen, want vertel een klimaatangstige maar eens dat het nieuws goed is en dat er heel wat wetenschappers zijn die de paniekzaaij van het IPCC (Wim de Vries neemt deze club heel serieus, R.B.) naar de vuilnisbak verwijzen. Ze zullen over het algemeen afwijzend reageren, de een wat agressiever dan de ander, maar geen van hen zal op z’n minst hoopvol opkijken en zeggen: “Dat moet ik toch eens verder gaan onderzoeken, want stel dat die lui gelijk hebben?”’.

En Thierry Baudet:

‘Gaaf het dan niet heel erg slecht met de wereld? Ook dat is niet het geval. Van de angstaanjagende doemscenario’s vinden we in de werkelijkheid niets terug. De sektarische apocalyps-fantasie van de klimaatalarmisten is nergens op gebaseerd’²²⁹.

---

²²⁷ <https://www.wyniasweek.nl/klimaatactivisten-noemen-zich-rebellen-maar-gedragen-zich-als-heersers-door-anderen-van-alles-te-verbieden/> (geraadpleegd op de derde van de loupmaand 2024)

²²⁸ <https://opinie.com/2023/06/16/van-alle-doemvoorspellingen-is-er-niet-eentje-uitgekomen/inesvanbokhoven/> (geraadpleegd op de derde van de loupmaand 2024)

²²⁹ Thierry Baudet: *‘Politiek van het gezond verstand’*, Amsterdam Books, Amsterdam (2020): p. 175

Wat nu op p. 321 volgt zijn enkele bladzijden (meer) met de bekende bangmakerij en doemscenario's. Ik ga daar nu niet allemaal in detail op in, maar beperk mij tot wat losse opmerkingen in margine. Zo lijkt het erop, dat die itai-itai-ziekte in Japan ten gevolge van extreem veel opname van het zware metaal cadmium via rijst of drinkwater²³⁰ m.i. eerder een gezond effect heeft, want nergens worden de mensen ouder dan daar.

De Vries schrijft voorts ook negatief over de bouwsteen voor bijna al het leven, koolstofdioxide, door het een 'broeikasgas' te noemen²³¹ dat klimaatverandering veroorzaakt²³², maar erkent²³³ dat het de plantengroei bevordert. En dat is weer goed voor de voedselproductie die nodig is voor het voeden van de groeiende wereldbevolking op deze, overigens nog bij lange na niet volle, aarde. Dat is toch vreemd: God schiep een levensstof die (in plaats van vnl. de zon) dodelijke klimaatverandering zou veroorzaken! Was die schepping dan toch niet 'zeer goed', zoals in Genesis staat? Of had God de mens dan geen cultuurmandaat moeten verlenen? Of niet de mogelijkheid van energieopwekking via verbranding in wat ik graag noem de fossiele biomassa moeten leggen?

Ook beklagt hij het gebrek aan voedingsstoffen, zoals stikstof en fosfaat, voor plantengroei²³⁴, maar worden zoals bekend onze boeren weggepest vanwege een 'stikstofprobleem', en wordt binnen het globalisme (en door De Vries zelf, die klaagt over ammoniakuitstoot door onze landbouw²³⁵) een probleem gemaakt van het gebruik van het fosfaat houdende kunstmest²³⁶.

Over die vermeende aantasting van ecosystemen zoals koraalriffen, gletsjers en ijskappen²³⁷ heb ik ook heel andere, dit alles ontkennende artikelen gelezen²³⁸.

---

²³⁰ p. 322

²³¹ Zoals op p. 321

²³² p. 323

²³³ t.a.p.

²³⁴ t.a.p. en p. 327 ('het verlies aan stikstof en fosfor in lucht en water')

²³⁵ p. 325

²³⁶ Het was geen toeval dat in de V.S. (ik meen in Ohio) nog niet zo heel lang geleden een lange goederentrein met kunstmest door globalistische krachten - dat lijkt mij zeer waarschijnlijk - werd ontspoord en afbrandde, met een ramp voor mens en milieu ter plekke als gevolg.

²³⁷ t.a.p.

²³⁸ Zie bv. <https://www.naturalnews.com/2024-01-07-melting-antarctic-fraudulent-ice-more-stable-climate.html> (in Nederlandse vertaling op Frontnieuws: <https://www.frontnieuws.com/angstverhaal-smeltend-antarctica-ontmaskerd-als-fraude-antarctisch-ijs-meer-stabiel-dan-eerder-gedacht/>) (geraadpleegd op de 10^e van de louwmaand 2024), <https://slynews.com/news/2023-year-record-cold-temperatures-media-blackout/>

Over biodiversiteit had ik het al aan het begin van deze bespreking (in een voetnoot). De Vries betreurt de afname ervan op het platteland, maar dan is het toch wel heel raar dat hij, die pro voedselproductie is, aan dezelfde kant staat als het (nu demissionaire), D'66- klimaatbeleid uitvoerende, politieke kartel, met o.a. de zo genoemde Christen-Unie erin, dat anti-boer en dus anti-menselijk leven is²³⁹, en dat alleen maar uit is op de grond van de boeren om die vol te plampen met huizen en asfalt.

Na de zure regen-hoax in de jaren tachtig²⁴⁰ heb ik daar nooit meer iets over gehoord. Noch over een drastisch bestuivende-insectentekort in latere jaren. Of over een gat in de ozonlaag door 'drijfgassen' uit lekkende koelkasten, dat icoon van de welvaarstaat zonder welk apparaat we 100 jaar terug in de tijd zouden worden geworpen, met alle menselijke ziekte en ellende door bedorven voedsel van dien. Het is maar net waarop de met uw belastinggelden rijkelijk gesubsidieerde milieuclubs, met weinig tot geen leden, en hun media zich wensen te richten. Als je hen daaraan herinnert, dan antwoorden ze 'Ja, we waren er nog net op tijd bij'. De vorming van ozon wordt door De Vries vanwege het negatieve effect op de voedselproductie enerzijds op p. 326 betreurt:

*'Zo leidt luchtverontreiniging, en dan met name de vorming van ozon door uitstoot van stikstofoxiden, tot negatieve effecten op de voedselproductie'*²⁴¹,

maar anderzijds ziet hij het gat in de ozonlaag binnen het kader van de 'planetaire grenzen' weer als een probleem:

*'Het gaat daarbij om waarden die niet moeten worden overschreden in verband met (...) het gat in de ozonlaag (...)'*²⁴².

Wat wil meneer De Vries nou? Wil hij nou méér of minder ozon? Waar moeten we nou voor gaan zorgen?

De zeer weinige in Nederland overgebleven binnenwatervissers klagen erover hoe helder en daarmee steriel, levenloos, het water

---

(in Nederlandse vertaling op Frontnieuws: <https://www.frontnieuws.com/2023-is-een-jaar-van-recordkoude-temperaturen-media-blackout/> (geraadpleegd op de 10^e van de loupmaand 2024) en https://www.wyniasweek.nl/het-zou-best-nog-een-bovengemiddeld-ijsrijke-zomer-kunnen-worden-op-antarctica/?utm_source=mailchimp&utm_medium=email&utm_campaign=2024-01-06 (geraadpleegd op de 10^e van de loupmaand 2024)

²³⁹ Maar dat wisten we al gezien het legaal zijn van abortus provocatus en actieve euthanasie in dit land.

²⁴⁰ t.a.p.

²⁴¹ p. 326

²⁴² p. 327

wel niet is geworden, terwijl De Vries het beter meent te weten²⁴³.

De kans op een pandemie²⁴⁴ zou worden vergroot wanneer het aantal soorten planten en dieren, de biodiversiteit, zou afnemen! De globalistische élite moet een wel erg lage inschatting van het IQ van het gewone volk hebben nu ze probeert om ons dat te doen geloven. De Vries schrijft, dat o.m. de uitbreiding van de landbouw, die hij op dezelfde pagina noodzakelijk acht vanwege de groei van de wereldbevolking, leidt tot meer contacten van mensen met vee, maar ook met wilde dieren en ziekteverwekkers²⁴⁵. Ik zie alleen een verband met vee en daarin eventueel aanwezige ziekteverwekkers (niet met meer contacten met wilde dieren, die zich immers terugtrekken waar de mens oprukt), want meer voedselproductie leidt in absolute zin tot meer benodigd vee en dus meer ziekteverwekkers. Maar er zijn ook meer boeren. Dus relatief groeit het probleem van meer contacten niet. Sterker nog: door de schaalvergroting wordt er steeds meer vee gehoed door steeds minder boeren. Het aantal contacten zou dus moeten dalen. Maar om nu even niet te letten op dit verschil tussen absoluut en relatief en dus De Vries te volgen: meer contacten met vee leidt tot meer pandemieën. En hij schrijft op dezelfde bladzijde ook, dat er meer pandemieën komen door de achteruitgang in biodiversiteit. Maar ik zie geen verband tussen meer contacten tussen mensen en ziekteverwekkers in vee enerzijds, en een afname in biodiversiteit anderzijds. Heel die paragraaf 18.3.4 op de bladzijden 326-327 is één grote, chaotische brei die voor wetenschap door moet gaan, en doet mij sterk denken aan de manier waarop Egbert Schuurman schrijft. Zeer matig.

... – ...

Nu komen er enige pagina's waarin de voorgaande litanie gekoppeld wordt met het christelijke geloof. Veel, zoals betreffende rentmeesterschap en het de aarde moeten bewaren, heb ik al eerder kritisch aan de orde gesteld. Ik beperk mij dan ook tot het overige.

De Vries schrijft op p. 327, dat het bij duurzaamheid

---

²⁴³ p. 325

²⁴⁴ De Vries noemt natuurlijk Covid-19 (die, anders dan hij schrijft, niet door een vleermuis is overgedragen op een mens, maar gelekt is uit een biolab in Wuhan, waar de Amerikanen lekker tekeer mogen gaan met experimenten omdat de Chinezen het niet zo nauw nemen met de veiligheidsvoorschriften), wat alleen maar een pandemie kon worden genoemd nadat speciaal daarvoor de definitie van een pandemie door het WHO is verruimd: er hoeven nu niet langer massaal doden door te vallen, een paar mag ook. Covid-19, een soort van griep, heeft een veel te lage mortaliteit (I.F.R.) om voor een levensgevaarlijke ziekte door te kunnen gaan.

²⁴⁵ p. 326

*'gaat (...) om een harmonieuze combinatie van **people** (mensen), **profit** (winst) en **planet** (milieu).*

Vervolgens schrijft hij alleen wat de gevolgen zouden zijn als winst teveel prioriteit krijgt. Hij lijkt hier Bob Goudzwaard wel²⁴⁶. Links heeft er een handje van om 'winst' tot een vies woord te maken. Maar het maken van winst is niet iets wat een bedrijf voor de lol doet, maar een bestaansvoorwaarde. Als een bedrijf geen winst maken zou, gaat het ten onder. Winst maken moet binnen een economie altijd overheersend zijn, het doel. Want de economie is nodig om de mensen te voeden, van een fatsoenlijk dak boven hun hoofd te voorzien, heel in het algemeen: om, in het zweet onzes aanschijns, de ergste gevolgen van de zondeval, de menselijke ellende, misère, te bestrijden. Want die gevolgen zijn ontluisterend voor de menselijke waardigheid als beelddrager Gods. Prioriteit geven aan winst maken komt meteen ook de mensen ten goede. Zo heb je 2 p's tegen 1 p. Maar De Vries vindt het menselijke welzijn kennelijk niet zo belangrijk. Want hij schrijft badinerend over de economie:

'In de afgelopen zestig jaar was voor veel politiek partijen de economie belangrijker dan natuur en milieu. Het liberale adagium 'haalbaar en betaalbaar' was een excuus om weinig te doen, (...)'²⁴⁷.

Hij heeft er geen oog voor, dat zorgen voor goede randvoorwaarden voor een goed draaien van 'de economie' niet voor de lol van de overheid is, maar alles te maken heeft met mensenliefde, met liefde voor Gods beelddragere. Niet voor niets luidt het Schriftwoord, dat de overheid er immers het volk *ten goede* is. En ook heeft hij er geen oog voor, dat zulke partijen, die dat belangrijk vonden, democratisch daarvoor, voor dat prioriteren van economie boven ecologie, beloond werden door aan de macht geholpen en gehouden te worden door de kiezers die dat belangrijk vinden. Kennelijk geloofde men (terecht) nog niet zo in al die milieuzwendel. Des mensen geesten waren nog niet gehersenspoeld maar schoon. Mij is trouwens niet bekend dat het gezond boeren verstand-adagium 'haalbaar en betaalbaar' van liberalistische snit is. Ik ben alles behalve een liberalist, maar dat adagium klopt, dat hebben die liberalisten goed gezien. Want iemand die geeft om het menselijke welzijn en dus armoede, net zoals God, *haat*, wil niets iets wat onbetaalbaar is voor de mensen. En je gaat toch ook niet streven naar iets wat onhaalbaar is? Dan ben je als Don Quichot. Ik zou

---

²⁴⁶ Cf. p. 330

²⁴⁷ p. 329

van De Vries wel eens willen weten waarom hij kennelijk serieus voor zaken, die onhaalbaar en onbetaalbaar zijn, is. Of die zaken wil halen en betalen met als offer massale armoede, dien God *haat*. Is dat soms christelijk-sociaal? In de Bijbel wordt welvaart gezien als een teken van de zegen van God. Laatst zongen wij in de kerk bv. Psalm 122:

‘Dat vreed’ en aangename rust

en milde zegen u verblij’.

Dat welvaart in uw vesting zij,

in uw paleizen vreugd’ en lust’.

Welvaart, als er 66% van de gasprijs en een even belachelijk hoog percentage aan belasting over benzine is ten faveure van de klimaatgekte? Als in een rijk land als Nederland de mensen in de rij moeten staan voor één van de als paddestoelen uit de grond schietende voedselbanken? Om niet meer te noemen. Welvaart, met andere woorden, wordt door de overheid compleet afgeroomd om er de grootste waanzin mee te financieren. Alleen in de paleizen van het Koninklijk Huis en in de villa’s van de V.V.D.-, D’66- en G.L.-P.v.d.A.-politici zal er vreugde en lust zijn. De rest van Gods beeldragers in den lande zal zich, na het jatten van de boerengronden, moeten voeden met eugenetist Bill Gates’ kankerverwekkende kweekvlees en insecten, wat in Leviticus 11: 20-23 een gruwel wordt genoemd.

De Vries’ woord, dat het

‘een slecht getuigenis (is) als christelijke partijen in de praktijk de economie altijd voor het behoud van God(s, R.B.) schepping laten gaan (...)’²⁴⁸,

slaat de plank dan ook volledig mis. Maar hij schrijft er, wat te verwachten viel, niet over wat er gebeurt als het milieu overheerst bij het beleid. Daar hoor je extreem-links nimmer over. Want dat verkoopt niet, zeker niet aan orthodoxe christenen die deze bundel ‘Inzicht’ lezen en tegen de macro-evolutieleer zijn. Maar voor wat er dan gebeurt hoef je alleen maar de webstek van het World Economic Forum te lezen. Of boeken zoals *Brave New World*, 1984 en *Animal Farm*. Die 18 S.D.G.’s van het W.E.F. klinken wel heel onschuldig, maar berg je voor wat het in de praktijk brengen ervan betekent: een maatschappij met de grootst mogelijke menselijke misère,

behalve voor de élites, voor de techno-communistische, globalistische multimiljardairs, die ‘filantropen’, natuurlijk. Zoals we het communisme, het ‘reëel bestaande socialisme, hebben leren kennen. Wij moeten, zoals De Vries daar schrijft, inderdaad aan God verantwoording afleggen, maar dan in de zin van de drie slaven tegenover hun teruggekeerde heer: ‘Wat hebt gij met uw talenten gedaan? Ermee gewoekerd (als een goed rentmeester)? Of hebt gij die begraven?’. Het gaat er dus om, om met onze van God gekregen talenten, gelijk een goed rentmeester, te woekeren bij het ontsluiten van de schepping (wat wereldser, humanistischer, ‘natuur’ genoemd door De Vries bovenaan p. 331), bij het uitvoeren van het cultuurmandaat. Een milieufanaat zal zijn talenten echter begraven, gelijk de luie en ongehoorzame slaaf. Voorbeeld: ‘Niks auto’s ontwikkelen (uitvinden). Mensen moeten maar op de fiets gaan of lopen’. Alle industrie, innovatie, zelfs de schone en zeer weinig ruimte in beslag nemende kernenergie, wordt zo natuurlijk onmogelijk gemaakt. ‘Voor het milieu’. De Vries kent natuurlijk ook wel de Bijbelteksten waaruit blijkt, dat rijkdom, welvaart, genieten van het leven, op zich nergens in de Bijbel veroordeeld worden maar zelfs als zegen genoemd worden. Hij gebruikt van al die teksten onderaan p. 333 1 Tim. 6:17. Ik vermoed, dat hij zo critici die hierop willen wijzen de wind uit de zeilen tracht te nemen door de indruk te wekken dat hij ook dááaraan gedacht heeft, maar dat dat toch geen invloed gehad heeft op zijn extreem-linkse verhaal. Maar hij laat die tekst nergens dóórwerken in zijn betoog en wel omdat hij dat niet kán. Dat zou heel de lijn daarin in de knoop brengen. Het enige wat eruit komt is, dat wij ons moeten hoeden voor *‘krampachtigheid als het gaat om duurzaamheid’*. Dus we moeten niet op een krampachtige wijze kakkerlakken en maden eten maar relaxed? Lekker vaag, subjectief. Daar kunnen wij nu niet bepaald wat mee.

... _ ...

Op p. 328 noemt De Vries Hosea 4:3 als, volgens hem, voorbeeld ervan dat de schepping lijdt onder de zonden van de mens. Maar dat is weer een typisch geval van de Bijbel voor het eigen karretje spannen. Ook hier moet ik wijzen op hetgeen de gereformeerde dogmaticus dr. B. Wentsel schrijft over dergelijk Schriftgebruik:

‘Wat betreft het beroep op Schriftteksten dienen we rekening te houden met het feit dat de duivel zich gaarne op teksten beroept die niet op de situatie slaan (vet R.B.) om ons tot onjuiste beslissingen te brengen (vgl. Mt 4: 1-11). Er woedt rondom de uitlegging en vertolking van de Schriften een felle strijd

tussen de Geest der waarheid en de leugengeesten (vgl. Jh 5: 39; 2 Tim 3-4: 8; 2 Pe 3: 16, enz.). De Schriften kunnen misbruikt worden tot handhaving van eigen gevestigde mening of onjuiste positiekeuze. Jezus kwalificeert de satan als de vader van de leugen, de valse hermeneut van het begin af (Jh 8:44)²⁴⁹.

Nee, een heel andere exegese van dit Bijbelvers wordt unaniem gedeeld door een heel aantal gereformeerde theologen uit de vorige eeuw die ik erop nageslagen heb. Dat zij unaniem zijn en theoloog zijn alleen al is geen *absoluut* bewijs ervoor dat zij in hun uitleg, hun interpretatie, gelijk hebben en de milieu-systeemanalyticus De Vries niet, maar men mag er toch wel veilig vanuit gaan dat dit zo is. Geen van hen was al in die tijd van hun werkzaamheid behept met dat Schrift-kritische virus dat later, vanaf de jaren zestig, de Gereformeerde Kerken in Nederland zou infecteren.

Ik begin met 'Beknopt commentaar op de Bijbel'. Daar blijkt, dat het onheil bestaat uit een *verzengende droogte* waaronder het land en de dieren lijden als gevolg van de vreselijke zonden op *ethisch en op godsdienstig gebied* door het noordelijke tienstammenrijk in de tijd na de regering van Jerobeam II:

*'de HERE stelt het volk van de tien stammen in staat van beschuldiging, omdat er geen trouw, geen liefde en geen kennis Gods is in het land: dit is de grond van de aanklacht: totale verwording en verwildering zowel in zedelijk als in godsdienstig opzicht; daar heerst geen naastenliefde en geen Godsvrucht meer in het land. Dit laatste is de diepste oorzaak van het zedelijk verval. Immers ware kennis van God werkt ook liefde tot den naaste'*²⁵⁰.

Het goddelijke oordeel hierover is dan die

*'verzengende droogte, waardoor het land (d.i. alle loof en groen op het land) verwelkt, en ook de dieren - zelfs de vissen - versmachten'*²⁵¹.

De profetische dieptelaag is hier de verwijzing naar het eindgericht door engelen in Openbaring:

'Boven tijdelijke gerichten uit wijst deze tekening op het eindgericht, vgl. Openb. 8: 7-11'.

Vervolgens 'Tekst voor tekst'. Ook hier gaat om een afwezigheid van betrouwbaarheid, van liefde tot God en de naaste in het

---

²⁴⁹ B. Wentsel: a.w.: p. 240

²⁵⁰ W.H. Gispen, H. Ridderbos en R. Schippers (red.): 'Beknopt Commentaar op de Bijbel in de Nieuwe Vertaling', Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (tweede druk) (1985): p. 713

²⁵¹ t.a.p.

land, doordat er geen kennis van God meer is, nader kennis van de Tien Geboden, waardoor er sprake was van een ander vervloeken, doodslag, echtbreuk, stelen, geweldpleging. Daaronder leden ook het land en de natuur. Geconstateerd werd namelijk dat het land treurt en verdort, en de mensen wegwijnen als verwelkende planten, samen met het wild gedierte, de vogels en zelfs de vissen der zee. Dit laatste

‘doelt blijkbaar op de vissen in grote maar ondiepe meren, die door de in vs 3 geschilderde droogte droog komen te staan’²⁵².

Ook hier gaat het dus om zonden op *ethisch en godsdienstig* vlak, dus die tegen de twee tafelen van de Tien Geboden gericht zijn. Door dit type zonden moet zelfs de natuur lijden. Dit is in lijn met Gen. 3:17 en Rom. 8:20, over de kosmische gevolgen van de zondeval (iets wat binnen het theïstische evolutionisme ontkend wordt, want daarbinnen is überhaupt geen plaats voor een historische zondeval). Steeds betreft het hier dus zonden tegen God en de medemens, waaronder ook de natuur blijkt te lijden. Dit heeft niets te maken met de uitvoering van de menselijke cultuuroopdracht.

Ter derde raadpleegde ik de serie *‘De Voorzeide Leer’* van de hand van C. Vonk en F. van Deursen. Ook daarin wordt benadrukt dat het gaat om *ethische* zonden. En met name de priesterschap wordt door Hosea aangesproken:

‘Hosea laat de rieb van Jahweh horen tegen Israëls priesters wegens hun ontrouw jegens de Thora en hun verleiden van het volk tot onzedige godsdienstigheid’²⁵³.

Het volk is door haar misleid en wordt in de verzen 11-19 beklaagd.

Dan komen wij bij de *‘Korte Verklaring’*. Ook hier gaat het louter om *droogte* die het land Israël trof in die dagen, tot en met de vissen in de zee. Wel is er, net zoals in *‘Tekst voor Tekst’*, ook een verwijzing naar het eindgericht, maar hier gaat het om de *ethische* zonden in die dagen (vers 2). Er is ook hier oog voor de eindtijdverwijzing, maar niet letterlijk:

‘Overigens is de tekening van zulk een aard, dat ze alles, wat we van grote droogten (als bv. in de dagen van Elia en Joël) lezen, ver te boven gaat: daardoor wijst ze, boven alle tijdelijke gerichten uit,

---

²⁵² B. van Oeveren en J. Vlaardingebroek (red. O.T.): *‘Tekst voor Tekst – De Heilige Schrift kort verklaard en toegelicht’*, Uitgeverij Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage (1987): p. 574

²⁵³ C. Vonk: *‘De Voorzeide Leer’*, deel 1Hc, Hosea – Maleachi, uitg. Liebeek & Hooijmeijer B.V., Barendrecht (1983): p. 647

*heen naar het eindgericht, al moet ze natuurlijk niet als een letterlijke beschrijving daarvan worden opgevat*²⁵⁴.

Tenslotte gaat het ook in de reeks ‘*Commentaar op het Oude Testament*’ om vooral ethische zonden, tegen de tweede tafel der wet, dus tegen de naaste gericht. Met als enige voor het land (van het Noorderrijk Israël, dus niet voor de hele aarde) geconstateerd gevolg, dat het in rouw is in de vorm van een droogte:

*‘Met de meeste exegeten denk ik bij de rouw aan een droogte. Van die droogte worden landgedierte, en vogels, ja zelfs de vissen het slachtoffer*²⁵⁵;

*‘Als blijk van zijn ongenoegen over Israëls zonden heeft Jahwe de droogte beschikt. De redeloze natuur moet medelijden, en dit strekt tot verzwaring van Israëls schuld; vgl. Jer. 12:4; Joël 1:18; Rom. 8:20*²⁵⁶.

CONCLUSIE

Mijn conclusie ten aanzien van de gehele bundel ‘Inzicht’, die ik zeer kort zal houden gezien de uitgebreidheid van deze recensie, is, dat ze bij mij gemengde gevoelens heeft veroorzaakt. Maar dat lijkt mij niet zo vreemd, gezien de hoeveelheid aan auteurs. Als ik het aantal hoofdstukken die mij opbouwden afzet tegen het aantal bijdragen dat mij in meerdere of mindere mate ergerde, dan kom ik uit op een verhouding van ongeveer 3:1. Wel wat veel om er deze prijs voor te betalen. Gelukkig was mijn recensie-exemplaar Pro Deo.

---

²⁵⁴ J. Ridderbos: ‘*Hosea*’: p. 57, in: ‘*Korte verklaring der Heilige Schrift*’, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (zevende druk) (z.j.)

²⁵⁵ C. van Gelderen en W.H. Gispen: ‘*Het boek Hosea*’: pp. 88-89, in: ‘*Commentaar op het Oude Testament*’, N.V. Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen (1953)

²⁵⁶ a.w.: p. 89

ⁱ Een paar maal verwees ik naar vreemdtalige artikelen die in vertaling ook verschenen zijn op de webstek Frontnieuws. Deze webstek doet mij denken aan doctor. Jekyll en mister Hide: voor het leeuwendeel gaat het om vertalingen van zeer interessante artikelen uit serieuze, betrouwbare bronnen. Bv. artikelen over de 'vaccinatie'-zwendel, over het conflict tussen Rusland en de Verenigde Staten via de proxy Oekraïne, over alle vreselijke zaken die de globalistische élites over ons uit willen strooien, en over de WOKE-waanzin. Maar de eigenaar en selecteur van al die belangrijke informatie die men nooit zal tegen komen op de bekende staatspropagandakanalen, ook wel genaamd de Main Stream Media, is helaas geen vriend van Gods volk, Israël. Want sinds de barbaarse aanslag op Yom Kippoer van het begin van de wijnmaand vorig jaar vertaalt hij (bijna?) alleen maar anti-Israëlische, vaak 'anti-zionistische' genoemde, artikelen. U zult bv. niet alleen nooit een bericht op bv. het NPO-journaal of RTL-Nieuws tegenkomen over dat Turkse parlementslid dat vlak nadat hij zijn fel anti-Israëlische toespraak beëindigd had voor het oog van de camera ter aarde stortte en later in het ziekenhuis overleed (bekijk: www.youtube.com/watch?v=THMuDCcN2B8), maar evenmin op Frontnieuws. Maar hoe duidelijk wil je het hebben dat God, Jahwe voor de Joden, aan de kant staat van Israël, Zijn oogappel, met zijn operatiën in Gaza? Wat wel (wat langer geleden) op Frontnieuws bericht werd *en van dezelfde orde is*, dat was die blikseminslag die enkel en alleen in een Amerikaanse stad de muur, waarop een gigantische afbeelding van Floyd George door de Black Lives Matter-beweging was geschilderd, totaal vernietigde. Ook ben ik (al bezoek ik die webstek minder dan voorheen, dat moet gezegd) geen berichten tegen gekomen over het noodweer, met overstromingen, dat met wonderbaarlijke precisie specifieke delen van Turkije en Dubai trof, over hoosbuien waardoor de tunnels van Hamas in Gaza volstromden met regenwater, en over de invasie van sprinkhanen van de Kabaa, de zwarte kubus, het islamitische heiligdom in Mekka, die aldaar de pelgrims

---

teisterden. Dat zijn kennelijk berichten die niet zo goed van pas komen in de anti-zionistische kraam van Frontnieuws.